

**ARAŞTIRMA VE KÜLTÜR
VAKFI
YAYIN ORGANIDIR**

**AKV Adına
SAHİBİ**
Necati CEYLAN

İŞLETME
Araştırma ve Kültür Vakfı
Bilgi İletişim Merkezi (AKBİM)

AKV Yayın Koordinatörü
Mustafa ERTEKİN

Yazı İşleri Müdürü
Abdullah YILDIZ

İdare Merkezi
Şimşikçi Şakir Sok. Arzu Apt. No: 32/10
Aksaray İSTANBUL
Tel: 534 88 88

Yazışma Adresi
P.K. 62 Fatih - İSTANBUL

AKV Merkez ve Şube Adresleri

Merkez: Akbıyık Cad.
Sultanahmet Camii Yanı
Eski Sibyan Mektebi
Tel: 517 44 44

Ankara: Küçükcesat Cad. (Akay Yokuşu)
No: 15/19 İale Apt.
Tel: (4) 418 68 60
Bakanlıklar / ANKARA

İzmit: Tepecik Mah.
Feridun Özboy Cad. No: 15/3 İZMİT
Bayrampaşa (İrtibat): Mural Mah. Sinema
Sok. No: 21/2 Bayrampaşa-İSTANBUL

ABONE ŞARTLARI
Yıllık: 20.000 TL.
(Öğrenci-Öğretmen: 10.000 TL.)

POSTA ÇEKİ NO
Abdülvahap Yaman / 658136

FİYATI: 4.000 TL

Dizgi-kdüzzen: Ayca Grafik
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.
Ayda bir yayınlanır

Selamünaleyküm,

Geçtiğimiz aylar "İslâmî fundamentalizm tehlikesi"(!) bir anda gündemin birinci maddesi haline geliverdi. Daha doğrusu, gerici lâik entegrist çevreler, 1 Kasım seçimlerindeki RP'nin olağanüstü başarısını ve Köln'de ilan edilen Federal İslâm Devleti ile ilgili haberleri bahane edip ortalığı velveleye verdiler. "**Şeriat geliyor**" "**gericilik hortluyor**", "**lâiklik elden gidiyor**" gibi naftalin kokan basmakalıp sloganlara ek olarak yeni teraneler de ortaya atıldılar: "**Türkiye bir Cezayir olamazdı**", "**kara sesler susturulmalıydı**", "**fundamentalizme geçit verilmemeliydi**" vs., vs.

Bazı yazarlar ve yorumcular, İslâm'a giderek artan ilgiyi ve bu bağlamda RP'nin zaferini değerlendirirken ilginç sonuçlara ulaşıyorlardı: "Aslında bu olay, halkın canına tak eden adaletsizliğe, yolsuzluğa, vurguna, rüşvete, fuşşa ve çirkef TV yayınlarına karşı bir tepki idi. Mevcut siyasal rejimin tıkandığını ve her alanda iflas ettiğini gören çaresiz halk kitleleri, karşılarında tek alternatif olarak İslâm'ı ve şeriatçıları bulmuşlardı..."

Bu tür yaklaşımlar bir ölçüde saygıyla karşılanabilirdi. Ancak, özellikle lâik tutucu çevrelerin, piyeyi deve yaparak kopardıkları gürültü ve örneğin, her yıl mutad olarak kutlanan ve giderek sıkıcı hale gelen 10 Kasım törenlerini adeta "**anti-islamist**" gösteriler zincirine dönüştürmeleri hayli düşündürücüydü. Bunlara göre; "Kara günler kapıdaydı. Devlet, millet elden gidiyordu. Ülkeyi korkunç günler bekliyordu. Fundamentalizm üzerimize bir kâbus gibi çökebilir, ufuklarımız kararabilirdi. Lâikliğe, Kemâlizme sahip çıkılmalıydı. Bu kara tehlikeye karşı demokratik, anti-demokratik her türlü önlem alınmalı, halk aydınlatılmalı, bilinçlendirilmeli, gerekirse rejimin bekçileri harekete geçirilmeliydi..."

Doğrusu bu durum, kendilerini lâik, demokrat, çağdaş, özgürlükçü gibi sıfatlarla niteleyenlerin ne kadar dogmatik, totaliter, entegrist ve çağdışı olduğunu isbat ediyordu.

Öyle anlaşılıyorki, lâik bağnazların İslâm'a ve müslümanlara yönelik bu tür kampanyaları sürecektir.

O halde, bu gelişmeler karşısında müslümanlara düşen nedir, ne olmalıdır?

Öncelikle; aklı başında ve ayakları yere basan bir durum değerlendirmesi yapılmalıdır: İslâm'a giderek artan ilginin boyutları, dinamikleri ve temel sebepleri nelerdir? İslâmcı kurum ve yapılar, halkın İslâm'a olan açlığını gidermeye yetecek olgunluğa ve birikime ulaşmışlar mıdır? Dahası, müslümanlar, Türkiye'nin kangren hale gelmiş yığınla probleminin üstesinden gelebilecek alternatif projelere ve çözüm önerilerine sahip midirler? Bu ve benzeri sorulara gerçekçi cevaplar vermeliyiz. "**Kurtuluş İslâm'da**", "**Huzur İslâm'da**" gibi sloganların modalaştığı, İslâm'ın, yıllar belki de asırlar sonra yeniden killelerin umudu haline geldiği bir dönemde, insanları sükût-u hayâle uğratacak aceleci heveslere kapılmamalıyız.

İkinci olarak; İslâmî anlayış, davranış, davet ve söylem biçimlerimizin Kur'ân'a göre ciddi ve akılcı bir sağlamasını yapmalıyız. Örneğin; inandığımız ve söylediğimiz şeylerle davranışlarımız ve uygulamalarımız arasındaki çelişkiye son vermeliyiz (2/44). Ahit, akit ve antlaşmalarımıza sadık kalmalı, vefalı olmalıyız (16/91-96). Adil olmalı, adaletle muamele yapmalıyız (5/8). Özellikle inanmayanlara karşı taşkınlık ve adaletsizlik yapmamalıyız (60/8-9). İslâm düşmanlarının aşırı ve haksız davranışlarına ve saldırılarına karşı aynı üslûpla değil, müslümana yakışan bir vakar ve üslûpla cevap vermeliyiz (20/43, 44). Alay, sövgü, hakaret ve kabalıktan sakınmalıyız (14/24-26). Kötülükleri iyilikle savabilmeliyiz (41/33-36). Affedici ve bağışlayıcı olabilmeliyiz (42/36-37).

Son olarak da; Kur'ânî temele dayalı örnek bir İslâmî yaşama modeli kurmalıyız. İnsanlara lâfla ve sloganla değil, model alınabilecek kişiliklerimiz ve yapılanmalarımızla İslâm'ı sunabilmeliyiz. Şuayb aleyhisselâmın dediği gibi: "**Ben size men ettiğim şeyleri kendim yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Sadece gücümün yettiği kadar sizi ıslah etmek istiyorum. Başarım ancak Allah'ın yardımıyla. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na yönelirim.**" (11/88)

ARNAVUTLUK

Lokman Yıldırım

Resmi Adı	: Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti
Yönetim Birimi	: Komünizm'den Kapitalizm'e geçiş sürecinde
Yüzölçümü	: 28.748 Km ²
Nüfusu	: 3.000.000 (1985'teki tahmini nüfus)
Para Birimi	: Lek
Dil	: Arnavutça
Başkenti	: Tiran

1) TARİHİ SÜRECİ İÇİNDEKİ ARNAVUTLUK:

Balkan yarımadasının en küçük ülkesi Arnavutluk, Avrupa'nın geçiş yolları üstündeki stratejik konumuyla, tarih boyunca işgallere uğradı. Romalıların işgaline İ.Ö. 168'e değin direnebildi. Daha sonra sırasıyla Bizans, Bulgar ve Sırp egemenlikleri altına girdi. Arnavutluk en huzurlu dönemini Osmanlı egemenliği altında geçirdi. Ardından İtalya ve Alman işgalini (1943-44) yaşadı. II. Dünya savaşının ardından Enver Hoca önderliğinde yeniden bağımsızlığını kazanıp, Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve ardından Çin'le ittifaka girdi. Önce Sovyetler Birliği, Mao'nun ölümünden sonra da Çin'le ilişkilerini koparan Arnavutluk'un iç ve dış siyaset konularında takındığı kendine özgü tutum böylece daha da belirginleşti.

NÜFUS: Arnavutluk nüfusunun büyük bir çoğunluğu Müslüman, geri kalanı da katolik ya da Ortodokstur. 20. yüzyılın başlarında Türkiye'den sürülen Bektaşiler, dergâhlarını Arnavutluk'a taşıyarak oldukça yayılmışlardır. 1967'de hükümet bütün ibadethaneleri kapatmış ve dinsel örgütler için

yasal onay koşulu getirmiştir. 1976 Anayasası dini tümüyle yasaklamıştır. Nüfusun büyük bölümü ekonomik koşulların zorluğu nedeniyle yüzyıllar boyunca kitleler halinde ülke dışına göç etmiştir. Arnavutların bugün yalnızca beşte üçü Arnavutluk'ta yaşamaktadır. Geri kalanları Kosova, Türkiye, İtalya, ABD ve Yunanistan'da yaşamaktadır. Yunanistan'daki Arnavut azınlığın etnik özellikleri hemen hemen tümüyle asimilasyona uğramışken Kosova Arnavutları özerklik elde etmişlerdir.

YÖNETSEL VE TOPLUMSAL KOŞULLAR:

Devlet: Arnavutluk Sosyalist Cumhuriyeti Yugoslavya modeli izlenerek oluşturulan 1946 Anayasası, 1950'de Sovyet Modeli doğrultusunda değiştirildi. 1976'da kabul edilen yeni Anayasa ile Arnavutluk'a özgü bir sosyalizm modelinin hukuksal çerçevesi belirlendi. Devlet örgütünün en üst organı, dört yılda bir seçilen ve yılda iki kez toplanan 250 üyeli Halk Meclisi'dir. 1966'da Adalet Bakanlığı'nın kaldırılması ile yargı sistemi, yasama organına doğrudan sorumlu bir Yüksek Mahkeme ile köy

ve fabrika düzeyinde örgütlenen yerel mahkemelerden oluşturuldu. Yerel yönetim ise kırsal kesimde tarım kooperatifleri temelinde örgütlendi.

Ordu: Askerlik hizmetinin zorunlu olduğu Arnavutluk'ta rütbelere kaldırılarak yerine siyasi komiserlik kurumu getirildi. 20. yüzyıl ortalarındaki Kültür Devrimi sırasında, sonradan tüm topluma yaygınlaştırılan yarı askeri örgütlerin kuruluşuna önem verildi.

EĞİTİM VE KÜLTÜREL YAŞAM:

Tümüyle parasız olan eğitim, 1946'da yürürlüğe konan düzenleme ile 7-15 yaş arasında zorunlu hale getirildi. Bu süreç içerisinde yedi ay süren zorunlu bir eğitim döneminin ardından çeşitli sektörlerde iki ay geçici işçi olarak çalışmaları ve bir aylık süre için askeri eğitim görmeleri sağlandı. Arnavutluk'ta yükseköğrenim, 1957'de kurulan Tiran Üniversitesin'de yoğunlaşmıştır. Devletin tüm basın ve iletişim ağını denetlediği Arnavutluk'ta iki gazete çıkarılır. Özgün ve güçlü bir tarihsel kültürden söz etmenin zor olduğu Arnavutluk'ta gerçekleştirilen Kültür Devrimi (1966) geleneksel ve Sosyalist kültürel yaşamda köklü dönüşümlere yol açtı. 1966 Mart'ında bir çok parti ve devlet görevlisinin kentlerden köylere atanmasıyla başlayan Kültür Devrimi, partinin sıkı denetimi altında sürdürüldü. Geleneklere ve Dinsel inanışlara olduğu kadar klasik Batı edebiyatına ve tiyatrosuna karşı yürütülen mücadele Arnavutluk Emek Partisi'nce doruk noktasına çıkar.

II) DEĞİŞİM SÜRECİNDEKİ ARNAVUTLUK:

Sovyet sisteminin çökmesinden sonra Arnavutluk, sancılı bir şekilde; "Doğu Avrupa'nın "Doğu"sundaki devrimi yaşayan en son ülke oldu. 30 Mart ve 19 Nisan 1991 tarihlerinde yapılan serbest seçimler sırasında Arnavutluk Emek Partisi (AEP); meclisteki sandalyelerin üçte ikisinden fazlasını elde etti (250'de 168). 30 Nisan 1991'de Başbakan Fatos Nano, üç hafta süren genel grev sonrası istifasını vermek zorunda kaldı. Yerine geçen Komünist Ylli Buzi 11 Haziran'da bir "İstikrar hükümeti" kurdu; savaş sonrasında beri ilk kez komünistler iktidarı muhalefetle paylaştılar. Stalinciliği bir yana bırakan Ramiz Alia tabuların bir çoğunu kırdı. Savunma, bir araba sahibi olma, grev hakkı gibi din özgürlüğü de yeniden sağlandı. Böylece komünist devirde müzeden tutun da spor salonlarına kadar herşey için kullanılan camiler tekrar açıldı. Ekonomik alanda yatırımlara izin verildi ve iktidar tarımda kısmi bir özelleştirme ilan etti.

Hukuksal düzlemde bütün suçlulara avukat tutma hakkı verildi. 1944 senesinde komünizmin başlangıcından bu yana ilk defa, halkın dış ülkelere serbestçe seyahat etme hakkı tanındı. Fakat ne eski despotluğun yarası kapanmıştır ne de vatandaşların çoğunun herhangi bir memlekete gidecek parası vardır. Kırk yıl Komünist rejimle yönetilen Arnavutluk'ta doğu blokundaki çözülmenin ardından bir trajedi yaşanıyor. Aniden pazar ekonomisine geçme çabaları mevcut yapıyı alt üst etti. Çöken sistemin altında da herşeyden önce Arnavut halkı kaldı. Ülke bir anda sefaletin yokluğun pençesine düştü. Pazarlar boş, dükkanlar kapalı, temel gıda maddeleri bulmak zor, ülkede hastahaneler dökülüyor, ilaç bulmak imkansız, insan yaşamı en ucuz şey, yaşamak ancak güçlü olanın hakkı.

Komünizm'den sonra Kapitalizm'in iğrenç pençesine yakalanmış Arnavut halkı ve özellikle gençler tam bir arayış içinde. İşsizlik ve sefaletin pençesine düşmüş halk daha şimdiden kapitalist sistemde yok olmanın eşliğinde.

Tiran'dan bir görüntü

Balkanların Kilidi: **ARNAVUTLUK**

Muhammed Çiçekgil

Türkiye üstlenmeyi hiç düşünmediği bir misyonu ve sorumluluğu hiç hazır olmadığı bir zamanda önünde buldu. Bizde ülke problemlerini sadece kendi sınırları içinde görme; dünya politikasını yönlendirmekten çok uzak, kendisine beynelmil güçlerce çizilen stratejileri kabullenip uygulama anlayışı uzun yıllar devam etmiştir. Türkiye, bağlı olduğu Batı entegrasyonunun dümen suyunda meselelerini halletmeye çalışırken dünya dengesi bozulmuş, Sovyetler Birliği akıl almaz bir süratle dağılmıştır. Bu ülkenin geri çekilme işlemi bozguna dönüşmesin, yıkılan komünist imparatorluğun enkazı altında kalmasın diye Batılı ülkeler, başta ABD olmak üzere Türkiye'yi dışlayıcı politikalar üretmeye başlamışlardır. Bu güne kadar, Türkiye bu yeni oluşum karşısında ne yapacağını açık ve net olarak ortaya koyamamıştır.

Yeni dengeler kurulurken Avrupa-Amerika rekabeti hızlanmış, Avrupa, Amerika'yı Avrupa'da istemediğini, bu ülkenin kıtasına çekilmesi gerektiğini her vesileyle belirtmiştir. Amerika'nın bu tavra cevabı çok sert olmuştur. Amerika, Sovyet imparatorluğunun enkazı altından çıkacak bir Türk devinden bahsetmiş; 200 milyon nüfuslu bu Türk ailesinin babasının Türkiye olduğunu hatırlatarak Türki-

ye'nin liderliğinde oluşacak bir imparatorluğun Avrupalıya nelere mal olacağını ısrarla belirtmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun korkusunu hala özünden silemeyen Batı, bu gelişmelerin kendi kontrolünde sonuçlanmasını istemektedir. Bütün planlarını ona göre yapmaktadır.

Türkiye ise mazisine ve mazisindeki Avrupa'nın korkulu rüyası Osmanlı Devleti'ne ve onun mirasına açıkça sahip çıkamamaktadır. Korkak, çekingen, mahcup, Batı karşısında suç işleyip cezalandırılmaktan korkan edasıyla hala bir taraftan bir tarafa gidip gelmektedir.

Dünkü batılı dostlarımız Türkiye'nin problemlerini artırmak ve kangren hale getirmek konusunda birbirleriyle yarışmaktadırlar. Güneydoğuda ele geçen silahların markaları Cumhuriyetin ilk günlerinden beri milli kimliğimizi terk edip batılaşmamızı telkin eden aydınlarımızın yüzüne bir şamar gibi çarpılmaktadır. Şöyle olanları bir hatırlarsak; biz batılaşmak için nelerimizi terketmedik. Batılaşma yarışında milli değerlerimizden ve dini hayatımızdan neleri feda etmedik.

Türkiye, batılıların ağızlarından düşürmediği Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi kimliğine sahip çıkmakta, uzaktan ima ile bu mirasın sa-

hibi olduğunu söylemeye çalışmaktadır.

Şu an dünya haritasını önümüze alırsak eski Osmanlı topraklarının kan revan içinde olduğunu görürüz. Doğudan, Irak, Körfez ülkeleri, Suriye, Lübnan, Ürdün, Suudi Arabistan, Mısır, Filistin, İsrail, Libya, Cezayir, Fas, Tunus, Kıbrıs, Azerbaycan ve nihayet milyonlarca insanın kaatedildiği Balkanlar...

Bulgaristan, Makedonya, Macaristan, Polonya, Romanya, bütün dünyanın gözleri önünde işlenen eski Yugoslavya'daki müslüman katliamı. Bu ülkelerdeki iç karışıklıklar ve savaşlar Osmanlı'dan sonra yaşanan vahşi hayatın son perdelerini sergilemektedir.

Sovyetler Birliği'nde meydana gelen çöküşten sonra bu ülkede kanın gövdeyi götüreceğini zannedenler, Hristiyan Batının can düşmanı Sovyetlere nasıl sahip çıktığını problemlerini nasıl göğüslediğini hayretle seyretiler.

Hristiyan Batı ayak oyunları ile Balkanlar'daki müslüman katliamının el altından planlayıcı, tatbikçisi oldu. Sırp vahşetini göstermelik kınamalarla geçiştirdi.

Bosna Hersek Balkanlarda planlanan oyunun bir perdesidir. Bu oyunun devamı Kosova, Sancak Makedonya ve Arnavutluk'ta soğuk savaş

halinde cephe gerisinde sürdürülmektedir.

Balkanlar'ın haritasını önümüze koyduğumuzda Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sancak ve Bosna Hersek'ten bir hilalin oluştuğunu görürüz. Süleyman Gazi'nin Rumeli'ye geçişinden beri devam eden Avrupa'daki müslüman varlığı Avrupalıyı hep rahatsız etmiştir. Haçlı zihniyetinin tatbikçisi Batılı, Birinci Dünya Savaşı sonrası bu topraklarda kurdurduğu küçük cumhuriyetlerin yönetimini halkının çoğunluğu müslüman olsa bile komünistlere teslim etmiştir. Bu topraklar üzerinde İslâm Dinine ait ne varsa ortadan kaldırılmış camiler temelinden sökülmüş, kütüphaneler yıkılmış, mezar taşları bile imha edilmiştir.

Bugün Bulgaristan'da Müslüman Türk nüfusun milyonlarcası hicret etmiştir. Ülkede kalanlar ise varlık mücadelelerini sürdürmektedirler.

Makedonya'ya giderken bir vadiye kurulmuş çok güzel bir şehir görürsünüz. Girişte **Kostandil** adını okursunuz. Bu şehirde bir cami görürsünüz; uzaktan gelin gibi süslüdür, minaresi, kubbesi size Edirne Selimiye'yi hatırlatır. Yanına yaklaşırsınız. Caminin tamire alındığını zannedersiniz. Bir tenekenin aralığından caminin avlusuna girersiniz. Caminin içinin yakıldığını görürsünüz. Eşiğine, içeri girilmesin diye 3 metre çukur kazılmıştır. Kalas koyup caminin içine girdiğinizde caminin çarşı esnafının tuvaleti olarak kullanıldığına şahit olursunuz. Allah, Muhammed levhaları kazmayla sökülmüş, yere atılmıştır. Pencere ve süslemeler kazmayla sökülüştür. Mihraba yine üç metre çukur kazılmıştır. İstanbul'da dimdik duran kiliseleri düşünürsünüz. Kulakları yırtan çan seslerini hatırlar, gırtlığı, Bulgar eliyle sıkıldığı için susturulan ezan sesini bu camide hasretle ararsınız, bulamazsınız. **Murad Hüdavendigâr**'ın hatırası bu güzel mabedin Türk milletine; Ne olur, bizi bu

ellerde yaralı, kan revan içinde esir bırakma", dediğini duyar gibi olursunuz.

Makedonya'ya girdiğinizde durum sizi ümitlendirir. Her şeye rağmen Üsküp'e kadar geçtiğiniz vadilerde sağlıklı köylerden yükselen ezan sesleri ve mübarek kandil gecelerinde süsleyen kandiller bu beldelerin müslüman yurdu olduğunu haykırır.

Üsküp'te 500 yıldır varlığını sürdüren **İsabey** Medresesi ile, ihlasla atılan iman tohumunu 500 yıllık ilim çınarının altındaki müminlere nasıl hayat verdiğini görürsünüz.

Bu medresede sizi sabah namazına bülbül sesli hafızlar kaldırır. Sabah makamında okunan ezanlar, bıyığı terlememiş genç delikanlıların gırtlığından çıkan Kur'an ayetleri sizi bu beldelerin fatihi Fatih Sultan Mehmet hana götürür.

Bugün Bulgaristan'da Müslüman Türk nüfusun milyonlarcası hicret etmiştir. Ülkede kalanlar ise varlık mücadelelerini sürdürmektedirler.

Bugün sadece Üsküp'te 20'ye yakın ibadete açık cami var. Daha önceleri cami adedi yüzlerle ifade ediliyormuş. Makedonya Cumhuriyeti'nde 2.300 bin nüfusun olduğu söyleniyor. Bu nüfusun 1.300 bini müslüman. Müslümanlar nüfustaki yoğunluk sırasıyla Arnavutlar, Türkler, Boşnaklar, Çingeneler, Torbaşlar (Pomaklar) olarak sıralanıyor.

Makedonya'nın tamamında ibadete açık 450 cami olduğu söyleniyor. Din görevlilerini cemaat seçimle getiriyor. Cemaat temsilcileri imamlarla birlikte müftüyü de seçiyorlar. Her ilde bir il müftüsü var. Yine temsilcilerle birlikte müftüler Reisül-ulemayı yani Diyanet İşleri Başkanını seçiyorlar.

Bu seçim 2 yılda bir yapılıyor. Eğer reis görevi yapamaz, başarısız olursa ilk yılda tekrar seçim yapılıyor. Görevliler, Arnavutça ve Türkçe vaaz etmek mecburiyetindeler. İmamlar bugüne kadar gizli medreselerde yetişmiş. Bugün İsabey Medresesi'nde yetişiyor. İsabey Medresesi'nde 200 civarında öğrenci var. Bizim İmam-Hatip Lisesi özelliğinde dini idareye bağlı oldukça ciddi eğitim yapıldığı anlaşıyor. Dini ilimlerin yanında sosyal ve kültürel, fen ilimleri de okutuluyor. Öğrenciler okulu bitirince üniversitenin sosyal ilimlerle ilgili bölümlerine gidiyorlar. Ezher, Ankara İlahiyat ve İstanbul İlahiyat'ta öğrencilerinin olduğunu övünerek söylüyorlar.

Yardımlar bugüne kadar birkaç İslâm ülkesinden gelmiş Müesseselerin mali kaynağı vakıf gelirleri ile daha çok halkın destek ve yardımından oluşuyor. Dini müesseselerin halka mal olduğu anlaşıyor.

Kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar görevlileri var. Makedonya'da Türkler ile Arnavutlar arasında ilerde derinleşeceğe benzeyen ihtilaflar oluşturulmaya çalışılıyor. Medresede Türk çocuklarına imkan tanınmıyor mülahazasıyla başlayan ihtilafların çeşitli düşman çevrelerce tahrik edildiği anlaşıyor.

Kiminle görüşseniz Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının kendileri ile temas kurmasını istiyorlar, Diyanetin kendilerine uzak durmasından şikayetçiler.

Makedonya'ya Arnavutça, Türkçe kitapların gönderilmesini istiyorlar. Doğu Makedonya'daki Türklerin Türkçe kitap ihtiyacının fevkalade acil olduğu belirtiliyorlar. Türkçe ilkokul ve ortaokul kitapları gönderilmesi isteniyor.

İştihat Hüsamet Camii ile müştemilatındaki Hamidiye Medresesi bugün kilise olarak kullanılmakta imiş. Bu kilisenin hemen alınması planlanmış. Kiliseden camiye tebdili için acil

para yardımına ihtiyaçları var. Bu bölgede 3000 nüfuslu bir kasabada 4 duvarı yapılmış, üstü tamamlanamamış bir caminin tamamlanması için acil yardım istemektedirler.

Üsküp'ten batıya doğru gittiğimizde şirin bir göl kasabasından Ohri'den sonra Arnavutluk sınırına varırsınız. Size komünist sistemini dünya cenneti diye tanıttığı bu ülkeyi merak edersiniz.

Arnavutluk sınırından girince karşınıza dünyanın hiçbir yerinde göremeyeceğiniz bir manzara ile karşılaşsınız. Terkedilmiş köyler, yollardan geçen her vasıttan yiyecek isteyen çocuklar ve insanlar...

1930'ların sistemi ile kurulmuş maden ocakları, fabrikalar ve diğer sanayi kuruluşları çalışmıyor. Bütün miraslar terkedilmiş, evler ve okullarda cam yok, cam yerine naylon ve suntalar çakılmış. Güneş doğunca bütün insanlar sokakta, güneşle ısınmaya çalışıyorlar, yakıt yok. Elektrikler çok sık kesiliyor. Yiyecek yok, büyük mağazalar işyerleri kurulmuş, fakat içinde satın alınacak hiçbir şey yok. Çocukların büyük bir kısmı sıfırın altında soğuklarda ayakları çıplak geziyor. Sırtlarında elbiseleri yok.

Bu görülmemiş manzaralar Arnavutluğun tamamında köy, kasaba, şehir farkı gözetmeksizin aynen yaşanmaktadır. Dağların eteklerinden düz bir vadiye inersiniz.

Elbasan şehrine vardığınızda meydanın insanlarla dolu olduğunu görürsünüz. Arabalarının durunca başınıza toplanırlar. Türk olduğunuzu öğrenince hemen müslüman olduklarını sünnet olduklarını söylerler. Cami olup olmadığını sorarsanız. Ayakta iki caminin kaldığını söylerler.

İşte burası da yüzlerce yıl Osmanlının adeta uç beyliğini yapmış, batıdan gelen hacı akınlarını iman ve ferasetle durdurmuş müslümanların yaşadığı Arnavutluk, bakmayın ülkenin adının Arnavutluk olduğuna. Orada yemin edilirken, bütün Arnavutlar Ar-

navutça "Türklüğüme yemin ederim ki" diye başlıyor yeminlerine. Yemek yiyorsunuz, sonunda duası yapılıyor. Allah'a hamd, Resulüne salatu selam, hane sahibine hayır duadan sonra Arnavut hoca duasını "**bizi Türk olarak yarattığın için sana hamd ediyorum**" diye bitiriyor. **Türk** kelimesi **İslâm**, müslüman kelimesinin yerine kullanılıyor. Nüfusun % 80'i müslüman, % 20'si hristiyan. Bunlardan % 15'i katolik, % 5'i ise Ortodoks, Ortodoks hristiyanlar, Fener patrikhanesine, Katolikler ise Vatikan'a bağlı. Makedonya'da teşkilatlanma yetkisini Fener Patrikhanesi Atina Rum kilisesine vermiş, Yunanistan Ortodoksluğu yayarken Katolik kilisesi Roma'dan akılalmaz yardımlar alıyor.

Arnavutluk'ta açlık, sefalet akılalmaz boyutlarda. Avrupadan gelen yardımların içinden hac çıkıyor. Ekmeği alan müslüman hacı da almak mecburiyetinde.

Tiran sokaklarında Türk olduğunuzu anlayan Arnavut, müslümanları; 'ülkenize hoş geldiniz, buralar sizin yurdunuzdu, bizim dedelerimiz sizin sayenizde müslüman oldular. Bize müslümanlığı siz öğrettiniz,' diyorlar.

Din görevlilerini eğitecek elemanların Türkiye'den gelmesini istiyorlar. Türkiye'nin İmam-Hatip Lisesi Kur'an Kursu açmasını istiyorlar. Türk Devleti'nin Türkiye Büyükelçiliğine diyane-tin bir görevlisini tayin ettiğine çok seviniyorlar. "Artık bütün problemler-

rimizi bu görevli vasıtasıyla ileteceğimiz için mutluyuz" diyorlar.

Arnavutluk'ta 27 il, 35 ilçe, 2500 civarında köy var. Bu il ilçe ve köylerin tamamına cami istiyorlar. Arnavut gençlere Türkiye'de iş verilmesini istiyorlar. İş için 20 bin Arnavut genci İtalya'ya götürülmüş. İtalya'da gemiden inince gençlerin boyunlarına hac takmak ve vaftiz etmek istemişler. Gençler "aç ölürüz, hristiyan olmayız" demişler. Tekrar ülkelerine dönmüşler.

Arnavutluk'ta, Tiran'da 1929'da yapılan **Selahattin Hoca Camii** komünist partisinin Sloganlarının yazıldığı bir salon olarak kullanılıyor. 1933'te yapılan **Kokonoz Camii** harap **Dürs'te**, **Murad Hüdavendigâr Camii** hala ayakta, ibadete açık.

Balkanlarda herkes müslüman olarak kalmalarının tek alternatifinin Türkiye'nin kendilerine destek olması ile mümkün olacağına inanıyor. Kendilerini Hristiyan vahşi batının merhametine terketmememizi istiyorlar.

Türkiye artık gerçek kimliğini ilân etmelidir. Bin yıllık şanlı tarihi misyonunun mirasçısı olduğunu ilan etmelidir.

İmanlı, şahsiyetli vakarlı, milli değerlerine sahip ve İslamı hayat haline getirmenin gayreti içinde kendini yenilemelidir. Türkiye bütün dünya müslümanlarının vazgeçilmez ümidi olmaya devam etmektedir.

Musa Ağacık, Marvin Jonis'e sordu:

Batının dikta rejimlerini desteklemesi kendi değer yargılarına ibanet anlamına gelmiyor mu?

JONIS— Geçmişte ABD anti-komünizme, insan haklarından daha çok prim verdi. Bugün de petrolü insan haklarına tercih ediyor. Bosna-Hersek bunun çok acı bir kanıtıdır.

Peki ABD'den Türkiye nasıl görünüyor?

JONIS— ABD Türkiye'yi sadık bir müttefik olarak görüyor... İnsan haklarıyla ilgilenmiyor...

Türkiye'de bazı yöneticiler ABD'nin Türkiye dostu olduğunu söylüyor

JONIS— Müttefik olarak, ABD'nin çıkarlarına hizmet ettiği sürece evet. Ama hepsi o kadar...

MİLLİYET, 1 ARALIK 1992

"SİRBİSTAN, CESARETİNİ BATI'DAN ALIYOR!"

4-8 Mayıs 1992'de Ohrid'de düzenlenen Balkan Konferansı'na katılan Bosna Dayanışma Grubu üyesi Ali Bulaç'ın izlenimlerini Balkan Fax'tan iktibas ediyoruz

"Ohrid'de düzenlenen konferans birkaç açıdan önemliydi. İlkini Türkiye'den katılan delegeler fikri-siyasi ve mesleki açıdan homojen olmamakla birlikte, konferans boyunca ortak hareket edip, yüksek bir performans gösterdiler. Hemen hemen herkesin ilgi alanı Bosna-Hersek'te yaşanan trajediydi. Ancak konferans boyunca müşahade ettiklerimiz, Balkanlardaki çatışmaların kısa zamanda Sırbistan, Kosova ve Makedonya'ya da sıçrama istidadı göstermesidir. Bu açıdan haklı olarak söz konusu bölgelerde yaşayan müslümanlar büyük bir tedirginlik içindedirler. Ohrid, Üsküp, Kalkandelen, Gostivar vb. yerlerde hemen hemen herkes bu tedirginliği ifade etti. Gezdiğimiz yerlerde Arnavut, Türk, Makedon ve başka kökenden müslümanlar etrafımızı sarıp: 'Bizi bırakmayın; yakında burada büyük bir savaş çıkacak. Burası ikinci bir Bosna-Hersek olmasın. Bosna'da geç kaldınız; bari buralarda erken davranın. Biz müslümanız. Bütün ümidimiz sizlerde; sesimizi duyurun' dediler.

Bir başka gözlemim şu: Yunanistan, Balkanlardaki çatışmalarda resmen değilse bile fiilen taraf. Bize transit geçiş için vize bile vermedi. Helsinki Watch'ın Yunan delegasyonu da Yunan devleti doğrultusunda düşündüğünden toplantıya katılmadı; hatta konferanstan önce Andreas Papandreu'nun oğlu George Papandreu, herbirimize bir mektup gönderip, konferansa katılmamamızı istedi. Sırbaların durumu daha başka. Konferans boyunca, oturumları manipüle etmeye çalıştılar ve bu konuda Makedonlarla bir işbirliğine girdikleri gözlemlendi. Bu da Makedonya'daki müslümanların durumunun ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir.

Konferansta ağırlıklı olarak dinler arası işbirliği, uluslararası himaye, etnik ve dini azınlıklar, göçmenlerin sorunu, savaşa karşı bağımsız medya, savaşa karşı öğrenci hareketlerinin desteklenmesi, Sınırötesi Hekimler örgütünün katkısı, çok kültürlü bir dünya tasarımı, etnik ve dini gruplar arasında aşağıdan yukarıya doğru işbirliği, sivil kuruluşların politik ve askeri karar mekanizmaları üzerindeki baskı ve askeri karar mekanizmaları üzerindeki baskı ve etkilerinin artırılması, gibi konular ele alındı ve tartışıldı. Benim katıldığım Workshop'ta benden başka katolik, protestan, ortodoks din adamları ile İspanya ve Almanya'da teoloji fakültelerinde öğretim üyesi olan rahipler vardı. Etnik çalışmaların durdurulması için dinler arası işbirliği imkanları üzerinde durduk. Kudüs, İstanbul veya Saraybosna'da uluslararası bir konferans düzenlenmesi teklifinde bulundum. Bu ittifakla kabul edildi ve konferansın yeri İstanbul olarak seçildi.

Bu arada Kosova'dan gelen yetkililerle görüştük. Şu anda Kosova'da 22 parti kurulmuş durumda Demokratik Birlik Partisi, Türk Halk Partisi ve Sosyal Demokrat Parti yetkilileriyle görüştük. Onlardan Kosova'yla ilgili bilgiler aldık. Görünen o ki, savaşın ilk sırayacağı bölge Kosova olacaktır. Nüfusunun % 90'ı müslüman olan Kosova'da ağırlıklı etnik grup Amavutlar. Amavutlarla Türkler arasında iyi bir işbirliği ortamı görünüyor. Kosova iktisadi bakımdan yoksulluk sınırının da altında. 7-8 kişilik bir aile 5 Markla geçiniyor. Sırbalar müslümanları işlerinden atmış; geçmiş dönemde sahip oldukları evlerini de ellerinden alıyorlar. Kosova'nın duru-

mu Bosna-Hersek'ten de daha kritik olabilir; çünkü henüz bağımsızlığı tanınmış değil. Türkiye'nin dahi Kosova'nın bağımsızlığını tanımamış olması çok anlamlı ve oradaki müslümanlar arasında derin bir hayal kırıklığı yaratmış bulunmaktadır.

Makedonya'daki müslüman nüfus, reel olarak % 50'nin üstünde. Fakat iktidar Makedonların elinde. Seçim mevzuatı müslümanların aleyhinde düzenlenmiş. Müslümanlar, cumhuriyetin her tarafına yayılmış durumdadır. Bu da seçim sonuçlarını etkiliyor. Söz gelimi bir Makedon adayın milletvekili seçilebilmesi için 1500 seçmen yeterliyken, bir müslüman adayın seçilebilmesi için asgari 18.000 seçmenin bir bölgeden ona oy vermesi gerekir. Makedonya'da da müslümanlar çeşitli partilere dağılmış durumdadır. Yeni iki müslüman partisi kurulmuş. Bunlardan en güçlü görüneni Demokratik Refah Partisi.

Üsküp'te 40.000 civarında Bosnalı mülteci var. Ancak bunların 6000'i kamplarda bulunuyor. Makedon Devleti, bütün mültecileri kamplarda gösterip, ona göre uluslararası yardım alıyor. Oysa 34.000 mülteci müslüman ailelerin evlerinde bannıyorlar. 2 odalı küçük bir evde 20 kişi kalıyor ve ifadelerine göre yaklaşık bir aydır hergün sadece ekmek ve çorba yiyorlar. Mültecilerin hemen hemen hepsi kadın ve çocuklardan ibaret.

Şu anda görünen o ki Sırbalar askeri hedeflerine ulaşmış durumdadır. Bu durumu siyasi ve hukuki olarak tescil ettirmek istiyorlar. Avrupa devletleri ve uluslararası kuruluşlar Bosna-Hersek olayına sadece insani yardım yapma gözüyle bakıyorlar. Bu bakış açısı Sırbalar tarafından 'düşündüklerinizi yapın' şeklinde algılanmış. Dolayısıyla askeri olarak Sırbalar kendilerini herhangi ciddi bir tehdit altında görmüyorlar. Bu da orduyu ve parlamentoyu kontrol edebilen Miloseviç'e büyük bir cesaret veriyor.

Mülteciler konusuna da değinmek gerekir. Türkiye dışında bütün Avrupa ülkeleri Bosnalıları "mülteci" kabul ediyor. Bu şu demektir: 6 ay sonra mültecilere bu ülkeler tarafından vatandaşlık hakkı tanınsa, bunların büyük bir kısmı Bosna-Hersek'e dönecek; böylelikle bölge müslüman nüfustan arındırılmış olacaktır. Türkiye ise barındırdığı yaklaşık 17.000 kişiyi "misafir" statüsünde kabul ediyor. Doğal olarak bu statü Bosna-Hersek'in geleceği açısından daha iyidir.

Son olarak, Üsküp ve benzeri yerleri gezdiğimizde çok duyulduğumuzu ifade etmek istiyorum. Yeryer Üsküp, İstanbul'dan bile daha İslami kimlikli bir şehir. Osmanlı eserleri ve mekan üslubu geniş ölçüde korunmuş. Medreseler, camiler birer abide olarak yerli yerinde duruyorlar. Sırbalar, gerçekten de sadece müslüman halkı soykırımdan geçirmekle yetinmiyorlar. Balkanların müslüman ve Osmanlı kimliğini de silip yok etmek istiyorlar. Eğer o masum insanlar Bosna-Hersek'te olduğu gibi katledilirse ve o tarihi eserler tahrip edilirse Balkanlara ve genelde İslam dünyasına çok yazık olacaktır.

Ben son bir ayda Balkanlardan başka Kafkasya'da, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'da da gezdim. Hemen hemen her yerde müslümanlar çaresiz ve savunmasız. Gözlerini İslam alemine ve Türkiye'ye dikmiş durumdadır. Belki Türkiye bugünkü haliyle Kırım'dan Bosna'ya, Kosova'dan Azerbaycan'a yetişebilecek durumda değil. Belki hiçbir ülke tek başına bunu yapamaz. Ama İslam dünyasında kurulacak verimli bir işbirliği bu çaresiz müslümanların yardımına koşulmasında etkili olacaktır. Bilhassa biz Türkiye'de yaşayan insanlara büyük sorumluluklar düşmektedir."

DİNİN DÖNÜŞÜ

Abdurrahman Aslan

Bugün yaşadığımız dünyada ve özellikle 1980'lerden itibaren Din'in şu veya bu şekilde gündeme geldiğine şahit olduk. Bazen mabedleri doldurmuş müminlerle, bazan sokakları istila etmiş kitlesel yürüyüşlerle kendisini gösterdi sık sık.

Din nasıl gündeme geldi! Yani hangi "alanlarda" kendisini belli etti! Bunlardan da belki daha önemlisi, Din'in kendisini açığa vururken, ifade ederken nasıl bir dil kullandığıdır. İkinci husus Din nereye gitmişti ki geri geldi. Ve onu kim göndermişti! gidiş macerası nasıl olmuştu. Ve şimdi neden geri geliyordu. Din'in gidişi veya geri çekilmesi ile birlikte yapmış olduğu direnme, (burada bozulmuş hallerine rağmen Musevî'lik, Hristiyanlık ve eksiksiz bir din olarak İslam'ın) karşı koyma hareketleri -ki bu karşı koyma, direnmenin Moderniteye karşı olduğunun altını çizmek istiyorum- nasıl oldu. Sonuç olarak Din geri dönüyor. Bu gelen nasıl bir Din'dir? Birde Din deyince biz ne anlıyoruz!

Yakın dönemlere kadar din, ne zaman akla gelirse gelsin, toplumsal, siyasal, ekonomik alanla ilişkilendirilmesi düşünülmazdi. Üstelik bunu akla getirmek bile akılsızlık ilkellik ve köylülüktü. Çünkü A. Comte'un üç ha! kanununun kabul gördüğü günlerden itibaren Din'in dönemini kapadığı kabul edilmiştir. Özellikle de Rönesans ve Reformasyon dönemiyle yani modern çağın başlangıcı ile bu

zihinlerden çıkar. Şimdi insanoğlunun artık Pozitif bir safhaya girdiği kabul edilmiştir. Bu nedenle sosyal ve siyasal daha açık bir ifadeyle, hayatla ilgili olarak Dinin, ne söyleyecek bir şeyi olabileceğine ne de insanların ona iltifat edebileceği düşünülüyordu. Hatta sosyologlar, filozoflar yeni bir düzenin Din ve onun değerleri üzerine kurulmasının artık mümkün olamayacağını söylüyorlardı. Yeni bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hız kazandığı ve toplumunda büyük oranda bunlar tarafından şekillendirilmesi söz konusuydu. Dolayısı ile endüstri toplumunda kutsal olan fazla bir değer taşımıyordu. Giderek tüketim, katılımcılık ve tapınmanın nitelik olarak benzerlikler ve benzer işlevler gördüğü modern toplumda tüm geleneksel değerlerle birlikte dışarıya atılan Din'de, birey ve aileye ait özel hayatın alanı içine çekilecektir. Çünkü biz tarihte biliyoruz ki, insan gerçekten Tanrı'ya karşı değil, o sadece gündelik hayata müdahale eden, tanzim etmeye çalışan bir Tanrı'ya karşıdır. Bundan hareketle Tanrı fikrinin ortadan bütünü ile kalktığını söylemek oldukça zordur. Dolayısı ile insanın, hayatı kendisinin ve kendi kuralları ile tanzim etmek istediği ve bu nedenle de Tanrı'yı hayatın dışına çıkarmaya çalışmakta olduğunu söyleyebiliriz. İşte din bu arzunun bir tezahürü olarak vicdan meselesi haline getirilir ve kalbin içine sıkıştırılıp hapsedilir. Fakat onu

orada sürgit tutmak mümkün değildir.

Doğrusu Peygamberlerin gelişleri ile birlikte Din'in ilk defa yine bu alanlardan harekete geçerek topluma yayıldığını görüyoruz. Bu alan Dinin dünyaya gönderilirken ilk muhatap olduğu ve işe ilk başladığı, ilk kalkış noktasıdır da. Yani ilk defa insanın vicdanı, bilinci yani kalbi, sonrada ailesi daha sonra toplumsal hayatında ve siyasal alanda kendisini ifade etmeye başladığını görüyoruz. Aydınlanma adı verilen dönemle birlikte Din, yine bu eski mekanına dönmüş oluyordu. O'nun için arası başlangıçta ya da sonda uğranacağı alandı. Bir başka yönden bakarak söylersek, insan Din'i tüm olumsuz şartlara rağmen koruyamayıp güçsüz kaldığında yüreğinde saklamaktadır. Öte yandan Din'de kendisini yüreğinde taşıyan insana o olumsuz şartlar içinde dayanma gücü, yaşama gücü ve bir mümin olarak kurtuluşa ulaşmasını sağlayıcı koruyuculuk sunmalıdır.

Günümüzün modern toplumunda eğer dinin dönüşünden bahsediliyorsa demek ki tüm çabalara rağmen sekülerizm/dünyevileşme dini tümüyle kovabilmiş değildir. Fakat modern toplumun o seküler/dünyevileştirici özelliğide dünyanın tümünü kaplamış ve yarattığı değerlerle de hakimiyet kurmuş olduğunu belirtmek gerekir. Diğer bir ifade ile dünyayı tümüyle değiştirerek onu tek bir dünya haline getirdiği söylenebilir.

Sonuçta bu tek dünyada Din vicdan işi olarak kabul edilir ve siyaset Dini öğelerden ayıklanarak mümkün olabilcek en seküler/dünyevi formu'na ulaştırılmıştır. Şimdi Din kendisine ait bir kompartımanda siyasette kendi kompartmanında hayatlarını sürdürmekteler. Tanrı gündelik hayatın dışına kovulurken bir tarafta Fırvun'lar diğer tarafta yığın haline dönüştürülmüş insan toplulukları oluşmuş olur; güdülmeye hazır hale getirilmiş insan toplulukları.

Her şeyin nihai amacına ulaştığının ve Dininde Modern dünyanın gündelik hayatından elinin çekirildiği bir zamanda, 1979 yılının, şubatında aksakallı bir ihtiyar ayağında terliklerle bindiği uçağın merdivenlerinden inerken milyonlarca insanın "Allah Ekber" haykırışları arasında Din ve hayatın kopukluğuna ayrılığına son vermek için şöyle diyecektir: "Müslümanın ibadeti siyaset, siyasetinde ibadettir." Adının İmam Humeyni olduğunu artık dünyada bilmeyen kalmamış gibidir.

Artık bundan sonra gündelik hayatın tüm meseleleri, olayları, faaliyet ve yaşamın kendisi dinin kendi kavramları ile açıklamaya ve anlaşılmasına çalışılacaktır. Örnek verilmesi gerekirse emperyalizm Amerika'nın şahsında büyük şeytan olarak ifadelendirilir. Modern dönemin gündelik hayatımıza soktuğu birçok "yeni" kavramın yerine dininkiler geçecektir. Şirk, Tevhit, Tagut, Mustazaf, Müstekbir kavramları gibi.

Elbetteki cereyan etmekte olan bu olaya kimsenin ilgisiz kalmadığı gibi etkileneceği de söylenemez. Büyük kitleler bundan etkilenecektir. Özellikle toplumların ister kentte ister kırsal kesimlerdeki kendi kültürel gelenekleri içinde Dini yeniden hayatlarında büyük oranda yaşamaya başlayacaklardır. Dolayısı ile Din hayatla birlikte siyasal alanda uzanacak ve kitlelerin yardımı ile idareyi değiştirmeye yönelecektir.

Yine bu olaydan birkaç hafta sonra 26 Şubat 1979 tarihinde PAPA JOHN PAUL II Meksika'ya ayak basar. Hiçte o toprağın insanı olmadığı halde milyonlarca insanın söylediği

ilahiler arasında eğilip toprağı öpcektir. Bu kıtanın yoksul insanların derdine bir çare bulmak kaygısındaki ve adına özgürlükcü Teoloji denen hareketin öncü papazlarının ve kiliselerin baskısı altında Vatikan istemeye istemeye Amerika Birleşik Devletlerini Güney Amerikada işgalici olmakla suçlar.

Meksika'nın bir başka yerinde JEAN LUIS SEGUNDO adlı önde gelen ve halk tarafından büyük destek gören bir katolik papaz hayatın yani siyasetin dinden ayrılmayacağını ve dininde hayattan koparılmayacağını vurgulamaya ihtiyaç duymuştur. Hristiyanlığın ilk üçyüzyıldaki uygulanış şeklinin ancak örnek alındıktan sonra bugünün sorunlarına bir çözüm bulabileceğini savunan bu hareketin, Hristiyanlığın bugünkü kurumlaşmış hiyerarşik yapısına karşı çıktığı bilinmektedir. Bundan dolayı JEAN LUIS SEGUNDO'nun tekrar etmekten usanmadığı şudur: "Her teoloji (ilahiyat) siyasaldır. Hatta siyasi terimlerle düşünmeyen ve ifade edilmeyen bile. Akademik teoloji özgürlükcü teolojiyi siyasi olmakla suçladığı zaman, aslında kendisinin siyasi Statüko ile olan ilişkilerini gizlemeye çalışmakta, taşıdığı suçluluk kompleksinden kurtulmaya çalışmaktadır."

Yine 1980'lerde El-Salvador'da yaklaşık 60.000 kişi askerler tarafından hunharca katledilir. Bu cinayetlere ilk karşı çıkma cesaretini ve örneğini gösteren Kardinal OSCAR ROMERO olur. Özgürlükcü teoloji hareketinin önde gelen bu temsilcisi daha sonra öldürülecek ve Brezilya'da adına bir kilise inşa edilir.

Nikaragua'da uzun yıllar mücadele veren Hristiyanlığın sembolü şair Rahip ERNESTO CARDENAL, Hristiyan adaletinin Amerika kıtasında hakim olması için mücadele ettiğini ısrarla dile getirecektir.

Aynı yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletlerinde özellikle protestan olanların Ortodoks Hristiyanlığa dönmeleri ve bunu Havarilerin tebliğ ettikleri Hristiyanlığın ilk şekline dönüş olduğunu söylemeleri oldukça dikkat çekmektedir. Bununda ötesinde binlerce yeni din kurucusu-

nun cemaatler oluşturmaları, uzak doğu dinlerinin giderek büyük ormanlarda taraftar bulmaları önemsiz değişimler sayılamaz.

Dünyanın Avrupa yakasına baktığımızda dikkatimizi öncelikle Polonya çekmekte. Fakat aynı tonda olmasa bile hemen hemen aynı ifade biçimleriyle bu durumu Macaristan ve Çekoslovakya'da da gördük. Mabetlerdeki ibadetlerinden sonra Kilisenin büyük desteğini yanına alan halk siyasal rejimlerine karşı muhalefeti şiddetlendirerek iktidarı kitlesel gösterilerle devireceklerdir. Polonya'daki hareketin işçi sınıfı içinden gelen lideri LECH WALESA'nın davranış ve sözlerindeki katolik değerlere bağlılığı gözden kaçmaz. Diğer tarafta ayaklanan kitlelerin ellerinde Hz. Meryem'in resimleri ve dudaklarından yüzyıllardan beri söylenen ilahiler işitilir.

Hollanda ve Almanya'da Nükleer silahlanmaya karşı aktif roller üstlenen, Kilisenin en ateşli militanı Hollandalı Papaz LAURENS HOGEBRINK olacaktır.

Öte yandan yine Avrupa genelinde insanların uzak doğulu dinlere 1960 yıllarından beri gelen bir ilgisi vardır. Örneğin Fransa'daki 500 bin Budistten 75 bini Fransız, İtalya'da 25 Budist merkezinde öğretiye aktif hizmet edenler 15 bin, Almanya'da bu sayı 20 bini aşmakta, İngiltere'de 200 ayrı grup faaliyet halinde bulunmaktadır. (1988 verileriyle)

Bütün bunlarla birlikte Romanya'da Çavuşesko'nun yakalanarak öldürülmesi ile başlayıp devam eden ayaklanma sırasında bu ölümün televizyonda sunuluşu kanımca dikkat çekicidir. Bu sunuluş bir başka soyutluktan somutluğa dönüşümün, aşkın olanın dünyada nesnelleştirilmesi için ilginç bir örnektir. Spiker bu haberi şöyle ifadelendirecektir; "Tanrım sana şükürler olsun, İsa'nın karşısı artık yok."

Dünyanın Asya yakasına baktığımızda siyasal rejimlere karşı yürütülen hemen hemen tüm muhalefeti oluşturan gücün din olduğunu görmek mümkün. Filipinlerin diktatörü Markos Manila'daki katolik kilisesinin

yardımı ile devrilecek ve kurtuluşu kaçmakta bulacaktır, aynen Şah'ın başına geldiği gibi. Güney Kore'de hükümet karşıtı öğrenci olayları Kili-se tarafından tam destek bulur. Budist rahipler, Çin'de protesto eylemlerinde bulunarak, yine kendi dini geleneklerine uyarak kendilerini diri diri yaktıklarını görmekteyiz.

Bütün islam coğrafyası hiç durmak bilmeyen devingenlikle mücadeleye devam etmektedir. Afganistan'da Müslümanlar sıcak bir siyasal muhalefetin içinde olurken devlet kurma taleplerini sık sık dile getirmektedir. Afrikada müslüman kitleler, Güney Afrika'da bile müslüman olmayanların haklı taleplerinin savunucusu oldukları gözlenmektedir.

Bütün bu olaylarda şunu görmenin mümkün olduğu söylenebilir. Siyasal düzeyde yani toplumsal alanda Din kendisini yine kendi terminolojisi ile ifade etmeye başladığı göze çarpar. Bu nedenle ileri sürdüğü taleplerle sahneye geri dönmeye başlamıştır denebilir. Öte yandan Dünya genelinde Din'e yönelik eğilimler giderek artmaya başlayacak, köklü talepler göze çarpar.

Bir zamanlar miskinleştirici, uyuşturucu, hatta kitlelerin afyonu denmişti onun için. Doğrusu öyle roller de -kısa da olsa- üstlendiği inkar edilemez. Fakat herşeye rağmen insanlar, insanı insanlığından çıkaran zulüm yüklü süreçlere, yinede dinin umut bahşedici o engin gücüne sığınarak ve dayanarak karşı koydu, direndi ve esenliğe ulaştı. Peki bu güç neden ve nasıl olduda geriledi!

...

Din ve modernitenin bir bütünü iki kutbu olduğunu kabul ederek söze başlamak istiyorum. Modernitenin başlangıçta kendisine has bir dünya görüşü ya da bir toplumsal projesinin olduğu söylenemez. Moderniteyi güçlü kılan yönüde belkide budur. Bu nokta onu öncelikle masum, gücüne oranla oldukça zararsız göstermekte; onun değiştiren ve dönüştüren dinamik gücünü kabul edilir kılmaktadır. Modernitenin öncelikle zihinsel bir süreç olduğunu ve önüne gelen her şeyi transforme ede-

rek sekülerleştirdiğini söyleyebiliriz.

Bundan dolayı Modernite ile tanışan her düşünce, her kültür ve her yaşama biçimi ikiye bölünmüş, parçalanmış bir varlık anlayışına sahip olacaktır. Bu sadece tanzimatla moda haline gelen Doğu/Batı bağlamında anladığımız şekilde değildir. Ama bu Doğu/Batı ayırımında oryantalist söylemin ötesinde modern bir ayırım olduğunu ve müslüman olarak dünyaya böyle bir ayırımın gözlükleri ile bakılmasının ne uygun ne de fazla açıklayıcı olabileceği kanısında değilim.

Bundan dolayı aydınlanma dediğimiz tarihle birlikte kurulmaya başlayan bu yeni dünyanın insanı, şimdi varolanı yeni bir bilinçle algılamakta ve yeni bir yolla ve de yöntemle yeni bir maksat için yeni bir bilgi çeşidi üretmektedir. Tarih sahnesine çıkmış yeni insanın belirleyici özelliği onun seküler/dünyevi bir kimliğe sahip olmasıdır. Kendisini kendisi ve ürettiği bilgi ile tanımlamaktadır artık; bundan böyle Din'in getirdiği bilgi geçidi kullanışsız yararsız hatta zararlı bulunacaktır.

Böylece Dinlere ait olan öbür dünya'ya ulaşma kavramının yerini ilerleme/gelişme alacak ve bu yeni bir bilginin üretilmesinin zorunlu birlikteliği olarak, kabul edilecektir. Yani dinler insana öbür dünya ve oraya ulaşma gibi kavramlar getirmişlerdi. Modernite ise bunu sekülerize etmeye başladı ve ilerlemenin bu dünyada olabileceğini insanları inandırmaya çalıştı. Ne ile yaptı? Din'in getirdiği bilginin gücü ile yapmaya başladı. Bu nedenle bilgi sekülerizm için çok önemliydi. Din içinde bilgi, kuşkusuz çok önemlidir. "Bilenle bilmeyen bir olur mu!" Ama önce İMAN. Yani biri için İMAN, diğeri içinse BİLGİ. Bundan dolayı bu yeni bilginin fabrikaları olan üniversiteler onun için çok önemlidir. Aynen inanmışlar için kilisenin önemi gibi. Yani tarihte ilk kez Üniversite dediğimiz kurum bu bilgiyi üretecektir. Din'in bağnazlığına karşı aklın üstünlüğünü temsil etmektedir. Bu tarihten itibaren kurulacak tüm kurumlar, yapılar, rejimler meşruiyetlerini bu bilgide bulacaklardır.

Böylece din, toplumsal yapının referans merkezinde tanrı ve toplumdaki tüm değerlerin kod'u olan din, modernite tarafından değiştirilip dönüştürülecek, farklı bir proje haline getirilecektir. Modernitenin Din'e bakarak kendisini onun karşıt kutbunda yeniden tanımlayarak inşa etmesi süreçlerine değinirsek ilk sırada eğitim gelmektedir. Çünkü modernite Din olmadan kendisini hemen hemen hiç bir düzlemde tarif edememiştir. Bu nedenle Din gibi işe eğitimden başlayacaktır. Şeytan Allah'ın taklitçisidir bundan dolayı o da İKRA demektedir.

EĞİTİM

Her değişimin ilk yuvası zihindir. Müslümanca bir ifadeyle de kalbidir ve fikir düzeyindedir. Bu nedenle modernitenin ilk yansımaları oluşması, skolastik dönem boyunca Din'e ait kültür kurumlarında başlayıp devam etti. Rönesans döneminde bu değişimin sanata yansması hemen kendini belli edecek; Hz. Meryem'in resimleri Toscana'lı İtalyan kızlarının güzelliğini çağrıştıracak; Hz. İsa'nın heykel ve resimleri de eski Grekleri hatırlatacaktır. Bu kutsalın maddileştirilmesi olayı olarak kabul edilmektedir.

Seküler eğitim hiçbir zaman tabanın, ezilmişlerin eğitimi olamamıştır. Seçkinlerin ve seçkinciliğin eğitimi olmuştur hep. Bu eğitim anlayışı ile yakın tarihte ilk defa yaşamak ve öğrenmek bir ve aynı şeyler olmaktan çıkacak, iki ayrı alana bölünecektir. Oysa Din'ler (Tevhidî) bunların aynı şeyler olduğunu söyler, "bildiği ile amel edene bilmediğini de biz öğretiriz" demektedir. Matbaanın icadının getirdiği "kolaylıklarda", modernite aynı dinlerin yaptığı gibi sayısız kitaplar üretecek o da dinler gibi kendine has kütüphaneler oluşturacaktır. Unutmamak gerekir ki modern insan sorusu çok olan insandır; bu aynı zamanda sorunları çok olan insan demektir.

İNSAN VE KİMLİK

Din bireysel ve sosyal kimliğin esas kaynağının kendisinde olduğunu savunmuştur hep-İmam Humeyni-

nin ifadesiyle Din "insanı insan, yapmak" için yeryüzüne gelmiştir. Dolayısı ile insanlara inançlarına, tercih ettikleri dine uygun bir kimlik sunar; mümin, kafir, müşrik, münafık v.b. gibi. Bu kimlik belirlemesi sadece dünyaya ait, bu dünya ile sınırlı değildir. Bu nedenle dinlerin sunduğu kimlik tümüyle "evrensel" bir kimliktir ve başlangıç anından itibaren öbür dünya ile ilişkilidir.

Oysa modernite kimliği esas olmak üzere biyolojik bir temelden hareket eder. Bunun zorunlu sonucu olarakta bir ulusa, bir etnik'e ait olmak gibi dünyevi ve sınırlı bir kimlik sunar. Bu kimliği tamamlayan ikinci faktör onun eğitim kurumlarından elde ettiğimiz diplomamızdır. Bundan dolayı modern insan birileri ile tanıştığında yada tanıtmak kartında isminin önce ünvanını kullanır. Böylece kimlikte ünvanın arkasında gizlenir.

Ulus/Ümmet

Ortaçağ kavimleri bütün eksiklerine rağmen yinede evrensel bir kilise topluluğu sayılır. Modern dönem bu evrensel kilise topluluğunun, diğer bir ifade ile Ümmet'in yerine Ulus diye tanımladığı topluluğu geçirmiştir. Nasıl ümmet ulusa dönüştürüldü ise bu ümmeti oluşturan müminde sekülerleştirilerek, vatandaş haline getirildi. Fakat iş bununla bitmemiştir. Sonuçta Tanrının egemenliği ilkesi siyasal söylemde halkın egemenliği ilkesine dönüştürülecektir. Bu süreçler sonunda ortaya çıkan Ulus ve Ulus devlet tarihin gayri meşru çocuğudur demek mümkün. Ne kavim ve ne de kavmiyetçilik ulus ve ulusçuluğun karşılığı değildir ve olamazda. Çünkü ulus, modernitenin özelliği olan toplumun rasyonel yeniden organizasyonu fikri sonucunda oluşturulmuştur.

Dinler insanları inanca katılımda bulunarak ümmet oluşturmaya çalışırlar. Çoğalma yani demografik artış inancı paylaşmakla sağlanır. Bu da açıktır ki insanın kalp ve zihni, yani onun seçkin bir yönü entellekti ile ilişkilidir ve maddi değildir. İşte bundan dolayı o sınır tanımaz, bütün dünya onun mekanidir, bütün insan-

lara açık, kuşatıcı ve evrenseldir. Ümmet için çoğalmayı İMAN sağlar.

Oysa Ulus biyolojik temellidir, içe kapanık ve dışlayıcıdır. Ulusun çoğalma mekanizması yalnız üreme ile mümkündür ve yalnız onunla sağlanır. Dolayısı ile -dinlerin aksine- belden aşağısı ile ilişkilidir. İnsana hoş gelmesine rağmen ulusculuk sekülerleşme sonucu ortaya çıkmakta ve onun belirtisi olarak vardır.

TARİH

Dinler geçmişi sorgularken eski kavimleri hatırlatmaktadırlar. İlk insan Adem ve Havva'dan geldikleri zamana ilişkin olarak "bilgilendirici" haberler sunarlar. İnsana, kendisini tarihte tanımasını sağlarlar, diğer bir deyişle onun tarihsel değil ama tarih içinde düşünmesini hatırlatırlar. Oysa modernite insanı tarihten tümüyle kopararak ona yeni bir tarih yaratmaya girişmiştir. Dinler için Dinin tarihi ile insanın tarihi bir ve aynı şeylerdir. Oysa modern dönem tarihi insan için arkeolojileştirilmiştir. Bu da insanı geçmişe ve geçmişine yabancılaştırmıştır.

Din, özellikle insana -modernitenin salık verdiği gibi- kaçıp kurtulacağı değilde, kendi var-oluşunu, yaşamını anlamlandıracağı bir tarih bilinci sunmaktadır. Tarihte, insanın tarihe nasıl bakacağını yalnız dinler sağlıklı bir şekilde sunmuşlardır. Aksi halde insan tarihe modern zamanlardaki gibi, ya ekonominin, ya sınıfların, ya kalkınma ve gelişmenin, ya ilerlemenin, ya doğu-batı'nın ya da günümüzün modası kuzey-güney kavramlarının gözlükleri, veya bunların aracılığı ile bakacaklardı. Günümüz müslümanları büyük oranda modern tarihin gözlükleri ile tarihe bakmaktadırlar denebilir. Söz gelimi İslam toplumunda sınıf olmadığını azmı ispatlamaya çalışmıştık.

...

Bütün bu değişimlerin, tarif ve tanımların sonucu oluşan yeni bir insan tipi ve onun geliştirdiği "proje" dinin alanını büyük oranda ele geçirerek onu gerilettiler. Bu değişimlerin nihai politik ifadesi 1789 Fransız devrimiyle notlanarak, yeni başlayan sü-

reç günümüze kadar geldi. Yaklaşık 200 yıl önce satışa sunulan ve o günden beri küresel boyutta bir talep bulan bu devrimle insan toplumun değiştirilip dönüştürülebileceğinin gücüne ve tadına vardı. Bu değişim insana daha özgür, mutlu, rahat bir yaşamın temini ve insanın özgürleşmesi içindi, bundan dolayı da başlangıcına "Aydınlanma" denmişti. Bu tarihsel yürüyüş işte böyle bir umutla başlamıştı. Din ise, adına sabır dediği ve tanımını kendisinin yaptığı kendi kavramı ile mücadeleyi elden bırakmadı hiç. Fakat bu umut dolu yürüyüş sırasında Aydınlanma çok geçmeden "kendi karanlığın da" birlikte getirecektir.

DİNLERİN DİRENİŞİ

Modernitenin başlangıcından günümüze kadar bu sürecin birinci dereceden hem öznesi hemde nesnesi Hristiyanlık olmuştur. Dinin bu süreçte birlikte hayatın bütün alanlarından kovulduğunda hiç kuşkusuz Protestanlığın ve Protestanlık bir misyonunun önemli yardımını gözdardı etmek mümkün değildir. Yeni bir dünya kurmak iddiası ile yola çıkan protestanlık sonuçta bu yeni dünyanın manevi boşluğunu dolduran bir parça olarak yerini almak zorunda kaldı. Modernitenin ihtiyaç duyduğu Hristiyan teolojisi işlevini yükledi. Kartezyen özellikleri ile tanımlanan Modern aklın tatmin edici olmayan bireye dönük sorulara cevap vermekle işlevini yerine getirdiğine inanan bir "din" olarak görev aldı. Oysa katoliklik muhalefetini yer yer sürdürdü. Yöntem olarakta modernitenin ürettiği bilimsel bilginin verilerini alarak, İncil'deki emir ve önerilere destek yaptı. Özellikle "ahlaki alana ait" olarak görülen seks, doğum kontrolü, uyuşturucu, alkol kullanımına karşı muhalefetini bugünde yürütmektedir. Doğrusunu isterseniz bu muhalefete -biri hariç- modern düzen hiçte rahatsız olmadı. Son dönemde kilisenin doğum kontrolüne şiddetli karşı çıkışı modern toplumun entellektüellerini rahatsız etti.

İkinci direnen güç olarak Yahudiliğin bir kısmının Moderniteye karşı

Bir Başka Açıdan **GÜNEYDOĞU SORUNU**

Ömer Vehbi Hatipoğlu

Bu sorunun adı bir "Kürt sorunu"dur. "Kürt" kelimesini telaffuz etmekten ürkmemiz gerektiğini peşinen ifade etmek istiyorum. Tabi hepimiz geçmişimizde sağcılaştırılmış İslam adına İslam etkileri içerisinde büyütülüp geldik. Ben de aynı yoldan geliyorum. Bazı dayatmalar oldu. Bazı şeyler bize öğretildi. Bunların doğruluk veya yanlışlığını kişisel olarak kendi şahsıma soruyorum. "Bir Başka Açıdan Kürt Sorunu" diye bir kitap yazdım. Çıktı. Bu eser Güneydoğu'da müslüman kardeşlerimizin sahiplendiği bir eser. Ama orada müslümanlar aleyhinde çok ciddi propagandalar yapıyor. Deniliyor ki bu müslümanlar buralarda yani Güneydoğu'da konuşuyorken Kürt sorunu diyorlar ama batıya gittiklerinde de vatan bölünmez faaliyetleri adı altında veya Güneydoğu sorunu adı altında karıştırıyorlar. Müslümanlar samimi değil diyorlar. Şimdi "bir başka açıdan Kürt sorunu" diyorum ve onu anlatmaya çalışacağım. Yalnız bu soruna doğru tespitlerde bulunmak için bazı ön kabullere varmamız gerekiyor. Bunlar nelerdir? Birincisi Türkiye kamuoyu bu sorunu; terör olaylarını gündeme taşıdığı için terörle adeta birleştirmiştir. Kürt meselesi veya Güneydoğu meselesi dendiği zaman herkesin aklına gelen öncelikle te-

rördür ve PKK'dır. PKK ve terör ile özdeşleştirilmiş bir sorun olarak algılanmaktadır. Ben bunun yanlış olduğu kanaatini taşıyorum. Yani PKK bugün gitse bile oralarda adına terör denilen şiddet eylemleri gerçekleşme bile bu sorun ortadan kalkmış olmaz. Dolayısıyla sorun sadece terörle ilgili değildir.

İkincisi bu sorun yine Türkiye kamuoyunda çoğu çevrelerin zannettiği gibi toprağa ilişkin bir sorunda değildir. Yani Türkiye'de bir grup insan Türkiye'nin birlik ve beraberliğini parçalamak istiyor. Kürtlerin oturduğu özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesini Türkiye'den koparıp, oralarda bir bağımsız Kürt devleti kurmak istiyor, sorunda buradan kaynaklanıyor diye düşünsek yine sağlıklı bir teşhisde bulunmuş olduğumuzu ifade edemeyiz. Sorun bu açıdan toprağa ilişkin bir sorun değildir. Bunun da sebepleri Türkiye'de yaşayan Kürt nüfusu. TC Kürt kökenli vatandaşlarının 3/2'sine yakın bölümü G.D.A. bölgesinin dışındaki bölgelerde yaşıyor. İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de, Aydın'da, Mersin'de, Antalya'da veya Türkiye'nin dört bir yanında Kürt kökenli müslümanlar var. Eğer sorunu toprak sorunu olarak ele alırsak çözüm de çok basittir. Bazı çevrelerin dediği gibi ya "ver" kurtul, ya da "vur" kur-

tul. Sayın Cumhurbaşkanının getirdiği önergelerden birisi de bölgeyi insansızlaştıralım. 300-500 bin kişiyi göçtürelim. Mesele kendiliğinden hallolur. O da olaya toprak sorunu gibi bakıyor. Halbuki bu sorun toprakla doğrudan ilişkin değildir.

Üçüncüsü, Kürt sorunu yalnızca Kürtlerin sorunu değil, Kürt sorununa taraf olan Türkler, Araplar ve Acemlerdir. Bu konum itibarıyla bir Ortadoğu sorunu ama genelde bir ümmet sorunudur. İslam Ümmetinin ortak sorunudur. Kürtler bu sorundan etkilendikleri gibi en az onlar kadar Türklerde, Araplarda, İranlı müslümanlar da bu sorundan doğrudan etkilenmekte ve ilgili bulunmaktadır. Sorunun çözümü ancak Türkiye, Suriye, İran, Irak ve Kürtlerin katılabileceği çözüm olabilir. Bunlardan herhangi birisini hesap dışı bırakan bir çözümün sağlıklı olacağını sanmıyorum. Türk halkı ve Kürt halkı birbirlerine düşman değildir. Ne Türkiye'de yaşayan Türklerin Kürtlerden bir talebi var; ne de Kürtlerin, Türklerden bir talebi var. Sorun Türklerin ve Kürtlerin ortaklaşa yaşamak zorunda kaldıkları bir rejimin dayatmalarıdır. Bu rejimden Kürtler ve Türkler kendi payına düşen sıkıntıyı görüyorlar. Yani birçok çevrelerin çok ciddi çabalarına rağmen Kürt ve Türk halkı bir-

gösterdiği dirençtir. Ve gerçekten ilginçtir. Bilindiği gibi yahudilikteki Ortodoks mezheplerden bazıları yahudi devletinin bizzat varlığına karşı çıkmakta ve onu gayri meşru olarak vasıflandırmaktadırlar.

DANIEL PİPES'a göre Yahudilerin bir kısmı 1750'lerden itibaren yaklaşık 200 yıla yakın bir süre boyunca Moderniteye karşı direnme gösterdi. Çünkü kutsal kitabın (Tevrat'ın) söylediklerini modernite ile çakışıyordu. Hatta bu karşılaşma onları bu günkü müslümanların başına gelenden daha fazla bunaltmıştı. Bu anlamda tarihte müslümanların üçüncü karşılaşmasıydı. Veya karşılaşan güçlerden üçüncüsüydü. Önce Hristiyanlık, hata modernite onun bağrından çıkmıştır; sonra Yahudilik, bunun da düşünce düzeyinde modernitenin doğuşunda katkısı olduğu söylenmekte; daha sonrada İslam, yani biz müslümanlar.

MODERNİTENİN BAŞARISIZLIĞI

Bütün tarih boyunca insanın zihni tartışmasının ana merkezinde kutsal kitap, eylemin yönetimin/siyasetin merkezinde de MABED olagelmıştır. Bu nedenle Din ve toplumsal alan yani politika arasındaki ilişki bazı dönemlerde bir ve aynı şey (Tevhidi bir yapılaşma) bazı dönemlerde de bir arada (iki-alan/seküler yapılaşma) sürüp gitmiştir. Başarılı olmanın kendinde taşıdığı dünyevileşmiş içerik ile mümkün olma bilinci arasında oluşmaya başlayan kopuş, kaçınılmaz olarak sekülerliğin de hep başlangıcı olmuştur. Bu kopuş hayatın nirengi "nokta"sından (cami); insanı insan yapan "söz"den yani kutsal kitaptan ve İlahi merkezden (ki peygamber bunu yeryüzünde temsil etti) uzaklaşması demektir. Kopuş hızlandıkça bu merkezlerde belirsizleşmekte ve sonuçta hayat için gerekli olan "yön" duygusunda yitip gitmektedir. İşte her şeyin odak noktasının kaybedildiği bir zamanda, hayatın nasıl yaşanacağı ve nasıl anlamlandırılacağı belirsizleşmiş, yaşam bir taşınmaz yük haline gelmiştir artık.

Peygamberler böyle zamanlarda hayata yeni bir başlangıç yapmak için

gelir; eski Grek'lerde felsefe "nasıl yaşamalıyız" sorusunun karşılığı olarak ortaya çıkar. Kanımızca bizde bugün böyle bir sürece girmiş haldeyiz.

Bu çıkmaz içindeki insanın, sunulan mesajlara hemen katılıp kabul edeceğini beklememek gerekir. Çünkü bu durum Dinin karşılaştığı önemli sorunlardan birisidir. Çünkü günümüzün modern insanı yalnız dine değil ama o herşeye karşı olağanüstü derecede ilgisizdir. Hiç kuşkusuz bu da insanın tabiatındandır.

İçinde yaşadığımız bu döneme baktığımızda bireysel ve toplumsal olarak insana ilişkin hayati öneme sahip üç özellik oldukça fazla belirsizleşmiştir.

a- Kimliğe ilişkin var-oluş formu (kimlik sorunu)

b- Kozmolojik yorum noktası (Dünyayı/varlığı yorumlayamama)

c- Cemaat olma asabiyeti.

Bunlar insan ve içinde yaşadığı toplum için hayatın idamesine ilişkin çok önemli noktalar. Bunların belirsizliğe düştüğü, özellikle göreceleştiği zamanlarda, yaşamın formu ve izlediği yol kaybolur. İnsan var-oluşunu mümkün kılmak için hayata bir nirengi noktası bulmak için arayış haline geçer. Çünkü hayatın her zaman başlangıç ve refere edilebileceği bir noktaya ihtiyacı olmuştur hep.

Günümüzde bu noktalara ilişkin olarak sunulan bilgiler oldukça fazladır. Fakat bu bilgiler seküler olduğundan bütünü, bütün olarak algılamamıza imkan vermemektedirler. Bu imkan Din'i, entellektüel bir söylem olmaktan çok bir yaşama biçimi olarak algılayıp Peygamber'i geleneğe dönmekle kazanılabilir. Peygamberlerin sunduğu yalın ve yaşamlarında gösterdikleri "fakir" hayata dönmekle ancak moderniteyi aşabileceğimize inanıyorum. Benim konu etrafında anlatacaklarım bu kadar, katıldığınız için teşekkürler.

SORU ve CEVAPLAR

Soru: a) Moderniteye kilise karşı çıktı dediniz. Sadece kilise mi karşı çıktı? Yoksa modernite mi kendi kendini eleştirmeye başladı. İkinci soruda: b) Devletin fonksiyonları daraldı

dediniz. Acaba bu nasıl oldu? Bir başka ifadeyle Devletin fonksiyonlarını medya üslendi. Acaba Medya mı devletleşti?

Cevap: a) Modern devlet tuhaf bir devlettir. İçkiyi serbest kılar gidip istediğiniz gibi alırsınız. Öte yandan Televizyona içki içmek sağlığını bozar diye reklam verir. Bu anlamda Modern devlet kendisini tarafsız ilan eder, seküler olduğunu söyleyen bir devlet anlayışıdır.

Özellikle kilisenin modernite'ye karşı çıkması, cinsel özgürlük ile ilgilidir. Bu doğal olarak çocuk meselesini gündeme getiriyor. Öte yandan devlet çocuğa teşvik ediyor. Teşvik etmesinin esas sebebinde ulusal endişeler vardır. Yani nüfus düşüyor ondan dolayı. Modern devlet insanı çocuk sahibi olmak istemez ama çocuk onun için fetiş. Alabildiğine çocuğa karşı saygı ve hassasiyet gösterir.

b) Bildiğiniz gibi bütün 3. dünya ülkeleri de devlet aslında Modern bağlam içinde kalarak muhalefetini yürütmüş bir devlettir. Sonuçta ulus devlet olarak kendisini inşa etmiştir. Ama bu ulus devletini batıdaki ulus devletten farkı vardır.

Modern devlet bir tarihi süreç içinde çıkmış kendi eksiklerini bu tarihi süreç içinde tamamlamış ve kendini her seferde yeniden inşa etmiştir. Ama 3. dünya ülkesinde devlet bizzat modernleşmenin başlatıcısıdır. O bakımdan batılı süreçler izlemeyen toplumlarda devlet modernleşme adına çok baskıcıdır. Moderniteyi toplumun bütün alanlarına yayabilmek için fiili olarak elindeki bütün aygıtları kullanmıştır.

Şimdi Türkiye'de toplumsal yapı artık modern kültürü, moderniteyi kendiliğinden üretmek süreçleri yaşamaktadır. Türkiye'de herşey hızla değişiyor. Zihinlerinin tutun da, tüketim objelerine kadar. Tüketim toplumu olma yolunda gidiyoruz. Bu demektir ki Türk toplumu moderniteyi üretmektedir. Dışardan herhangi bir

güç gerekmektedir. Artık devlet müdahaleci yönünden vaz geçerek kendi alanını daraltmak istemektedir. Tam anlamıyla devletin alanını daralttığı anlamına gelmez kuşkusuz. Ama devletin bu modernleştirme işlevini gördüğü alanlardan çekilmesi bir anlamda bu medyanın yoğun olarak bu sürece katılması ile ilgilidir de. Çünkü eski modernleştirici teoriler değişti. Dikkat edin Amerika'nın her gittiği yerde ilk olarak tavsiye ettiği şey toprak reformudur. Böylece insanların zihninde modernleştirilecektir. 1970'lerden sonra bakıldı ki medya da bu görevi yapabiliyor. Zihniyet değişikliği yaptığınızda artık insanı değiştirmek kolaydır. Zannediyorum tarihte hiç bir toplum şu anda Türk toplumu kadar Medya'nın bombardımanı altında yaşamamıştır.

Bu arada bu değişimler yaşanırken toplumsal patlamalar olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle telefon kullanımının geniş bir alana Türkiye sathında yaygınlaştırılmasında bu patlamalara subap olarak düşünülmüştür. "Telefon ediyorum Van'daki annemle görüşüyorum." Biraz rahatlıyor. Çünkü bu hızlı kopuşlar Aile'den bireyin ayrılığı mutlaka huzursuzluk getirmiştir. Ama bu telefon yaygınlaştırılmasıyla bir oranda azaltılmıştır.

S- Modernizmin müslümanlara etkisi sizce nasıldır? Veya Müslümanların Modernizm karşısındaki tutumları ne olmalıdır sizce?

C- A. Aslan: Müslümanlar kendilerini çok sağlama almışlar. Biz müslümanız. Onlar kitabı değiştirmişlerdi. Biz müslümanız olmayız. Peki bizim olmamız için elimizdeki garanti nedir? Öyle bir garantimiz var mı? Ben olduğunu zannetmiyorum. Ama onlardan avantajlı durumdayız.

Ben bugün gerçekten müslümanların azımsanmayacak oranda sekülerize bir hayat yaşadıklarına inanıyorum. Kaç defa akrabaya gidiyoruz? Kaç hastayı ziyaret edebiliyoruz? Gerçekten yaşadığımız hayat müslümanca bir hayat mı? Bir hanımımız, iki

çocuğumuzla yaşıyoruz. Acaba dinler böyle bir hayat mı sundu bize. Bu bireyi aşan bir olay. İnsanlar zamanın büyük kısmını yeni alacakları taksinin parasına ayırıyorsa bunu oturup düşünürüz. Hemde iki kere düşünürüz.

A. BULAÇ: 1- Acaba modernizm veya modernite dediğimiz vaka niçin dünyanın Avrupa; bilhassa batı yakasında ortaya çıktı? Bunun Hristiyanlık ve hristiyanlığın tarihi ve dini tecrübesiyle doğrudan ilişkisi var mı?

2- Konuşmacı dedi ki: 19. yy.'da Avam bu gavur icadıdır diye Modernite'ye karşı çıktı. Süfiler de direniş gösterdi. Fakat Aydınlar bunun öncülüğünü yaptılar. Eğer ben yanlış bilmiyorsam Aydınlar diye özel bir sınıf yok. Bana kalırsa o dönemde devlet bunun öncülüğünü yaptı. Müslüman devlet, Osmanlı Devleti. Bu gavur icadıdır diye karşı çıkanlarda halktan çok ulema kesimiydi. Ama devlet ne zaman ki kendi ayaklarından biri olan Ulemayı tasviye etti, o zaman modernizmin öncülüğünü yapacak aydınlar sınıfı üretti. Aydınlar bizim tarihimizde İhtihat ve Terakki'nin iktidara gelişinde ve bilhassa Cumhuriyetten sonra Ulemanın rolüne bürünerek bunun öncülüğünü yapar oldular.

3- Modernizm bizim tarihimizde iki ana akımda taraftar buldu. Birincisi II. Mahmut'un kullandığı yöntem ki; bunun mantıki sonucu ve devamcısı M. Kemal'dir. Yani toplumu yukarıdan ve devletin imkanlarını kullanarak Otoriter yöntemlerle değiştirmek modernize etmek ve devlete böyle misyon yüklemek. İkincisi de II. Mahmut'dan çok daha modernizme içten inanan II. Abdülhamit'in akımıdır Bugün Turgut Özal ve Türkiye'de uygulanmak istenen modernleşme politikaları da II. Abdülhamit'in mantıksal sonuçlarıdır.

4- Modernizmi kendi konuşması bağlamında şöyle tarif edebiliriz. İn sanoğlu tarihte hiçbir zaman yeni bir

şey söylemiyor. Yani şeytan Allah'ı taklit eder. Modernizm şeytanın bir ideolojisi. Yol göstermesi ise, Allah'tan gelen herşeyi şeytan Allah'ı taklit etmek suretiyle tersine çeviriyor ve insana bir hedef olarak bir yaşama biçimi olarak gösteriyor. Fakat biz tarihte hem de yakın tarihimizde şunu müşahade ediyoruz. Modernizm hiçbir zaman asıl dinle, otantik dinle karşı karşıya gelmedi. Acaba biz modernizme karşı çıkarken referans olarak neye dayanacağız. Dinin kendisine mi? Yoksa geleneğin kendisine mi?

Bizim başından beri gösterdiğimiz tepki geleneksel bir tepkidir. Geleneği modernizmin önüne koyup tepki gösterdik. Ve gerek fıkıh geleneğimizde gerekse tefsir geleneğimizde gerekse entellektüel geleneğimizde kökü ta **Serahsi'**ye **Gazali'**ye, **Maverdi'**ye kadar inen bir kartezyen Felsefe'nin malzemeleri vardır. Eğer bizim tarihimizde Serahsi'nin Usul'le ilgili içtihatları olmasaydı. Eğer Gazali'nin ve Maverdi'nin iki alan fikri olmasaydı Modernizm bu kadar kök salamazdı. Acaba bizim toplum kültürümüzde modernizmi bu kadar kolay kabul etmemize yol açan faktörler nelerdir? Bu faktörler içerisinde bizim fıkıh, tefsir ve kültür geleneğimizin bir payı yok mu? Somut bir misal olsun diye söylüyorum. İşte İslama göre bankacılık, İslama göre faiz, İslama göre kadın, Kur'an'ın ışığında sosyal hayatımız vs. gibi İslami bir form söylüyoruz. Fakat o formun içeriği modern dünyanın ölçülerine göre kurulmuştur. Yani elbisenin içindeki vücut modern vücuttur. Ancak biz biliyoruz ki bizim içtihat ve fıkıh geleneğimizde buna müsait çok zengin araçlar var. Çünkü eğer sen herhangi bir konuya delil teşkil edebilecek bir ayet bulabilirsen bir hadis bulabilirsen o ayeti ve hadisi bütünün bağlamından koparmak suretiyle meşrulaştırabilirsin. Bana kalırsa modernizmi gelenek içerisinde ortaya çıkaran bizim fıkıh, tefsir ve kültür geleneğimizdir. O hal-

de modernizme karşı çıkacaksak, geleceğin kendisine değil dinin kendisine dönmemiz gerekir.

A. Aslan: 1- Doğrusunu isterse-niz ilk olayı ortaya koyduğumuzda, modernite kendi ifadesini insanın nefsinde buluyor, ilkesinden hareketle konuşmuştuk. Geçenlerde bir gavurun (müsteşrik'in) bir tanımını okudum. O Modernite'yi şöyle tarif ediyor: "**İnsan kalbinin ya da kalbin değişmesi**" Kalb iman geleneğinde çok önemli bir şey. Demek ki ilk değişen şey insanın kendisinde olan bir şey. Bu bakımdan çok evrenseldir. İnsanlığın tarihinde dünyanın birçok yerinde de meydana geldiğini düşünüyorum. Bu insanın kaderidir. Tarihte yaşıyor ve tekrar götürüyor. O anlamda insan tarihte hep kurtarılmaya mahkum edilmiştir. Bu bakımdanda insan her zaman bir kurtarıcıya ihtiyaç duymuştur.

Tarihin bu döneminde bence insanlığın tarihinde tecrübe edilmiş iki önemli noktayı biz ya da bizden sonraki Muhammed ümmetinin yaşayacağını düşünüyorum. Muhammed ümmeti eğer yeniden yürüyüşe kalkacaksa bu kez önünde peygamberi olmayan ve kitabı değişmemiş durumda yürüyüşe başlayacaktır. Bence bu yürüyüş önemlidir. Biz tarihte iki şey; bir avantaj bir dezavantaj taşıyoruz. Ama Hz. Muhammed (S.A.V.) in ümmeti olacak topluluğun bir avantajı bir de dezavantajı var. Bütün tarihte insan yolunu şaşırdığı zaman bir peygamber sayesinde kurtuluşa erişiyor. Onlar inanmayabilirler de... Ondan sonra da kitabı değiştiriyorlar, bir çıkmaza giriyorlar ki ben buna **modernizm** diyorum. Yolları şaşırmak demek, Ontolojik anlamda varlığını anlamlandırmaması, yaşayamaması. Çünkü insan yaşamak için gelmiştir. Illich'inde dediği gibi yaşamak biyolojik bir olay değildir. Tarihsel bir olaydır. Bu anlamda Batının dini tecrübesi bizim için ilginçtir. Evet Allah'a hamd olsun. Biz bu kitabın değişmeyeceği hususunda garan-

tiye sahibiz. Bu bizim modernizm sü-reçlerine girmemizi engelleyecektir.

2- Osmanlı Devleti'nin son döneminde devleti yöneten kadro içinde padişah başta olmak üzere modernleştirici bir güç olarak, hatta bunu isteyerek yaptıklarını düşünüyorum. Fakat bunların büyük çoğunluğunun özellikle dış işleriyle görevlilerin, ya azınlıkta ya da buda modernleştir-menin meyvalarını tatmış insanların oluşturduğu bir yönetim.

Ben kişisel olarak Topkapı Sarayı'nı gezdiğim zaman o padişah elbiselerinden modernitenin nereden nasıl girdiğini iyi görmekteyim. Tarihte her zaman büyük oranda yönetici sara-yıları geri alana karşı direnmiş toplumun kültürünü müdafaa ve muhafaza etmeye çalışırken bir de bakıyoruz ki padişah elbiseleri bir yerden sonra artık değişim sürecine girmektedir.

Ben burada Alimlerle halkı ayırmıyorum. Alimler onların önderleridir. Alimler olmadan bu işi yapamazlar diye düşünüyorum.

3- Burada II. Mahmut ve II. Abdülhamit sekülerleşme süreçlerinden gördüğümüz örneklerden iki tanesinin sembolleri. Birincisi Formu sekülerleştirerek işe başlamak istiyor. II. Mahmut ve Atatürk bunun örneğidir. İkincisi ise forma karışmıyor. İçindekileri sekülerize ediyor. İkincisi dünyada en tehlikeli sekülerleştirme olayıdır bence.

A.Bulaç: Açıkta bir nokta kaldı. Ulema, Abdülhamit'in yanında olduğu zaman bütün modernleştirici politikalarında destekliyor. Fakat II. Mahmut'un yanında olduğu zaman karşı çıkıyor. Ulemanın bu tutumunu neye bağlıyoruz. III. Mahmut Ulemanın bugünkü devamcısı Radikaller, Aydınlarıdır. II. Abdulhamit ulemasının devamcısı ise Diyanet işleri başkanlığı olmak üzere bütün nurcular vs. pozitivist müslüman grupları.

A. Arslan: Doğrusunu isterseniz bu süreç o günden beri devam ede-

gelmektedir. Oradaki Alimler Mahmut'a karşı çıkıyorsa Abdülhamit'e karşı çıkmamalarının sebebi bence o Alimlerinde artık zihinsel olarak içsel sekülerizmi benimsemiş olmalarıdır.

4- Modernite dinden çok gelenekle karşı karşıya geliyor. Unutmamak lazımdır ki geleneği büyük oranda destekleyen onu var edende dinin kendisidir. % 100 Dinin izdüşümüdür gelenek devam istemiyorum. Ama gelenek büyük oranda yaşamla ilgili olduğu için, dinin de birinci anlamda yaşamla ilgili iddiasının olması nedeniyle büyük oranda örtüşmektedirler. Kanımca din moderniteden gelen etkileri karşılayabilmek için geleneği kendisine kalkan ediniyor. Bu arada geleneğin büyük olumsuz yönlerinin olmasına rağmen onuda savunmak mecburiyetinde kalıyorum. Çünkü hayatın pratiğiyle ilgili olduğundan dolayı istemiye istemiye oluyor.

- Serahsi ve Şatibi geleneğiyle ilgili hiçbir bilgimiz yok. Dolayısıyla bir şey söylemeyeceğim.

Ş. Özdemir: Konuşmacı Dinin Dönüşünden çok modernizmi anlattı. Bunu hatırlattıktan sonra şunları söylemek istiyorum. Sanki İslam Uleması, olayları İslam adına çözdü. Problemlerini halletti de buna karşı Modernizm İslam dünyasına girdi. Olay böyle değil biraz da. Tatbikata yönelik düşünmek gerekir. Karşımızda, İslamın, Ulemanın toplumu yeniden yorumlamadığı bir çağdan sonra böyle bir olayla karşı karşıya kaldığını görüyoruz. Bu olayda Müslüman dünyayı tıkadı. Müslüman Ulema dediğimiz insanlarda bir şey veremedi o dönemde.

Dönüp baktığımızda Ulema dediğimiz kesimin İslam adına toplumu dinamik anlamda yeniden yorumlayacak bir çıkışı ihtiyacı yoktu. Eğer hayat yorumlamazsanız ne yapacaksınız. Hayatı reddedeceksiniz sonra da modernite gelip kuşatır. Bu batıda böyle. Ne zamanki hayata yeniden yorum getirebilirseniz çözülebilir ka-naatindeyim.

A. Aslan: Ben kişisel olarak dinin ne demek olduğunu bundan sonra anlamaya çalışacağımıza inanıyorum. Din entellektüel bir olaydır. Şunu kabul edelimki bütün bilinçlenmişin altında, biz neden batı gibi değiliz. Biz neden geriyiz. Bunlara bakarak kendimizi tanımlıyoruz. Geri ne demek. Üstelikte din bizi herhangi bir uygarlığın yükseltmek istediği yüksekliğe götürme taahhüdünde bulunmuyor ki. Tarihte öyle bir taahhüt yok. Sizi sağlıklı esenlikli bir kurtuluşa götüreceğiz. Bu başka bir uygarlıkla yarışa sokacağım anlamında değildir. O anlamda 20 yy. ölçüleri içinde düşünüp karar verip çözüp üretme mecburiyetinde değiliz. Dinler lisansı farklı dünyaları farklı iki alan getirmişlerdir. Ya da dinlerin görevi böyle bir zaman da bu ümmetin imanını koruyarak 200-300 yıl bu uygarlığın yıkılışı sırasında buradan alıp, buraya kadar götürmek. Ya dinlerin görevi buysa. Bu görevi yerine getirmek isteyen alimlerde canla başla çalışıyorlarsa o gün "her ümmetin bir ömrü vardır" dediği gibi bu uygarlıkla birlikte göçüp giderse ne olacak o zaman. Dinden başka size yol gösterecek ne var ki? Böyle bir uygarlığa talip olmak dünyada yapılacak en büyük hatadır. Aynı modernite gibi. Modernite "Cahillikten kurtulmak istiyorsanız okuyun.." Din "İman edin cahillikten kurtulun" Ben hangisini tercih edeceğim. Ben inanıyorum ki dinler insanların nasıl yaşayacaklarını öğretmek için bu dünyaya gelmişlerdir. Bence dinler çok farklı yasama biçimleri sunuyorlar. Bugünkü kelimelerle söylersek fakirliğe talip olmaktadır.

B. CAN: Ortada bir problem var. Bu toplumu devraldınız. Bu toplumun içinde bulunan müesseseleri ve bütün pislikleri belli bir zaman içinde tedavi ediyorsunuz. İslamın öngördüğü belli bir yapıya kavuşturmak zorundasınız. Şimdi burada şu an içinde bulunduğumuz dünya şartları içerisinde medya olayı ve haberleşme

ağından dolayı farklı düşüncelerin farklı toplumları etkilediği bir ortam var. Dolayısıyla bu etkileşimden dolayı ve çözüm bulamadığınız süreç içinde, mesela daha uygun, daha güzel bir yasama modeli ortaya koyamadığınız süreç içinde bu kuvvetli güçleri savunmaktan geri alamazsınız. Mutlaka etkileneceklerdir. Bu etkileşim toplumda psikolojik bir oluşum meydana getirdiği andan itibaren bunu durduramazsınız. Ne II. Mahmut, ne II. Abdülhamit ne de M. Kemal'in yaptığı icraatların her yönden rahat bir ortam bulmuş olması vs. modernitenin çözülmemesiyle yakından ilgisi vardır.

Her rejim, her olgu veyahutta her yenilik olayını dinden ayırmak yasak mıdır. Ben Allah'ın yasaklamadığı ve haram kılmadığı şeyleri batıdan veya şurdan burdan geldi diye bizlerin modernizm vs. olanak nitelendirme hakkına sahip değiliz. Çünkü Rasulullah'ın zamanıyla Hz. Ömer'in zamanı içerisindeki süreç içinde çokluk olmuştur. Halkın kurumlaşması olayı ki modernizm ise, o zaman Kur'an insan hayatını nasıl çözümler. 23 yıllık süreç içinde başta gelen hükümlerle sonda gelen hükümler arasındaki farklılaşım neyi ifade eder. Toplum daha sonraki dönemde de bunlara emanet.

Birde değerlendirmelerimiz içinde yaşadığımız şartlara tekabül etmiyor. Sanki İslam şu ortama hakimmişse, kentteki bu yapılanışın bu yükselişin İslamı bir düşünceymiş gibi bir düşünce oluştu. Osmanlı dönemi olsun, Mekke ve Medine dönemindeki yapılanışlar bir köye göre kentti. Demek ki inanç etkisi söz konusu. Bir de bütün değerlendirmelerimizin "Din günü yalnız Allah'ın oluncaya ve fitne ve fesat kalmayınca kadar malınızla canınızla cihad edin" ayeti kerimesine dayanması gerekir. Gelecek, din, Modernizm bu mücadele içinde bir şekil alır kanaatindeyim. Birde dinin dönüşü içerisinde İran'dan bahsedilmesi gerektiğini

söylemek istiyorum. İliç bahsedilmedi.

A. Aslan: Ben özellikle İran'ı dışarıda bıraktım. Çünkü o konuda fazla somut verilere sahip değilim. Öyle bir değerlendirme yapsaydım hem haksızlık olacaktı, hem de duygusal olacaktım ki pek iyi değil. Doğrusu içinden çıkamadığım kaderin rol oynadığı bir süreçten geçtiğimizi düşünüyorum.

Kent konusuna gelince evleri kibleye bakan, sokakları yay çizen bir kent düşünüyorum.

B.Can: Türkiye'deki çarpık sistemden kaynaklanan bir sorundur. Resulullah'ın bir hadisi var: "Her insan İslam fıtratı üzerine doğar. Onu anası, babası Hristiyan, Müslüman vs. yapar". Bu sosyal çevrenin insan üzerindeki etkisinden Kur'an-ı Kerim'de Yusuf 24'de bugün çarpık mekanizmanın, televizyonun insanın ruh dünyası üzerine etkisini belirten bir ifade var. "**Andolsun kadın onu arzu etmişti. Eğer Rabb'inin doğruyu gösteren delilini görmeseydi Yusuf'da onu arzu etmişti. Böylece biz kötülüğü ve fuhşu ondan çevirmek istedik. Çünkü o, ihlase erdirilmiş kullarımızdandır..**"

Zina, hükmü Hz. Yusuf'u zindandan alıkoyan bir uyarıdır.. Yusuf 13'de de "(Yusuf) Dedi ki: "Rabbim zindan bunların beni kendisine çağırdıkları şeyden daha hayırlıdır. Onların kurdukları düzeni benden uzaklaştırmazsan, onlara eğilim gösterir, cahillerden olurum. Allah'ın peygamberlerini kuvvetlendirdiğinden al bugün son derece çarpık bir mekanizmanın yer aldığı bir ortamda bireysel kalmaya çalışmak ile Dinin dönüşü, bu mümkün değil.

A. Aslan: Evet katılıyorum.

Bu yazı Abdurrahman Arslan'ın 28 Aralık 1991 tarihinde vakfımızda verdiği seminerden alınmıştır

Kur'anî Kavramlar: (V) İLİM VE FİKİH

Mustafa Aydın

İLİM:

Arapça (A.L.M.) kökünden gelen ilim kavramı ilim ve ta'lim formlarının geçmiş ve geniş zaman çekimleriyle ve ilim (bilgin), ulemâ (bilginler), mâlûm (bilinen), ma'lûmat (bilinenler), Allah'ın sıfatı olarak da Alîm ve allâm ve özel olarak da ilim şeklinde Kur'an'ı Kerim'in yaklaşık 760 yerinde geçmektedir. Böylece master formunda gelen ilim (aynı kökten gelen diğer halleriyle) Kur'an'da en çok geçen terimlerden birisidir.

Terim, ilim şekliyle ise 106 yerde kullanılmıştır. Sözlükte a.l.m. fiili türetildiği fi'l ve tef'il kalıplarına göre öğrenmek-bilmek, öğretmek-bildirmek anlamlarına gelmekte, bilginin nihai kaynağının da Allah olduğu vurgulanmaktadır.

Kavram, belki de bilmek ve bildirmek anlamlarını aynı anda ifade etmesinden dolayıdır ki İslâmî anlatımlarda en çok karıştırılan kavramlardan birisi olmuştur. İlim kavramı ilk yüzyıllardan beri çok geniş kapsamda kullanılmış, "Allah tarafından bildirilen" ile "kişisel çabalarla elde edilen" şey aynı kavramla ifade edilmiş, hatta falcılık (ilmü'n-nücûm) gibi işler de aynı kavramla anlatılmaya çalışılmıştır.

Kuran'da ilim kavramının ilk dikkat çeken anlamlarından birisi Allah tarafından bildirilmiş bir bilgi olmasıdır. Meselâ "(Musa ve arkadaşı) orada kullarımızdan bir kul buldular ki biz ona **katımızdan bir ilim öğretmiştik** (vermiştik)" (Kehf/65). "Melekler, Yâ Rabbi, senin bize bildirdiğinden başka bir ilmimiz (bilgimiz) yoktur, dediler." (Bakara/32).

Buna göre Allah yegâne ilim sahibidir ve diğer varlıklar, Allah'ın bu ilminden ancak kendisinin dilediği kadarını bilebilirler (Bakara/255). Yani Allah'ın bilgisinden insanların malumatı onun dilediği kadardır. Allah insanı vahy yoluyla belli bir hükmi bilgiye sahip kılacağı gibi, bir başka şekilde bir hikmeti bilgiye de sahip kılabilir. "Eğer sana gelen ilim'den (vahy'den) sonra sen onların (Yahudi ve Hristiyanların) arzularına uyacak olursan Allah sana dost ve yardımcı olmaz" (Bakara/120) ayetinde hükmi, "Allah onun (Talut'un bilgisini artırdı)" (Bakara/247) ayetinde ise hikmeti bir bilgiye işaret edilmiştir.

Ancak ilkece bu hükmi ve hikmeti bilgi farkına rağmen Kur'an-ı Kerim, İlim konusunda hikmeti/dünyevi bir bilgiyi yok saymamakla birlikte ilâhî kaynak ve muhtevalı bir bilgiyi ısrarla vurgulamaktadır. Meselâ "Haydi siz **biraz**

bilginiz olan bir şeyde tartışınız, ama hiç bir bilginiz olmayan şey hakkında niçin tartışıp duruyorsunuz" (Âl-i İmran/60). Burada insana ait "biraz bilgi" herhalde yine Allah'ın kendine lutfettiği, eliyle tutup gözüyle gördüğü nesneye ait, hatta onun dış yüzüne ilişkin bir bilgidir. Ama hükmi ve özellikle gaybî bir bilgi Allah'ın yanındadır. Bildirdiklerinin dışındakilerin, kendiliğinden (insani bir çaba ile) bilinmesi söz konusu değildir.

Kur'an-ı Kerim'e göre hükmi/gaybî bir ilim gerektiren yerde insan için bir ilimsizlik (bilgisizlik, cahillik) ve zan vardır. "Bilgisizlikleri yüzünden Allah'ın kendilerine verdiği rızıkı haram edenler" (En'am/140) ve yine "Hristiyanların) İsa'nın öldürülmesi ile ilgili bilgileri yok, onun için de zanna uyuyorlar" (Nisa/157) ayetleri bunu göstermektedir.

Hükmi/gaybî bir bilginin gerekli olduğu bir yerde insanın orasını kendi kişisel düşüncesiyle doldurması, onu yanlış bir yola sürükler. İnsanlığın başından beri tekrarlanan İslâm tebliği, bu eksikliği gidermek içindir. Çünkü insan yalnız aklıyla kaldığı zaman doğru sandığı bir çizgi boyunca ilerler. "Allah'ın yanındaki bir bilgiye göre sapurduğu ve bakıp dururken gözünün üstüne de bir perde çektiği kimse" (Casiye 23) haline gelir. Nihayet o kimse "(dünya böyle kendi kendine işleyen bir süreçtir) her şeyi zaman belirliyor." (Casiye/24) sonucuna varır ki bu, Kuran'a göre tam anlamıyla bir sapıtmışlıktır. (Günümüz bilim adamlarının önemli bir kısmının hali bu ayetlerde açıkça tasvir edilmiştir. 18. yüzyıl aydınlanma felsefesinin ileri sürdüğü" insanın hayatının erginlik noktasına ancak aklıyla varabileceği ve onu düzenleyecek akıldan başka bir yolun bulunmadığı" görüşü ve günümüzde dogmatik bir biçimde zamanın "doğru ve meşru" belirleyiciliğini savunan modernizm (veya çağdaşlık) salt biçimleriyle bu düzlemde vahye dayalı görüşe karşı tam bir tezat oluştururlar.)

İlâhî veya beşerî genel anlamda ilim sahibi olma bakımından insanlar arasında derece farkları söz konusudur. Zira "Her bilgi sahibinin üzerinde daha bir bilen vardır." (Yusuf/76) buyrulmaktadır. Hatta "İnsan biraz bilgi (beşerî bilgi) den sonra hiçbir şey bilmez hale gelir" (Nisa/70) ayetine göre bilgi görelî olarak artmakta ve azalmaktadır. Kaldı ki aşağıda görüleceği gibi beşerî seviyedeki dini bilgiyi ifade eden fıkhi bilgi bakımından bile insanlar birbirlerinden farklı derecelerde bulunmaktadır.

Gelinen bu noktada görüldüğü gibi ilim kavramı

Kur'an-ı Kerim'de gerçekten "vahy yoluyla verilen bilgi" ve "araştırılarak elde edilen malûmat" anlamlarını kapsayacak şekilde geniş manada kullanılmıştır. Felsefî/epistemolojik manasıyla ilim, günümüzde sıkça kullanılan "bilim"den çok "bilgi" manasındadır. Bilgi ise pek çok düzeyi ifade eden bir terimdir. Felsefî/beşerî bilgi sisteminde de bilgi; dini, bilimsel, estetik, naiv, felsefî, vb. bilgi türlerini içine alır. Kaldı ki bilimsel bilgi bile kendi içerisinde hermeneutik (yorumcu), fenomenolojik (varlığın dış görünüşlerini açıklayan), pozitif (işimize yarayan bir açıklama yolu), vb. gibi düzeyleri kapsar. Belli bir araştırma metoduyla elde edilen bilimsel bilgi, yaklaşık bir düzine bilgi türünden bir tanesidir.

Demek ki Kur'an ilm'i genel bilgi anlamında kullanmıştır. Buna göre de ilim, beşerî ve ilâhî tüm bilgi türlerini içine almaktadır. Ama Kur'an-ı Kerim daha çok ahlâkî olan ile bağlantılı olarak verilen hükmî/gaybî (ve hatta şer'î) bir bilgi türü olarak niteler. Özellikle de beşerî bilgi ile özdeşleştirmez. Kur'an, beşerî kavrayışı vurgulamak üzere daha başka terimler kullanır ki bunlardan birisi fıkıh kavramıdır.

FIKİH:

Sözlükte anlama, kavrama manasına gelen fıkıh, Kur'an'da 18 yerde geçmektedir. Kur'an-ı Kerim'de kelimeleri, bu anlama ve kavrama'nın yanında, kanaat ve görüş sahibi olma ve hatta inanma manalarında kullanmıştır. Meselâ "Allah'ı övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur ama siz onların tesbihini fıkhetmezsiniz (anlamazsınız)" (İsra/44) ve "Bak fıkhetinsinler (kavrasınlar) diye ayetleri nasıl açıklıyoruz" (En'am/65) ayetlerinde fıkıh, sözlük anlamlarında geçmektedir.

Burada fıkhetme, temelde bir anlama-kavrama olarak zihinsel bir işlem niteliği taşımaktadır. Yani bu anlama zihin ile yapılan bir işidir. Ancak pek çok ayette fıkhetme aynı zamanda kalbî bir işlem olarak alınmaktadır. Şu ayet bunu açıkça göstermektedir: "Andolsun, Cehennem içinde bir çok cin ve insan yaratık ki **kalpleri var fakat onlarla anlamazlar**, gözleri var fakat onlarla görmezler, kulakları var ama onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da sapıktırlar (geridirler) ve işte onlar gafildirler." (A'raf/179).

Burada görüldüğü gibi fıkhetme insanın bütün kalp, göz, kulak gibi organlarını ve tüm kapasitesini devreye sokmakla ulaşabileceği bir kavrama yoludur. Bir kanaat sahibi olmadır ki bu insana has bir şeydir, onu gaflet denen duyarsızlıktan kurtarır. Kur'an'a göre işte bu kâfirlerde yoktur (Enfal/65). "Kalpleri mühürlendiği için artık onlar anlamazlar" (Tevbe/87; En'am/25).

Pek çok ayette anlama (fıkhetme) ile kalp arasında yakın bir ilişki kurulmuştur. Bu ilişki iki yönlüdür: Bazıları, kalbi hareket etmediği için anlayamamakta, bazıları ise anlayamadıkları için kalpleri bağlı hale gelmektedir. "Anlamaz bir topluluk oldukları için Allah onların kalplerini çevirmişti" (Tevbe/127) ve "(Dinden dönenlerin) kalpleri mühürlendi, artık anlamazlar" (Münafikûn/3) ayetleri bunun en açık örnekleridir.

Şüphesiz anlama'nın "kalp" ile oluşu onun iman ile olan ilişkisini göstermektedir. Buradaki kalbi insanda bir organ olan yürek olarak anlamak herhalde doğru olmaz. Burada sözlük anlamına uygun olarak bir değişme, köklü

yöneliş de göz önünde bulundurulursa buradaki kalbi oluş, imanın ve aynı çerçeveye bağlantılı olan fıkhetmenin salt zihinsel bir işlem olmadığını vurgulamaya yöneliktir. Çünkü bilmek ile inanmak ayrı düzeylerdir. Inanma, zihinsel bir işlem olan bilme'den farklı olarak alta insanın tutum ve davranışlarına inen derüni bir biliş, kendine maleden bir kavrayıştır. Benimseme ve kabullenmeyi ihtiva eder. Anladığımız kadarıyla fıkhetme, zihinsel olduğu kadar bu derüniligi ve hayatiliği vurgulamaktadır. Yanlış pratikler geri dönüşlü olarak tutum ve davranışlara yansıyan tavır olumsuz etkilediğinden (meselâ) dinden dönenin kalbide mühürlenmiş ve anlamaz hale gelmiş olmaktadır.

Kaldı ki şu ayetler anlamının, muhteva kadar hedefi itibarıyla da iman ile bağlantılı olduğunu göstermektedir: "Onların kalplerinde sizin korkunuz Allah'ınkinden fazladır. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur" (Haşr/13). "Göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır ama münafıklar anlamazlar" (Münafikûn/7).

"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu" (Zümer/9) ayeti de imanî/hükmî konuları sergileyen ayetleri izlemektedir. Gerçi buradaki bilme fıkhetme ile değil ilm eylemiyle ifade edilmiştir. Ama sonuç itibarıyla iki eylemin de ahlâkî olanla bir irtibatı vardır.

Yukarıda sergilenen bu genel kavrayışın yanında Kur'an-ı Kerim, dini daha iyi kavramış kimselerin (dinde fakihlerin) olduğunu (ve olması gerektiğini) belirtmektedir:

"Bütün insanların toptan savaşa çıkmaları doğru değildir. Her topluluktan bir grubun toplanıp dini iyice anlamaları (fıkhetmeleri) maddi-manevi, zihnî-kalbî, tüm yönleriyle kavramaları ve kavimleri kendilerine dönüp geldikleri zaman kaçınmaları için onları uyarmaları gerekmez mi" (Tevbe/122).

Bu ayete göre her halükârda dinde fakih (onu iyi kavramış) bir grup bulunmalıdır. Bir aracı/ruhban sınıf oluş-turmasalar da görevleri dini daha iyi öğrenmek ve başkalarına öğretmek olan bir zümre var olmalıdır.

Sonuç olarak denebilir ki fıkıh, beşerî bir anlama/kavrama biçimidir. Kavranacak olanın konusunu genelde hükmî/şer'î olan oluşturur. İşleyiş tarzı ise sadece zihinsel değil aynı zamanda kalbidir, derüni bir yaklaşımdır. Teorik değil, tavır göstermeye yöneliktir. Bu eylemin herkesi ilgilendiren bir yönü vardır. Her topluluk ve üyeleri Allah'ın gönderdiği ilmi asgari de olsa kavramalıdır. Ancak bu, kendilerine fakih denen özel bir grubun bulunmasına engel değildir. Aksine böylesi "dinde fakih" denen bir grubun bulundurulması her müslüman cemaate Kur'an'ın amir bir hükmüdür. İslâm tarihindeki fıkıh/fakihlik bu ilâhî tavsiyeden doğmuş bir kurumdur.

Görüldüğü gibi fıkıh kavramı beşerî bir eylem olması-na rağmen diğer kavramlarda gördüğümüz bir temel kurala uymakta, ahlâkî/hükmî olanla irtibatlandırılmaktadır. Bu durum, salt beşerî/zihinsel bir bilginin olmadığını göstermez, ancak Kur'an-ı Kerim ahlâkî olana dikkat çekmiştir. Meselâ yine beşerî ağırlıklı birer anlama yolu olan ferdî ağırlıklı "basiret" ile sosyal ağırlıklı "marifet" (a.r.f. eylemi) Kur'an tarafından tavsiye edilmişlerdir. Sözelimi ikincisinden türetilen "ma'rif" kavramı "toplumların tanı-yageldikleri ve doğru olduğunda anlaştıkları iyi hasletlerin bilgisi" olarak sadece tasvip edilmemiş, ona uymak, bir ahlâk ilkesi olarak emredilmiştir de.

KUZEY KAFKASYA

— D Ü N Ü ve B U G Ü N Ü —

*Mebdi Nüzhet Çetinbaş'ın AKV
merkezinde 24 Ekim 1992
tarhinde verdiği seminerini sunuyoruz*

Kafkasya, daha doğrusu Kuzey Kafkasya Karadeniz sahilinden başlayıp Hazar denizine kadar uzanan bir coğrafi bölgenin adıdır.

Güneyinde Gürcistan, güney doğusunda Azerbeycan, kuzey batısında Kırım yarımadası, Kuzeyi Rusya bozkırlarıyla çevrili bu coğrafi toprak parçasının başından geçenler, zannetmem ki başka bir coğrafyanın başından geçmiş olsun.

Çeşitli tarihçiler tarafından efsaneler ülkesi adıyla anılan Kafkasya, esrarlı güzellikleriyle "Kafdağı" adıyla masallara da konu olmuştur. Kafdağı her zaman masallarımıza konu olmuş, sürekli olarak bir meçhulü, bir bilinmezi simgelemiştir. Halbuki o Kafdağının ardında gerçekten de güzellikler ülkesi Kafkasya bütün ihtişamıyla yaşıyor.

Kafkasya, dünyanın en eski yerleşim bölgelerindendir. Yapılan kazılarda, M.Ö. 4000 yıllarına ait önemli uygarlık izlerine rastlanır.

Kafkasya, aynı zamanda bir diller ülkesidir. 16 tanesi büyük dil olmak üzere, kırktan fazla dilin konuşulduğu ifade edilmektedir.

Bu kadar farklı dilin Kafkasya'da bir arada konuşulması, bu ülkenin Coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Kısacası Kafkasya dünyanın en değerli kültür mozayigine sahiptir.

Bu kadar farklı dilin bir arada bulunmasının sebeplerini elbette merak etmişsinizdir.

Bunun sebeplerini şu şekilde izah edebiliriz:

1- Kafkasya tarihte "Kavimler Göçü" diye anılan, Orta Asya'dan başlayıp, batıya doğru hareket eden Türk topluluklarıyla, bunların önlerine kattıkları çeşitli toplulukların çatıştıkları ve kesiştikleri önemli bir nokta olmuştur. Kafkasya'da, şarkılara ve destanlara konu olan Hun'lara karşı verilen mücedelenin izlerine halen rastlamak mümkündür.

2- Anadolu'da kurulan çeşitli uygarlıklar, büyük bir baskıyla karşılaştıklarında, kuvvetle muhtemel Kafkas dağlarının o gizemli derinliklerine sığınmışlardır. Bilhassa bunlar arasında yer alan Hitit'lerin, yenildikten sonra kendilerine bağlı çeşitli unsurlarla birlikte, Kafkasya'nın derinliklerine çekildikleri yolunda ileri sürülen iddialar değerlendirmeye değer bulunmaktadır. Bugün Kafkasya'da yaşayan halklarla, Hitit kültürü ve dili arasında kurulan bağlantılar oldukça ilginçtir.

3- Yunan ve Bizans denizcilerinin Karadeniz kıyılarında koloniler kurarak, Kafkas halklarıyla alışverişte bulunmaları bu kültürler arasında da bir etkilenmenin oluşmasını sağlamıştır. Bu iddiaya göre, Yunanlıla-

rın, ateşi Zeustan çalan Promete'leri, Kafkas halklarının ortak destanları olan, NART destanının baş kahramanı Nart PARMAT'tan başkası değildir.

İster Yunanlılar (Promete'yi) Kafkasta alsın, ister Kafkasya Nart PARMAT'ı Yunandan alsın, neticede bir etkilenme söz konusudur. Nart destanları günümüzde de derlenmeye devam edilmektedir.

4- Kafkasya aynı zamanda Perslerle de ilişki içinde bulunmuştur. Bugün Kuzey Kafkasya halkları arasında yer alan Osetler'in konuştuğu dil, Persçe'nin bir alt dil gurubuna aittir.

5- Kafkasya konumu gereği Ruslarla da sık sık irtibat halinde bulunmak zorunda kalmıştır.

6- Tabiki Kafkasya en önemlisi, 18. yy'dan sonra kaderini değiştirecek olan Osmanlılarla irtibat haline geçmiştir.

KAFKASYA VE ÇERKESLER

Kafkasya, bir coğrafi terim olmakla birlikte, Kafkasya'da yaşayan toplulukların tümüne birden Çerkes denir. Çerkes kelimesi, Türkiye'de genelde yanlış olarak kullanılır. Türkiye'de yaşayan en kalabalık Çerkes grubu olan ADIGE'ler, Çerkes ismiyle çağrılırlar. Halbuki Çerkes ismi

bir geneli ifade eder. Kafkas halklarının hepsi, bu ismin çatısı altında yer alır. Bunların başlıcaları Çeçen, Adige, Kabartay, Lezgi, Avar, Oset, Abaza vs...

KAFKASYA'DA DİN

Çerkesler, eskiden çok tanrılı bir dine sahiptiler. Bu tanrıların başlıcaları arasında, Ormanlar tanrısı, demirciler tanrısı, fırtına tanrısı gibi tanrılar vardı. Ancak bunların üzerinde gerçek yaratıcı olarak her şeye hükmeden büyük Tanrı kavramları vardı. İlginçtirki Çerkesler müslüman olduktan sonra bile bu büyük tanrının ismi olan (THA) kelimesini Allah kelimesinin motamot karşılığı olarak kullanmaktadırlar.

Çerkeslerin Hristiyanlık'tan etkilendikleri söylenmekle beraber bununla ilgili en ufak bir belirti ya da kalıntıya rastlanmamıştır.

Hak din İslamiyet Kafkasya'ya iki kanaldan girmiştir. Birincisi: Hz. Ömer zamanında Dağıstan kesimi ilk defa İslamiyet'le tanışmıştır. İslamiyet, Dağıstan ve Çeçenistan kesiminde yavaş yavaş ilerlemiştir. Batı Kafkasya ve Karadeniz sahiline İslamiyet'in gelmesi 18. yy.'da olmuştur. Osmanlıların, Kafkasya genel valisi olarak Soğucak Kalesi'ne tayin ettikleri Ferruh Ali Paşa'nın gayretleri, bütün Kafkasya'yı İslamla şereflendirmiştir.

İslamiyet'in de verdiği şevkle Kafkasya insanı, zaten ruhunda var olan kahramanlık aşkını şehitlik idealiyle birleştirerek, Ruslara karşı yarım asır devam eden bağımsızlık mücadelesini başlatmıştır.

Hiçbir zorlama ve baskı olmaksızın Çerkesler İslamiyet'i severek kabul etmişlerdir.

Kuzey Kafkasya halkları İslamiyet'in cihat anlayışını ön plana çıkararak düşmanları olan Ruslara karşı kahramanca mücadele etmişlerdir.

1785 yılından başlayıp İmam Şamil güçlerinin tükenişine kadar (1851) devam eden din savaşının Kafkasya üzerinde derin izler bıraktığını söyleyebiliriz.

Kuzey Kafkasya'da cereyan eden savaşların liderleri İmam Ünva-

niyla çağırılmışlardır. İmamlar bir şura tarafından seçilmiş ve mutlak otorite olarak görev yapmışlardır. Dört büyük imamdan hiçbirinin bir diğeriyle en ufak bir akrabalık bağı yoktur.

İmamlar, görev yaptıkları sırada yanlarında "Naibler Konseyi" adlı bir danışma grupları vardı. İmam Şamil'in ünlü naibleri arasında Hacı Murat, Şuayip Molla, Danyal Sultan gibi isimleri sayabilir.

İmamın askerlerine mürid adı verilmiştir. Bunlar genellikle tarikat mensubudurlar. Ordunun bel kemiğini oluştururlar. 1785 yılından sonra Kafkasya'da başlayan din savaşlarını yönlendiren ideolojiye genelde MURİDİZM adı verilmiştir. Bu savaşın liderleri de İmam ünvanıyla anılmıştır. Kafkasya savaşlarının yön değiştirdiği bu devre ve sonrası için İmamlar devri tabiri kullanılır.

KAFKASYA VE İMAMLAR DÖNEMİ

İslamın Kafkasya'yı kucaklaması ile Rusların güneye, sıcak denizlere inme politikalarının yürürlüğe girmesi aynı dönemlere rastladı.

Rus filusunun Karadeniz'e inmesine iki engel vardı. Bunlardan birincisi Kırım, ikincisi ise Kafkasya'ydı. Kırım, Osmanlı imparatorluğunun bir eyaletiydi. Önce Kırım düştü. Ancak Ruslar Kırım sahiline inmeyi yeterli görmüyorlardı. Çünkü Kırım Rusya'nın yumuşak karnı olarak nitelenir. Savunmaya kesinlikle elverişli bir sahil değildir. Kafkasya'nın ne pahasına olursa olsun işgali gereklidir.

Ruslar Kuzeyden Kafkasya'ya sarkma hareketine giriştiler.

Çerkesler ile Ruslar'ın ilişkileri temelde 10. yüzyıla dayanır. Zaman zaman mevzi çatışmalar şeklinde cereyan eden savaşların tamamında, Çerkes kabilelerinin üstünlüğünü görüyoruz.

Rus yayılcılığının doruğa tırmandığı 18. yüzyılda, savaşların topyekün savaşlara dönüştüğünü görüyoruz.

Kafkasya artık müslümandır. Osmanlı her ne kadar Kafkasya'yı

kendi tebası olarak görürse de gerçekler öyle değildir. Çerkesler duygusal olarak kendilerini halifeye bağlı hissetmelerine rağmen, hiçbir milletin egemenliğini kabul etmezler.

İlk kıvılcım Çeçenistan'da parladı. Tarihe İmam Mansur adıyla geçecek olan bir mücahit cihat bayrağını açtı. Osmanlı Halifesi'nden istediği yardımı alamadı. Ruslara karşı yığılca mücadele veren İmam Mansur yaptığı savaşlar sonunda yenik düştü. Tutuklandı. Sclenburgy Hapishanesi'nde şehit edildi.

İmam Mansur'dan sonra cihat bayrağını İmam Gazi Muhammed devraldı. O da şehit düştü. İmamlık makamına İmam Hamzat geçti. İmam Hamzat da bir suikaste kurban gidince İmamlık makamına bütün dünyanın yakından tanıdığı İmam ŞAMİL geldi.

Çeyrek asır devam eden İmam Şamil'in mücadelesi çok kanlı oldu. Bu konular üzerinde yazılmış bir çok kaynak eserler mevcuttur.

Bizim en çok üzerinde durmak istediğimiz konu bu savaşların sonucudur.

Kafkasya Müslümanları'nın kanlı savaşları 1864 yılına kadar devam etti. 1864 yılı Çerkesler için çok acı hatıralarla, hür dünya içinde yüz kırtarıcı sahnelerle dolu bir yıldır.

1864 yılında 2.000.000 Çerkes zorla vatanlarından kopartılarak tehirci zorlanmıştır. Kendilerine hiçbir tercih bırakılmamıştır. Ya topraklarında kalıp toptan imha olmayı göze alacaklar, ya da binlerce yıllık yurtlarını terkedecekler.

Bu duyguyu vatanını kaybetmeyen insanlar yaşayamazlar. İşte bu yüzden ki Çerkesler ikinci vatanları Türkiye'de devletin varlığı uğruna canlarını seve seve feda etmişlerdir. 1864 yılında göç eden Çerkeslerin çoğunluğu daha yerleşmeye bile fırsat bulamadan gönüllü olarak cephelere koşmuştur.

Göç Kafkasya'yı çok derinden etkiledi. Yurtlarını terk edenler, geldikleri ülkede uzun müddet kalıcı evler yapmadılar. Dedelerimizden dinlediğimize göre 1917 komünist ih-

tilaline kadar, geri dönme hayaliyle yaşadılar. Büyük evler yapmadılar, mal ve servet peşinde koşmadılar. Sadece geri dönecekleri günün hayaliyle yaşadılar. Ama olmadı. Osmanlı topraklarında da mezarlıklar oluşturdular.

Ne pahasına olursa olsun yurdunu terketmeyenler, Rus ve komünist baskısının tazyiki altında kaldılar. Aileler parçalandı. Akrabalar birbirlerinden koptular. İlginç bir tablo çıktı ortaya.

Bilhassa Bau Kafkasya kabilelerinden örnekler vermek istiyorum.

Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Abazaların kendi yurtlarındaki nüfusu 105.000'dir. Ülke nüfusunun % 18'ini oluşturuyorlar. Sürgünde yaşayan Abazaların nüfusu 400.000 civarındadır.

Adige Özerk cumhuriyeti, Karay-Çerkes Cumhuriyeti, Kabardino-Balkar Cumhuriyeti'nde yaşayan Adige kökenli toplumun, genel toplamı 500.000 civarındadır. Sürgünde yaşayan Adigelerin toplam nüfusu 300.000 civarındadır.

Bu rakamlara baktığımızda, 1864 yılında meydana gelen sürgün olayının dehşetini ve vahşetini bugün bile hissedebiliriz.

1864 yılından başlayıp, 1917 Bolşevik İhtilali'ne kadar geçen dönemde 3.000.000 civarında insan Kafkasya'yı terketmiştir. Bu rakam değişik kaynaklar tarafından doğrulanmaktadır. Göçler sırasında çeşitli salgın hastalıklar sebebiyle 800.000 civarında insanın hayatını kaybettiği gerçeğini de burada dile getirmeliyiz.

Kuzey Kafkasya'da yaşayan Çerkesler yurtlarında var oluş mücadelesini sürdürdüler. Yurt dışında yaşayan Çerkes diasporası, bulundukları ülkelerin şartlarını dikkate alarak varlıklarını ve kültürlerini yaşatmanın yollarını aradılar.

Çerkes diasporasının en yoğun olarak yaşadığı ülke Türkiye'dir. Ayrıca Ürdün, Suriye, İsrail, Mısır, A.B.D. başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde Çerkes kolonileri mevcuttur.

Çerkesler, Türkiye'nin yaklaşık

elli vilayetinde toplu olarak yaşamaktadırlar. Gelenek ve göreneklerinin birleştirici şemsiyesi altında varlıklarını sürdürüyorlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin birinci sınıf vatan-daşı olmanın da şuurundadırlar. Türk vatanının bölünmez bütünlüğüne bağlı sadık birer vatandaşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayıp günümüze kadar birçok Çerkes aydını, devletin en üst kademeleri dahil olmak üzere görev almışlardır.

Bu isimlerden birkaçını şöyle sıralayabiliriz, Sadrazam Melek Ahmet Paşa, Abaza Mehmet Paşa, yazarlardan Ahmet Mithat Efendi, Ömer Seyfettin, Mizancı Mehmet Murat, Ressam Hüseyin Avni Lifi, Avni Arbaş, müzisyen bestekâr Lemi Atlı, Muhlis Sabahattin Bey, Neveser Kökdeş, ünlü sporcular Yaşar Doğu, Hamit Kaplan, Mustafa Dağıstanlı, Adil Candemir, İrfan Atan, Adil Atan gibi isimler sayabiliriz.

Kurtuluş savaşının önderlerinden Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Bekir Sami Kunduk, Deli Halit Paşa, Çerkes Ethem gibi isimleri de burada zikredebiliriz.

KAFKASYA'DA SUNİ ÖZERK CUMHURİYETLER

1917 Ekim ihtilali sırasında Kuzey Kafkasya'da da bir halk hareketi görülür. Bu hareket komünist ihtilalin tersine bir bağımsızlık mücadelesidir. Bütün dağlı halkların temsilcileri Dağıstanın Temirhanşura şehrinde bir araya gelerek 11 Mayıs 1918 yılında, Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'ni ilan ettiler. Bu cumhuriyet Osmanlı imparatorluğu, A.B.D., İngiltere, Fransa gibi devletler tarafından tanındı. Hızla teşkilatlanıp devlet yapısını ve organlarını oluşturma çalışmalarına başladı.

Kafkasya'nın kaderi de diğer Sovyet cumhuriyetlerinden farklı olmadı. 1920 yılının Nisan ayında Kızılordu birlikleri Kafkasya'yı işgal ettiler. Kafkasya'nın ve Çerkeslerin yeniden bir araya gelmesini engellemek için, Kafkasya'yı kasıtlı olarak birtakım küçük özerk cumhuriyetlere ayırarak aralarına engel-

ler koymaya çalıştılar.

Kuzey Kafkasya halkları farklı dil ve lehçeler konuşmalarına rağmen tarihin hiçbir döneminde kendi aralarında savaşmadılar. Tersine bir saldırı karşısında ortak savunma içinde oldular.

Bu idari taksimattan maksat, zamanla özerk cumhuriyetler arasında birtakım problemler çıkarak, kitleyi birbirine düşürme planıdır. Bugün bu planların tatbikat safhasına koyulduğunu görüyoruz. Temelde aynı soydan gelen aynı kültürü paylaşan insanların arasına ekilmek istenen nifak tohumları, sevinerek görüyoruz ki tutmamıştır.

1918 yılında yıkılan cumhuriyetin devamı mahiyetinde oluşturulan Kafkasya Konfederasyonu'nun halk tarafından tutulması ve onun başkanını olan Musa Şenibe'ye gösterilen ilgi bunun en büyük tezahürüdür.

Kafkasya olaylarını daha yakından inceleyebilmek için Kafkasya'daki idari bölünmeleri tanımak gerekir.

ABHAZYA ÖZERK CUMHURİYETİ

Başkent Sohum

Yüzölçümü: 8600 Km.²

Nüfus: 550.000

Abhaz Nüfusu: 105.000 % 18

Gürcü Nüfusu: 300.000 % 60

Diğer: 150.000 % 22

Abhazya, 1918 yılında kurulan Kuzey Kafkasya Cumhuriyetine bağlı idi. Kafkasya Konfederasyonu'nun bir üyesi olan Abhazya, 1921 yılında Stalin'in entrikaları sonucu Gürcistan'ın bünyesinde bir özerk cumhuriyet haline getirildi. Sovyetlerin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan etti. Gürcistan tarafından işgale uğradı. Şu anda halen savaş devam ediyor. Bu konuya "Kafkasya'da Problemler" bölümünde daha geniş olarak değineceğiz.

ADIGEY ÖZERK CUMHURİYETİ

Başkent Maykop

Yüzölçümü: 7600 Km.²

Adige: 135.000 % 30

Rus: 215.000 % 70

Bir Çerkes boyu olan Adıgeler, Batı Kafkasya'nın en kalabalık topluluğu idiler. Göçler sırasında en büyük zayıfatı veren de bu gruptur. Müslüman olup Hanefi mezhebine mensupturlar. Adıgey'de yaşayan Çerkeslerin hemen hemen hepsinin Türkiye'de yaşayan akrabaları mevcuttur.

KARAÇAY-ÇERKES ÖZERK CUMHURİYETİ

Başkent: Çerkesk

Yüzölçümü: 14100 km²

Karaçay: 120.000 % 25

Adıge: 52.000 % 10

Abaza: 40.000 % 8

Nogay: 20.000 % 4

Rus: 200.000 % 50

Komünist sistemde oluşturulan bu cumhuriyette görüldüğü gibi çok karmaşık bir yapı oluşturulmuştur. Bir grup Adıgey'den koparılıp buraya ilave edilmiş, diğer bir grup da Abhazya'dan koparılacak suretiyle yeni bir yapı oluşturulma yoluna gidilmiştir.

Bu cumhuriyette yaşayan Karaçay ve Nogayların konuştuıkları dil Türkçe'dir. Bu toplulukların Hun göçü sırasında Kafkasya'da kalan Türk toplulukları olma ihtimali yüksektir. Rusların dışında cumhuriyette yaşayan bütün topluluklar sünni müslümandırlar. Hanefi mezhebine mensupturlar.

KABARDİNO-BALKAR CUMHURİYETİ

Başkent: Nalçık

Yüzölçümü: 12.500 Km.²

Kabartay (Adıge): 330.000 % 45

Rus: 270.000 % 37

Balkar: 59.000 % 8

Bu cumhuriyette yaşayan Kabartaylar aslında Adıge topluluğuna mensupturlar. Cumhuriyet sınırı içinde yaşayan Balkarlar Türk kökenli bir gruptur. Kabartaylar ve Balkarlar sünni müslüman olup Hanefi mezhebindedirler.

KUZEY VE GÜNEY OSETYA

Kuzey

Başkent: Vladikafkas

Yüzölçümü: 8000 Km.²

Osetler: 293 000 % 48

Ruslar: 240.000 % 43

Güney (Gürcistan)

Yüzölçümü: 3900 Km.²

Oset: 60.000 % 60

Gürcü: 40.000 % 40

Yukarıdaki tablodan da görüleceğiniz gibi Osetya kasten iki parçaya bölünmüştür. Güney Osetya kendisi de bir gürcü olan Stalin tarafından Gürcistan'a ilhak edilmiş bugün Gürcistan sınırları içinde bir özerk bölge olarak yer almaktadır. Günümüzde de Kafkasya'da kanyan bir yara halindedir. Gürcü-Oset çatışması gündemden düşmemektedir.

Osetler konuştuıkları dil itibariyle kuvvetle muhtemel İran kökenlidirler. Ancak kendilerini Çerkes toplununun bir üyesi olarak görürler.

Osetlerin % 30 gibi bir bölümü hristiyandır. % 70'lik bölümü sünni müslümandırlar. Hristiyan Osetler ile müslüman osetler arasında önemli bir problem görülmemişse de, birbirlerini pek fazla sevdikleri de söylenemez.

DAĞISTAN CUMHURİYETİ

Başkent: Mahaçkale

Yüzölçümü: 20.000 Km.²

Avarlar: 601.000

Lezgiler: 465.000

Darginler: 365.000

Kumuklar: 285.000

Laklar: 118.000

Tabasaranlar: 98.000

Tatlar (Türk Yahudisi): 31.000

Rutullar: 20.000

Tsahurlar: 20.000

Agullar: 19000

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde diller ülkesi diye geçen Dağıstan gerçekten de çok enteresan bir kültür mozayigine sahiptir. Yukarıdaki tablonun haricinde daha küçük gruplar tarafından konuşulan diller buraya yazılmamıştır.

Unutmamak gerekir ki yukarıdaki dillerin büyük bir çoğunluğu gramer açısından birbirine akrabadır. Bu dillerin tarih içinde farklılaşması dilbilimciler tarafından incelenmeye

değer bir husustur.

Yukarıdaki tabloda gösterilen guruplardan Kumuklar bir Türk boyudur ve Hanefi müslümandırlar. Tat'lar ise yine bir Türk boyu olup Yahudi dinine mensupturlar. Diğer toplulukların tamamı müslüman olup Hanefi ya da Şafi mezhebine mensup müslümanlardır.

Büyük Kafkas mücahidi İmam Şamil de Avar olup 1793 yılında Dağıstan'ın Gimri Köyü'nde dünyaya gelmiştir.

Yine dünya çapında şöhrete sahip olan Resul Hamzatov da bir Avardır.

ÇEÇEN-İNGUŞ CUMHURİYETİ

Başkent: Grozni

Yüzölçümü: 19.200 Km.²

Nüfus: 1.200.000

Çeçen-İnguşlar: 1.100.000
(% 90)

Ruslar: 100.000 % 10

Çeçen-İnguş Cumhuriyeti bir anlamda bütün Kuzey Kafkasya'nın güvencesidir. Çeçenler savaşçı özellikleriyle Kafkas-Rus savaşlarında sürekli olarak Lokomotif vazifesi görmüşlerdir. İlk İmam Mansur ve ünlü Hacı Murat Çeçendirler.

Çeçenler İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda 1944 yılının mayısında topluca Sibiry'a sürgün edilmişlerdir. Almanlar ile işbirliği yaptıkları suçlamasıyla yurtlarından uzaklaştırılan Çeçenler 1956 yılında topraklarına geridönmüşler, büyük mücadelelerle yeniden topraklarına sahip olmuşlardır.

Abhazya'dan sonra şu anda bağımsızlığını ilan eden diğer bir Kafkas Cumhuriyeti de Çeçenistan'dır. Eski bir hava generali olan Cahar Dudayevin öncülüğünde bağımsızlığını ilan eden Çeçenlerin hareketi diğer Kafkas toplulukları tarafından da yakından takip edilmektedir.

Çeçenistan bugün Kafkasya'da İslamiyetin en fazla korunduğu ve yaşatıldığı bir yöredir. Bunda da halk arasında örgütlenmiş olan Kadiri tarikatının hizmeti büyüktür.

Çeçenlerin tamamı ehli sünnet olup, Şafi mezhebine mensupturlar.

birlerinin düşmanı olmamışlardır. Eğer Güneydoğuda terör varsa, eğer Kürtler bir şey istiyorlarsa Güneydoğudaki insanlar, Türk halkından bir şeyler istemiyor. Muhafazatçı, bir rejim ve o rejimin uygulamalarıdır ve o uygulamalarının meydana getirdiği sıkıntılardır.

Bunları tesbit ettikten sonra birde bizler çözüm üretirken nelere dikkat etmek zorundayız:

1- Biz Müslümanların sorunla ilgili hem tesbitlerinde hem çözümlelerinde şiddet ve terörü dışlayan bir tavır sergilemeleri gerekir. Şiddet çözümlerimizin arasında yer almalı. Devletin uygulayacağı şiddete karşı tavır sergilememiz gerekir. Teröre karşı mücadele edecek olan güçlerin de aynı yöntemlere başvurmaları, Terörü tırmandırmaktan başka bir işe yaramıyor.

2- Bu mesele üzerinde çözümler üretmek lazımdır. Ortak bir düşüncede birleşmemiz gerekir. Meseleyi tabulaştırmadan Türkiye'nin üstünde geçerli olabilecek çözümler üretmek gerekir diye düşünüyorum. Yani bazı çözümler bulalım. G.D.A'da mesele halledilsin. O bölgeye yönelik iyileştirme teşebbüsleri olsun dersek yanlış bir işe yapmış oluruz. Türkiye'nin bütününde geçerli olabilecek çözümler üretmemiz gerekir. Türkiye'nin bütünlüğünü de korumamız gerekir. Bazı itirazlarla karşılaşırız. Bazı arkadaşlar Türkiye'nin bütünlüğünün korunması konusunda tavır koymaktadırlar. İslam ülkeleri parçalanmışlar, bölünmüşler, sınırları da kutsal değildir. Bölünse İslam birliği ne kaybeder? gibi sorular sormaktadırlar. Ben buna katılmıyorum. Türkiye'nin bölünmezliğini ister Türk olarak, ister Kürt olarak ana prensib olarak gözönünde bulundurmamız gerektiğini düşünüyorum. Getireceğimiz çözümler bölgesel, kavmiyete çözümler olmaması gerekir. Ülkenin bütünlüğüne yöne-

lik olmalıdır.

Siz eğer Güneydoğu'luyunuz, o bölgenin çocuğuyunuz Kürt olmanızda, potansiyel olarak Kürtçülük suçlamasına direkt muhatabsınız. Bu meseleyi müzakereye başladığınız an, insanlar biraz hesaplı yaklaşıyorlar. Birincisi bu. İkincisi; konuşanlar ve dinleyenler meseleye gerçekten İslami hassasiyetle yaklaşıyorlar. Duygusal tepkiler, irsi tanımlar oluşuyor. Niçin ben, müslüman bir toplulukta İslamın çözümünü çok açık, net ortaya koymayayım. Ama maalesef koyamıyoruz.

Kürt Sorununun:

1- Tarihi boyutu vardır.

2- Sorunun ideolojik boyutu vardır.

3- Bu sorunun dış politika dinamikleri açısından değerlendirilmesi gerekir.

4- Bu sorunun oluşturduğu tablolardır.

1- Sorunun tarihi boyutu nedir? Yetmiş yıldan beri Türkiye'de varolan rejim bu ülkede Türklerden başka bir ırkın yaşamadığını iddia etmektedir. Mevcut olan Kemalist rejim Türkiye'ye vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğunu ve Türkiye'de Türk ırkından başka bir ırkın yaşamadığını iddia ve ifade etmektedir.

Şimdi siz diyebilir misiniz ki Kürtler yoktur. Ne anlam ifade ediyor bu. Varsın onların dediği gibi olsun. Kürt yok diyelim, bu işin içinden çıkalım. Aslında böyle demek kolay da, meseleyi çözmiyoruz. Şimdi Kürt yok, Türk var. Peki neden bunlara Kürt denmiş. Çok acaip iddılar söylenmiş. Karda yürürken kırt kurt demişte... vb. şeyler. Varsayalım Kürtler Türklerin bir kolu. Ama Kürtçe kelime de yasaklanmış. Kürtçe konuşmakta. Ben bunu anlamakta zorluk çekiyorum. Türkmenler Türklerin bir kolu. Kazaklar, Azerilerde Türk ama, Türkmen demek suç değil. Madem Türklerin bir

kolu, niçin Türk değil de Türkmen diyoruz. Ve Türkmenlerin yaşadığı toprağa Türkmenistan demek ırkçılık, bölücülük olmuyor. Eğer Kürtler, Türklerin bir koluysa adına Kürt deyin. Yaşadıkları topraklara da Kürdistan deyin, o zaman bölücülük oluyor. Bu mantık nereden kaynaklanıyor? Bütün bu söylediklerimin ardından "Kürtler yok mudur?" sorusuna vereceğim cevap şudur. M.E. Bakanlığı'nın yayınladığı İslam Ansiklopedisinin 6. ciltinde sanırım 40 sayfa civarında bir bölüm Kürt madmesine ayrılmıştır. Bu bakanlığın resmi yayın organıdır. Bu bilgiler bize, milattan önce 3-4 bin yıllarında adına Kürt denen bir ırkın Botan'da (Fırat ve Dicle nehirleri arasında) yer aldığını ifade eder.

Kürtlerin kökeni ile ilgili araştırma yapanların büyük çoğunluğu Ermeni veya Rus asıllı oryantalistlerdir. Bunlar da genellikle Kürtlerin Ermenilere yakın bir ırk olduğunu ispata çalışmışlardır. Bunlar 3000 yıldan beri oralarda yaşıyor, kurdukları bir medeniyet devlet yok mu? Sorusuna da başta Şemseddin Günaltay Bey olmak üzere tarihçilerde Kürtlerin tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren birçok devlet kurmuş bir halk olduğunu ifade ederler. İslam Ansiklopedisinde de aynı ifadeler var. Kürtlerin İslam önceki tarihi benim ilgi alanım dışındadır. Beni ilgilendirmiyor; ama benim tespitim de Hz. Ömer'in hilafetinde Kürtlerin müslümanlığı kabul ettikleridir. Yine Şemseddin Günaltay'ın ifadeleriyle söylüyorum; Selçuklu Sultanı Alparslan Gazi'nin orduları Doğu Anadolu Bölgesine girdiği zaman Kürt beylerinden Molla Yahya Mansuri 10.000 kişilik bir ordu ile Alparslan Gazi'nin ordusuna katılıp ve **Malazgirt savaşında** Kürt süvarileri Alparslan Gazi'nin ordusuyla birlikte Bizans'a karşı savaşıyor. Dolayısıyla Kürtlerin ve Türklerin beraberliklerinin bugün 1021 yıl-

KAFKASYA İZLENİMLERİ

Kafkasya hakkında bu satırları karalayan bendeniz de bir Kuzey Kafkasya göçmeninin torunu olarak dünyaya geldi. Dedem 1903 yılında bütün akrabalarını, Adıgey bölgesinin başkenti Maykop'a bağlı Hatujkay köyünde bırakarak Türkiye'ye geldi. Geliş sebebi üzerinde ayrıntılı olarak durmuyorum. Ancak orada çok yakın akrabalarımız vardı.

Babamın öz amcalarının çocukları orada yaşıyorlardı. Dedem 1936 yılında öldü. Akrabalarımızla temas kurmanın yollarını çok araştırdım. Glasnost politikası sonucu ilk irtibatı 1990 yılında sağlayabildim. Mektuplaşma ve uzun bürokratik engeller sonucu 1992 Temmuzunda babam da yanımda olmak üzere Kafkasya'ya gittim.

Yolculuğumuz uçakla idi. İstanbul'dan kalkan Rus hava yollarına ait bir uçakla Kafkasya'nın tam orta noktasında sayılabilecek Mineralvody havaalanına indik. Gideceğimiz günü akrabalarımıza bildirmiş-tik.

İstanbul-Mineralvody arasını iki saatte uçmuştuk. Lakin Mineralvody gümrüğünden 80 yolcunun çıkışı 6 saat sürdü. Komünizm yıkılmış ama onun hantal işleyişi değişmemişti. Dört kontrol ve geçiş yeri olmasına rağmen tek memur çalışıyor. Her kişinin geçişi en az 10 dakika sürüyor. Arkadaşlardan biri "Beyler herkes birer ikişer dolar verirse bu işi çözeriz" diyor. Bütün gözler bu arkadaşına dönüyor. Paralar toplanıyor. Parayı toplayan arkadaş karşı tarafta gezinen üniformalıyla el kol işaretleriyle anlaşmaya çalışıyor. Nihayet para veriliyor.

Beş dakika sonra bütün peronlar hizmete giriyor. 5,5 saatlik bekle-dığımız yerden yıldırım hızıyla geçiyoruz. İçimden keşke bu işi daha önce yapsaydık diyorum. İnanır mısınız verdiğimiz rüşvetten dolayı büyük bir memnuniyet duyuyoruz adeta. Yüzlerimiz gülüyor. Büyük bir iş başarmış insan edasıyla kasılıyor.

Saat 18.00'de indiğimiz havaalanında saatler gece yarısı 24.00'e

yaklaşıyor. İçimden bu saate kadar bizi kimse beklemez diyorum. Zaten ulaştırdığımız mesaj acaba ellerine geçti mi? Maykop-Mineralvody arası 350 km. Bu kadar mesafeden nasıl gelecekler vs.

Salonun kapısından çıktım. Biri koşarak bana ve babama doğru geliyor. Mehdi.. Mehdi diyerek sarılıyor. Daha önce hiç görüşmemişiz. Ardından babama sarılıyor. Etrafımızı 15 kişiye varan bir kalabalık kuşatıyor. Maykop'tan dört otomobille gelmişler tam 12 saatir bizi bekliyorlar.

Babam ağlıyor, amcasının çocukları ağlıyor, tabi ben de. Oysa ben bu karşılaşma anını güya video kamerayla tesbit edecektim. Kamera kimin aklında.

Dört arabalık Konvoy yola koyuluyor. Türkiye şartlarında dört saatte gidilebilecek olan yolu yaklaşık altı saatte alıyoruz. Gittiğimiz yol aslında Kafkasya'nın en işlek oto yolu. Krasnodar'dan başlayıp, Bakü'ye kadar uzanan bir kara yolu. Dikkat ediyorum 350 km. yol boyunca karşılaştığımız araba sayısı 50 arabayı bulmuyor.

Sabaha karşı 06 civarında köye giriyoruz. Evin önüne yanaşıyoruz. Bütün odalarda ışık yanıyor. Anlıyoruz ki, burada da büyük bir kalabalık uyumadan bizi beklemiş. Herkes dışarı fırlıyor. Manzara görülmeye değer. Tam bu sırada babamın amcasının kızı Goşehan fenalaşıp yere düşüyor. Baygınlık geçiriyor. Sevin-cimiz telaşa dönüşüyor. Tansiyonu aniden fırlamış, daha sonradan anlıyoruz ki Felç tehlikesi de geçirmiş. Babam yanındaki tansiyon düşürücü haplardan veriyor. Amcamızın kızı iki günde kendini zor toparlıyor.

Yataklarımızı hazırlamışlar. Kim uyuyabilir ki. Arada 90 yıllık hasret var. Saatler değil dakikalar bile değerli.

İnanır mısınız hiçbir yabancılık çekmiyorum. Sanki Türkiye'deki evimdeyim. Daha önce yüzlerini hiç görmediğim akrabalarımın her zaman iç içeymiş gibi anında kaynaştık. Diğer komşular da gelip hoşgel-

din diyorlar. Ailemizin sevincine onlar da katılıyorlar.

Dedemin kardeşi Mahmut 1963 yılına kadar yaşamış. Ölürken bile ağabeyi Kadir'in ismini sayıklamış. İlk olarak babamın amcasının kabrine gidiyoruz. Mezarlığa girerken elimize birer tane fotör şapka tutuşturuyorlar. Sebebini sorunca, mezarlığa Fotörsüz girilmez diyorlar.

Babam bunun yanlış olduğunu anlatmaya çalışıyor. Cebinden çıkardığı takkeyi giyiyor. Babam Yasin-i şerif okuyor, ben de aşır sureleri okuyorum. Babam gözyaşlarını tutamıyor. Eve dönüyoruz. Yirmibir gün sürecek olan Kafkasya günlerimiz başlıyor.

SOSYAL YAPI

Kafkasya 1920 yılından sonra büyük dış göçlere sahne olmuş. Rusya'nın değişik yerlerinden gelen insanlar göçürülen Çerkeslerin yerine yerleştirilmişler.

Dışarıdan gelen göçmenler içinde en yoğun nüfus Rus Kazakları'na ait. Çerkes köyleri çepeçevre Kazak köyleriyle kuşanılmış. Köylerde kesin bir ayırım var. Bir Çerkes köyünde yaşayan tek bir Rus'a rastlamak mümkün değil. Bu durum şehir ve kasabalarda değişiyor. Nüfus hakimiyeti Rusların eline geçiyor. Adıgeyde ayrıca hatırı sayılır miktarda Ermeni ve Rum nüfusa da rastlamak mümkün.

Çerkesler kendilerini diğer toplumlardan ayrı tutmaya özen gösteriyorlar. Konuşurlarken kullandıkları ifadelerden bunu çıkarmak mümkün.

Ülkesinde % 30 ile azınlık duruma düşen Adıgey Çerkeslerinin ülkenin gerçek sahibi gibi hareket etmeleri, buna karşılık % 70'lik Rus çoğunluğun hâlâ kendisini topraklarda yabancı gibi hissetmesi dikkati çekiyor.

Çerkeslerin azınlıkta olduğu bu cumhuriyette dolaşırken, bu azınlık durumunu tesbit etmemiz çok zor. Sanki her yer Çerkes. Tabi dikkatle incelendiğinde, bu durumun Çerkeslerin aktif bir yapıda bulunmaları sonucu oluştuğu da dikkatlerden

kaçmıyor.

İDARİ VE SİYASİ YAPI

Kafkasya'daki Özerk cumhuriyetler arasında, bizim anladığımız manada bir sınır, ya da gümrük söz konusu değil. Gerçi harita üzerinde sınırlar belli, ancak bu adeta bir il sınırından diğer bir ile geçiş gibi bir şey. Eğer bilmiyorsanız, bir cumhuriyetin sınırından diğer bir cumhuriyete geçtiğinizin farkında olamazsınız.

Bütün Kafkas cumhuriyetlerinden anayasa gereği, O cumhuriyetin temelini oluşturan yerli halkın siyasi üstünlüğü var. Örnek vermek gerekirse, Adıgey'de % 30 nüfus, parlamentoda % 50 olarak temsil ediliyor, Cumhurbaşkanı da Çerkes. Bu durum bütün diğer cumhuriyetlerde de aynı.

Sosyalist yönetimden kalan bu uygulama yerli halkın lehinde. Ancak Rus çoğunluk arasında bir hoşnutsuzluğun da yavaş yavaş filizlenmekte olduğu görülüyor.

Rusların zaman zaman self determinasyon kavramını geveledikleri görülüyor. Yerli halklar bu kavramın Kafkasya'da geçerli olamayacağını söylüyorlar. Kaba tabiriyle dağdan gelip bağdakini kovmak gibi bir şey olduğunu söylüyorlar.

Kafkasya'da topraklarında azınlık duruma düşen sıkıntısını yaşayan iki cumhuriyet var. Bunlardan biri Abhazya % 18, diğeri Adıgey % 30. Diğer Cumhuriyetler şu anda nefes alabilir durumdadır.

Sovyetlerin parçalanması sonucu Kafkasya çok önemli bir takım olaylara gebe. 70 yıldır komünist idarenin baskısı altında kalan insanların artık tahammülleri kalmamış.

Şu anda cumhuriyetlerin başında (Çeçen-İnguş hariç) 24 saat içinde ideoloji değiştirip demokrat olan eski komünist idareciler oturuyor. Halk bunlara itibar etmiyor. Bunları alaşağı edeceği günü ipte çekiyor. Komünist Parti iktidarda bulunduğu dönemde en ufak bir muhalefete hayat hakkı tanımadığı için halk örgütsüz. Ülkenin tek örgütlü gücü olan eski Komünistler şu anda de-

mokrat pozlarla, ülkenin zenginliklerini yatırımcılara peşkeş çekerek zengin olmak peşindeler.

KAFKASYA KONFEDERASYONU

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Kafkasya'da bir halk hareketi filizleniyor. Bütün cumhuriyetlerde teşkilanmasını tamamlayan Kafkasya Konfederasyonu çok önemli bir kuruluş. Kendisini 1918 yılında kurulan Kuzey Kafkasya Cumhuriyetinin devamı olarak niteleyen Konfederasyon, Bağımsız ve Birleşik Kafkasya tezini savunuyor. Konfederasyonun başkanlığını halen emekli bir hakim olan Kabardino-Balkar cumhuriyetinden Musa Şenibe yürütüyor. Konfederasyon şu anda dalga dalga bütün Kafkasyaya yayılmış vaziyette. Bu hareketin desteklenmesi konusunda herkes üzerine düşen vazifeyi mutlaka yerine getirmelidir.

KAFKASYA KAYNIYOR

Kafkasya'da bulunduğum sıralarda bir huzursuzluğun belirtilerini farketmiştim. İnsanlar Abhazya ve Çeçenistan'daki hareketleri kuşkuyla izliyorlardı.

İlk patlama noktası Abhazya oldu. Abhazya üstüne üstlük, Kafkasyanın dışında Gürcistana bağlı bir özerk cumhuriyet statüsüne Stalin tarafından sokulmuştu. Abhazya bunu hiçbir zaman içine sindiremedi. Her başkaldırı şiddetle bastırıldı. Binlerce Abhaz aydını yok edildi.

Gürcistan 1921 anayasasına döndüğünü ilan ederek, Sovyetler Birliğinden bağımsız olduğunu bildirdi. 1921 yılında Gürcistan ayrı bir ülkeydi. Ancak 1921 yılında Abhazya da ayrı bir ülkeydi. Bunun üzerine Abhazya Parlamentosu da toplanarak 1921 anayasasına döndüğünü belirterek bağımsızlık ilan etti.

Gürcistan 1921 anayasasına dönebilir ancak Abhazya dönemezdi. Gürcistan bunu tanımadığını ilan etti. Halbuki Abhazya sınırları belli ayrı bir cumhuriyetti.

Gürcistan, İçişleri Bakanının Gamsahurdia yanlılarıncı kaçırılışını

bahane ederek operasyon başlattı. İçişleri bakanı Abhazya'nın dışında bir Gürcistan kasabasında serbest bırakıldı. Ancak Gürcü kuvvetleri Abhazya'nın başkenti Sohum ve önemli şehirleri işgal ettiler.

İşgale ilk tepki Kafkasya Konfederasyonu'ndan geldi. Musa Şenibe Abhazya'nın işgali sırasında (14 Ağustos 1992) Türkiye'de bulunuyordu. Derhal Kafkasya'ya döndü. Kuzeydeki Çerkes cumhuriyetlerinden oluşturduğu milisleri Abhazya'ya sevk etti. Milislerin çabaları ve Abhaz direnişçileri sayesinde Gürcü ordusu büyük bir yenilgiye uğradı.

Türkiye'de bulunan Çerkesler de meydana getirdikleri organizasyonlarla Abhazya'ya maddi yardım ulaştırmaya çalıştılar.

Bütün bunlar olurken, Gürcüler Müslüman Abhazları katlederken Türkiye Cumhuriyeti, hristiyan âleminin doğudaki kalelerinden biri sayılan Gürcistana 100.000 ton buğday yardımı yapıyordu. Tabi Gürcistan bunu Türkiye'nin yaktuğu bir yeşil ışık olarak değerlendirecekti.

Abhazya olayında ortaya çıkan bir gerçek var ki Kuzey Kafkasya insanı yani Çerkes toplumu büyük bir dayanışma içindedir. Öyle ki Çeçenistan, Dağıstan, Adıgey ve diğer cumhuriyetlerden gelip Abhazya topraklarında şehit olmak şerefine erişen yüzlerce Çerkes bu birliğin teminatıdır.

Konfederasyon çalışmalarını bütün imkansızlıklarına rağmen sürdürüyor. Başkan Musa Şenibe Ekim ayı başlarında Kabardino-Balkar cumhuriyetinin başkenti Nalçik'te Rusya savcılığının emriyle tutuklandı. Nalçik'te halk isyan ederek başkanın tutuklanışını protesto etti. Stavropol'a götürülen Şenibe, cezaevindeki sempatizanlarının yardımıyla hapisten kaçtı. Şu anda kuvvetle muhtemel Abhazya'da savaşın başında bulunuyor.

Ruslar, Kafkas birliğini bozmak için oralara nifak tohumları serpiyorlar. Kabileler arasında sınır ihtilafları yaratıyorlar. Şu anda Kafkasya Rus gizli polislerinin en yoğun çalıştığı bölgeler arasında yer alıyor.

Bunun son örneği olarak Oset-İnguş çatışmasını gösterebiliriz. 1944 sürgünü sırasında İnguşların bazı toprakları hristiyan Osetlere verilmiş. İnguşların eski topraklarını kanuni yoldan istemeleri üzerine, provake edilen hristiyan Osetler, Ruslardan temin ettikleri ağır silahlarla yüzden fazla müslüman İnguş'u katlettiler. Çeçenistan'ın da müdahale etmeye karar vermesi üzerine olaylar şimdilik durulmuş gibi görünüyor. Ama yine de Kafkasya patlamaya hazır bir volkanı andırıyor.

Çeçenistan Rusya'dan bağımsızlığını ilan etmiş, Kafkasya Konfederasyonu'nun kurulması için yoğun bir çaba sarf ediyor. Rusya şu anda Çeçenistan'ın davranışlarına göz yumuyor. Bir fırsatını bulduğu anda buraya müdahale edecektir. Ancak buraya vaki olarak müdahale çok kanlı olacak bütün Kafkasya'yı hatta bütün Rusya'yı etkileyecektir.

Tabi bu müdahaleden en çok etkilenecek ülkelerin başında Türkiye geliyor. Türkiye bünyesinde yaşayan 3.500.000 milyon Çerkesler taraflardan biri olmak durumundadır. Kaldı ki burada cereyan edecek savaş Bosna-Hersek'ten çok daha kanlı olacaktır. Çerkeslerin savaşçı özellikleri bunun en büyük delilidir. Denk olmayan kuvvetlerin savaşı sonucunda yüzbinlerce müslüman kanı akacaktır.

Türkiye'de yaşayan Çerkesler olarak takdir edersiniz ki duygusal olarak orada cereyan eden olaylardan etkilenmememiz mümkün değildir. O topraklar dedelerimizin yurtdur. Orada azınlık durumuna düşseler de bizim akrabalarımız yaşıyor.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda görev almış, Çanakkale'de Balkanlar'da, Yemende, Galiciya'da şehit düşmüş, Türk milletiyle aynı kaderi paylaşmışızdır. Her Türk vatandaş gibi bu ülkeye hizmet veren Çerkesler olarak, Türkiye'nin Orta-Asya Türk cumhuriyetleri ile geliştirdiği sıcak münasebetlerin Kafkasya Cumhuriyetleri ile de kurulmasını istemek en tabi hakkımızdır.

Abhazya'nın işgalinden 15 gün önce Abhazya Cumhurbaşkanı Türkiye'ye geldi. Cumhurbaşkanı sayın Ardżimba başlarına gelecek felaketi önceden Türk hükümeti yetkililerine iletmek için çırpınıp durdu. Sayın Başbakan Abhazya Cumhurbaşkanı ile randevu defteri dolu olduğu için görüşememiş.

Abhazya Cumhurbaşkanı ile görüşen Ana Muhalefet Partisi Lideri Mesut Yılmaz bu görüşmenin yapılmaması için Dışişleri Bakanlığı'ndan uyarı aldığını bizzat açıklamıştır. Bu ne tür bir mantıktır anlamak mümkün değildir.

Aynı şeyler Çeçenistan Cumhurbaşkanı Dudayev'in de başına gelmiştir. Sayın Cumhurbaşkanı kendilerini kabul edip görüş alışverişinde bulunurken, hükümet yetkilileri sessiz kalmışlardır. Ayrıca Çeçen Cumhurbaşkanı ile Türkiye Çerkeslerinin görüşmesi büyük manevralarla önlenmeye çalışılmıştır.

Dudayev hava alanından otele otelden de hava alanına geri götürülerek hiçbir yerle temasta bulunma imkanı kendisine verilmemiştir.

Bunun yanı sıra Abhazya ve Çeçenistan'la aynı statüde bulunan Tataristan Cumhurbaşkanının Türkiye ziyaretine geniş yer verilmiş, kendileri hükümet erkânıyla üst düzeyde temaslarda bulunmuşlardır.

İnsanın aklına ister istemez başka şeyler geliyor. Acaba Kafkasya için başka senaryolar mı yazılıyor. Türk hükümeti ile Rusya ve A.B.D. arasında bilmediğimiz bir pazarlık mı var? Türkiye Cumhuriyeti Türk soyundan gelmeyen müslümanların haklarına sahip çıkmama kararı aldı desek, Bosna-Hersek için gösterilen çaba bunları yalanlıyor. Kısacası içinden çıkamadığımız bir durum.

SONUÇ

Kafkasya'dan geri dönerken vücudumun bir parçasını orada bıraktığım hissine kapıldım. Orada yaşayan insanlar Türkiye'yi öyle gözlerinde büyütmüşler ki, Türkiye'de, başta hükümet olmak üzere çoğu insanın Kafkasya'nın yerini dahi bilmediğini söylemeye utandım.

Kafkasya insanı Türkiye'yi o derece sever ki, Kafkasya'dan Hacca giden bir insan, İstanbul'u ziyaret etmeden Hacca gidersen Haccı kabul sayılmaz. Bu derece gönülden bize bağlı olan, bize umut bağlayan bu insanların umutlarını boşa çıkarmamalıyız.

Kafkasya, Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin, Karedeniz'e açılan bir kapısıdır. Abhazya'nın başkenti Sohum'dan Karaçay-Çerkes'e çıkan bir otoyolu ikinci dünya savaşından beri kullanıma kapatılmıştır. Rus milislerin viyadükleri imha etmesi sonucu kullanılmaz hale gelen bu yol açılırsa, Sohum'dan Bakü'ye ulaşmak 13-14 saatlik bir yolculuğu gerektirecek, aynı zamanda da son derece güvenli bir yol olacaktır.

Türk Hariciyesi'nde, Kafkasya'nın yerini haritada gösteremeyen, Gürcistanın Acara özerk bölgesinin Türkiye ile sınır olduğunu bilmeyen memurlar çalıştıkça bu konuya çözümler getirilemez. Elinde Kafkasya'nın ayrıntılı bir haritası bulunmayan hariciye ile nereye varılabilir.

Tekrar yineliyerek hatırlatıyoruz. Türkiye sorumluluktan kaçmakla bir yere varamaz. Olaylar bizi istediği noktaya sürüklemeyen biz olaylara yön vermeliyiz. Kafkasya cumhuriyetleri ile ilişki kurmanın yollarını bir an önce araştırmalıyız.

Türkiye'de yaşayan Çerkesler Kafkasya konusunda çok duyarlıdır. Türkiye bünyesinde barındırdığı Çerkesler sayesinde, Kafkasya'da aktif rol üstlenmeye en müsait ülkedir. Türkiye'deki Çerkesler oluşturdıkları organizasyonlarla, Türkiye ile Orta Asya ülkeleri arasında bir köprü vazifesi olmaya hazırlanıyorlar.

Bütün iş bu köprü'nün kullanıma açılması. Tarih bu konuda, Türkiye Cumhuriyetine ve onun yöneticilerinin omuzuna büyük bir yükü bindirmiş durumda. Bunu idrak eden yöneticilere ne mutlu.

1 Kasım Seçimlerinin Ardından Sistem Sorgulaması

"Evet beyler, ne sanıyordunuz? "megatrends"ler, "transformasyon"lar, "globalleşme"ler, "out-in"ler, "Fak-Fuk-Fon"lar, fan-fin-fonlar, çan-çin-çonlarla, gelir dağılımını alt-üst eden, geniş topluluklara hiçbir şey getirmeyen ekonomik hamlelerle, hanedanlı, vurgunlu, soygunlu, bir düzen getireceksiniz de, kimse hiç tepki göstermeyecek öyle mi?"

1 Kasım günü öyle olamayacağı açıkça görüldü..."

(Ali Sirmen-4.11.92, Milliyet)

"Refah'ın propagandasının etkili olmasında, disiplinli bir parti görünümünün, özellikle kadınların ev ev dolaşarak "aile"ye girmesinin, "cami faktörü"nü önemi büyüktür ama seçmen gözünde ANAP, DYP ve SHP'nin giderek, "aynı kefeye konulmaya başlamasının" payı da az değildir..."

"... Çünkü halkı, günlük sıkıntılardan kurtaramadıkları gibi, "iktidarlar değişir ama vurgun talan düzeni değişmez" yargısını silemediler.

Dolayısıyla, yoksulluktan, yozlaşmadan, hatra televizyondaki Saklambaç programından kaçan halk, Refah'a sığınmaya başlamıştır. Belki de insanlar, "temiz bir dünya"dan umutlarını kesmeye başladıkları için Refah'ın vaad ettiği "yeryüzü cenneti"ne umutla sarılmaktadır."

(Derya Sazak, 3.11.92, Milliyet)

"... Hemen işi kolayından alıp "Tuttu yılanı sarıldı" diye ucuz analizlere girerek yandırsın. Refah artık halkın gözünde davranışları, seçim kazandığı belediyelerdeki halka dönük uygulamalarıyla yılan değil. Zaten İslamiyet de Refah'ın tapulu malı değil. Bu ülkenin çoğunluğu Müslüman. Kabul edin ki, Refah'ın zaferindeki büyük pay dine sahip çıkması değil... Büyük pay, suskun, sessiz, horlanan, ezilen, beyin ve vücut becerisi son yıllarda kısıp kısıp bir şekilde pompalanan tüketime yetiyecek kadar para kazanmaya yetmeyen fakat insan olan kitlelere sahip çıkması... Çünkü düzen bu tür halk çoğunluğunu sahipsiz bıraktı. Refah'ı en çok öne çı-

kartan da halka sahip çıkmayan bu düzenin bir ucuyla da rüşvet ve yolsuzluk batağına iyice girmesi oldu. Çocuğunun doğumundan, evini yapmaya, hastanede hasta yatırmaktan, elektrik sayacı taktırmaya, işe gitmekten, ölüsünü gömmeye, okulda çocuk okutmaktan, emeklilik maaşı bağlatmaya kadar halk rüşvetsiz yaşayamaz oldu.

Refah rüşvete kılıç çekeceğini söylediği ve halkın da "Bir de bunları deneyelim" deme noktasına geldiği için kazandı."

(Necati Doğru-4.11.92, Milliyet)

"Refah zaferi; memleketin kaymağını yiyen muhteremler arasında tedirginlik yarattı... Bu panik; "Kara çarşaf geliyor..." paniği mi? "Adil düzen geliyor..." paniği mi?... dersiniz?... Ülkenin tepesinde tepinip, soygundan pay alma yarışındakilerin öyle kara çarşafa falan pek aldındıkları yoktur!... Bunlar müslümanla müslüman, mecusi ile ateşe tapan!... Farketmez... Vatani tırtıklayıp malı Avrupa bankalarına sırdaş hesaplara istif etsinler, dinleri imanları budur... Paniğin sebebi; "Dalgaları taşlanır" korkusudur... Mevcut düzenin aslanları memleketin ilağını kemirip sömürüp doymuyorlar... Doymadıkları için; Refah'tan korkuyorlar... "çarşaf" gelir diye değil; "Adil Düzen" gelir diye korkuyorlar!... Bu yamyamlar yüzünden Refah Partisi, sadece dinsel kesimlerin değil; ezilenlerin partisi gibidir. ... Ve; ortadirek... Eriye eriye kendine sahip çıkacak siyasi güç aramaktan yorgun... Erbakan'ı dinlemeye başlamıştır... Gerekirse çarşafa girerek..."

(Behiç Kılıç, 4.11.92, Meydan)

"Bu ahlaksızlığın, bu hayasızlığın, bu soygunun, bu yolsuzlukların bir tepkisi olacaktır; oldu... Refah Partisi'nin aldığı sonuç işte bu tepkidir... Bir tarafta bazı televizyonların bazı programları, öte yanda çırpıcıplak kadın fotoğraflarından başka malzemesi olmayan gazeteler, toplumun bütün ahlâki değerlerini yıkmak için, ne yapacaklarını bilmeyen, sözüm ona ilerici dergiler... Eğlence nâmı altında hayâsız, iğrenç görüntüler, işsizlerin, açların ho-

murtularına "vur patlasın, çal oynasın!" rezilliğiyle kulaklarını tıkayanlar, devleti soyayanlar, soyduklarıyla kalanlar...

"Orospuluğa övgü, sapıklığa övgü, pezevenklığe övgüyü, lâik yaşam tarzı sanan kişiler, şimdi de kalkıp Refah Partisi'ni aldığı oylar altında başka şeyler arıyor... Onun altında siz varsınız siz!

İşte Refah Partisi'nin aldığı oylar bunlara tepkidir..."

(İlhan Pulur, 4.11.92, Milliyet)

"Bize göre mahalli yönetimler, RP'nin halk nazarında denendiği yerlerdir. RP'nin geniş halk kesimlerine enjekte edilen ürküntüyü aşma alanlarıdır. RP'nin en bariz vasfı "temiz"liğidir. Mevcud siyasi kadrolardan "temiz" hüviyeti ile ayrılmaktadır. Bu niteliği, sistemin kirlerine bulaşmış ama yüreğinde temiz bir ortamın özlemi yatan kesimleri bile aynı potada toplayabilir. Bunu da RP, mahalli yönetimlerdeki iktidarıyla örnekleyebilir. Buralar, muhalefete temizliği vurgulayan bir siyasi kadronun iktidarda da, yani ülke imkanlarını tasarruf ederken de temiz kalınabileceğini ortaya koymalıdır.

RP'nin belediyeçiliği el yardımı ile yürütecek bir meşgale gibi görmek yerine bir ihtisas alanı olarak ele alması ve yeni başkanların önünde bölgelerin şartlarına göre geliştirilmiş projeler sunacak proje merkezleri oluşturması ilk atılacak adımlardandır.

Saniyoruz ki, RP'nin temsil ettiği fikriyat, Türkiye için müstakbel iktidarın staj devresindedir. Staj dönemi, hem sınanması hem de eğitim ortamıdır. Bu dönemde tezlerin, kadroların sınanması, iyileştirilmesi ve aslı iktidar günlerine hazırlanması istenir. Bunun için de sıkı bir özelleştirme düzeninin işlemesi gerekir. Bizce sistemin gözaltısı ve etkinliğini yitirmiştir.

RP kadroları, kendi değer yargılarının istikbali için kendi kendilerini gözaltında tutmalıdır.

(Ahmet Taşgetiren, 4.11.92, ZAMAN)

Haz: Serdar Özdemir

lık bir geçmişi vardır. Melikşah'ın Anadolu'daki hareketini inceleyen kardeşlerimiz şunu rahatlıkla görecektirler ki Selçuklu Sultanları ve orduları Güneydoğu Anadolu bölgesinde özellikle **El-Cezire** muntıkasında hiç bir fetih hareketine girişmeden doğrudan Akdeniz'e inmişlerdir.

Çünkü o topraklar tamamen müslüman Kürtlerin elindeydi ve müslüman Kürtler Selçuklu ordusuna katılmış ve yardımcı olmuşlardır. Selçuklu Sultanı Kılıçarslan'ın tuğrasında Kürt Sultanı lakabı vardır. Osmanlı döneminde yine Kürtlerin Türklerle birlikteliği sözkonusudur. Özellikle Yavuz'un Çaldıran savaşından sonra **Şeyh İdris-i Bitlisi**'nin çabalarıyla bütün Kürt beylikleri Osmanlıya katılmışlardır. Kürtler'e bazı statüler veren Osmanlı kılıç kullanmadan, fethine girişmeden o topraklara sahip olmuştur. Osmanlı tarihi de incelendiğinde bazı yerel hadiselerin dışında Kürtlerin Osmanlıya bir başkaldırı hareketi görülmemektedir. Ancak II. Meşrutiyetle birlikte adına Kürt hareketi denilen Kürt isyanları birden bire filizlenmeye başlamıştır. Tarihte ilk Kürt hareketi 1890 yılında **Şeyh Ubeydullah Nehri** hazretlerinin komutasında başlayan bir harekettir. Şeyh Ubeydullah Nehri; Nakşibendi Tarikatının Halidi kolundan Mevlana Halid denen bir Nakşi şeyhinin halifesinin oğlu. Tabi Kürt hareketinin de son 200 yılını anlayabilmek için Halidî kolunu ve sülalesini çok iyi bilmek gerekir. Mevlana Halid Horasan'da eğitim görmüş, Mekke'de kalmış daha sonra Irak'a yerleşmiş ve halife yetiştirmiştir. Mevlana Halid hazretlerinin bugün tespit edilen 700 halifesinden 75 tanesinin 50 tanesi Kürt kökenlidir. Gerisi de Türk kökenlidir ve ilk hareket Şeyh Ubeydullah Nehri'nin hareketidir. Bu hareket Osmanlı topraklarına değil o günki İran topraklarına yöneliktir. Fakat

daha sonra bu hareket Osmanlı topraklarına da yansımış ve dönemin padişahı Sultan Abdulhamid İranla anlaşarak Şeyh Ubeydullah Nehri'yi Medine'ye sürgün etmiştir ve orada vefat etmiştir. Şeyh Ubeydullah'ın torunu daha sonra milli mücadele yıllarında Kürt Teali Cemiyeti'nin başkanı Seyid Abdülkadir'dir. Tarihte ikinci Kürt hareketi olarak bilinen ve Kürt milliyetçilerinin kendilerine maletmeye çalıştığı Mevlana Halid'in Halifesi'nin Halifesi olan ve Bakü'de çok iyi bilinen bir büyük nakşi önderinin torunu Seyyid Şehabeddin ve Seyid Ali'nin başlattığı kıyam hareketleridir. Bu hareket II. Meşrutiyet ilanı ile başlıyor. Seyyid Şahabeddin ve Seyyid Ali neden başkaldırdıklarını çok net olarak ifade ediyorlar:

Şeriatı nizam olmaktan çıkarıp, Gavura ayrıcalık tanıyan Tanzimat Fermanını tanımakla Osmanlı bürokratları, her iki halkın arasındaki ortak bağı ortadan kaldırmıştır. Bizim birleşmemiz Kur'andı, Kur'an nizamıydı. Şimdi Osmanlı Kur'an nizamını rafa kaldırıyor ve o zaman da ortaklığımız kalmadı diyor. Yani bunun arkasında bazı nedenler vardır. II. Meşrutiyetle birlikte merkezi idare güçlendirildi. G.A.D.'daki yöreye sancakbeyleri, valiler atanmaya başlandı. Halbuki eskiden oradaki yönetim Kürt aşiret beylerine bırakılmıştı. Osmanlının böyle bir uygulaması vardı. İstanbul'dan atanan valiler Frenk mukallidi olması ve Hristiyan tebaaya ayrıcalıkların tanınması Nusaybin'de, Silopi'de, Cizre'deki Ermeniler, Süryaniler ayrıcalıklı hale geldiler. Halbuki tarikat şeyhleri ve alimler Ermenilerin ve Süryanilerin güçlü oldukları yerlerden yetişmişlerdi. Hristiyan tebaaya güçlü ise onun karşısında alimler çok nüfus sahibi olmuşlardır.

Üçüncüsü Türkiye topraklarının dışında başlatılan hareketlerdir. **Mehmet Bertenci hareketi; Meha-**

bet Kürt Cumhuriyetinin kuruluşu ile sonuçlanmıştır. Molla Mehmet Berenci, Mevlana Halid'in halifelerinin halifesidir. Bir başka hareket de Şeyh Said hazretlerinin hareketidir. Şeyh Said de aynı silsileden Mevlana Halid'in halifelerindendir ve Seyyiddir aynı zamanda. Bu saydıklarımız Şeyhlerin hepsi Arap kökenlidir. Bu hareketlerin hepsi Kürt hareketi diye takdim edilmeye çalışılmıştır. Halen de öyle takdim edilmektedir. Biz Şeyh Said hareketinin 1992 yılına kadar yetişen Kürt hareketlerini incelersek Şeyh Said ile başlayan ve 1960 yıllarına kadarki dönemde meydana gelen bütün Kürt hareketlerinin vasfı İslamcı taleplerin ağır bastığıdır. Yani Kürtlerin bu dönemdeki hareketlerinin karakterini İslam oluşturmaktadır. 1960 ve 1980 yılları arasında meydana gelen örgütlenme ve olaylarda ideolojik karakterin tamamen değiştiğini ve sol bir temanın tüm Kürt hareketlerine bariz bir şekilde yansıdığını görüyoruz.

1980'den sonraki Kürt hareketlerinin hepsinde de sol eğilimli Kürt milliyetçiliğini görüyoruz. Üç temel farklı ideolojik karakter taşıyor Kürt hareketi. 1960 yıllarına kadar uzanacak bir İslamcı hareket, 1960'tan 1980'e kadar Türk soluyla beraber Kürt solu gelişmiş ve ayrı bir fraksiyon olmuştur. 1980'lerden sonra ise Kürt milliyetçiliği ideolojisine sığınmışlardır. Cumhuriyet kurulmadan önce Mustafa Kemal Şark Vilayetleri Müdafai Hukuk Cemiyetlerini Kürt aşiret reislerinin, Kürt alimlerin yardımıyla kurmuştur. Hilafeti kurtarma gayesi ile Kürt bölgesinde bu teşkilat büyük rağbet görmüştü ve Milli Mücadele Kürtlerin ve Türklerin ortak hareketidir. İslam Halifesini kurtarma amacına yöneliktir. Fakat sapıtırılmıştır. Mustafa Kemal'in o dönemdeki Güneydoğu'daki âyana, eşrafa, alimlere, mürşitlere mektuplarının bir bölümü Nutuk'ta yayınlanmıştır; diğer bölümü ise Dil Tarih

Kurumunun yayınladığı vesikalarda mevcuttur. Bu mektuplarda M. Kemal diyor ki: Düşmanı Kürtler ve Türkler olarak önce kovalım. Sonra oturup İslam ümmetinin çocukları olarak kendi aramızdaki meseleleri çözelim. Bir başka önemli husus da şudur. Fransız devriminden sonra Osmanlıyı meydana getiren kavimlerde milliyetçilik cereyanı çok ciddi şekilde özellikle müslüman Araplar da yaygınlık kazandığı halde müslüman Kürtlerde milliyetçilik yaygınlaşmadı ve gelişmedi. Buradan şu sonuca varıyoruz: Kürtler kendilerini Türk'lerden ayrı hissetmemişlerdir ve Osmanlı da Kürtlere ayrı bir ırk nazarıyla bakmamıştır. Sonra ne olmuştur? Cumhuriyet kurulmuştur. İsmet Paşa Lozan hatıralarında kendisini Lozan'da "Biz Türklerin ve Kürtlerin ortak heyetiyiz" diye takdim ediyor. O zamana kadar Kürt vardı, Kürtler çok iyiydi. Çanakka-le'de, Kahramanmaraş'ta, Şanlıurfa'da, Gaziantep'te savaştılar, milli mücadeleye katıldılar. Fakat İsmet Paşa Lozan'dan döndükten sonra Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmi görüşü belirlenir ve topraklar üzerinde Kürt yoktur denmeye başlanır. Hemen o dönemde "**şark islahat planı**" adı altında bir plan hazırlanır, mecburi iskan yasası çıkarılır. O bölgede yaşayan Kürtlerin Batı bölgelerine zorunlu göçü olur. Kürtçe yasaklanır ve o bölgedeki önderler, alimler, müşidler aileleriyle birlikte mecburi iskana tabi tutularak Batı bölgelerine gönderilirler. İskan kanununun 15. maddesine göre bir köye birden fazla aile yerleştirilmeyecek. Düşünün, bir 10 hanelik aileyi alıyorlar, İzmir'e sürgün ediyorlar ama İzmir'de hiçbir zaman toplu tutmuyorlar. Birini bir köye, birini bir kasabaya v.b. dağıtıyorlar ve yerleştirdikleri bölgenin sınırlarını izinsiz terketme hakkını da onlara vermiyorlar. Şark islahat planında Kürtçe konuşmak yasaklanı-

yor ve cezaya bağlanıyor ve Kürtçe konuşan herkesten para cezası alınıyor. Bu zulmün örnekleri çoktur, bir tanesini anlatayım: Mardin'de, Mardin adliye sicillerinde kayıtlı bir olay: Vatandaş köyden odun kesmiş eşeğe yüklemiş getiriyor Mardin'e. Şimdi hayvanı ilerletmek için Türkçe de "deh deh" denir. Bunun Kürtçesi de "Lo-Lo" dur. Vatandaş "Lo-Lo" diyerek hayvanını getiriyor. Jandarma ne zaman oduncuların geleceğini iyi biliyor ve pusuya yatıyorlar. Vatandaş hayvanı Lo, Lo diye getiriyor. Jandarma şehrin girişinde yakalıyor. Sen suç işledin, tabi vatandaş suçum nedir diye soramıyor, sorsa Kürtçe soracak. Dilsiz, sağır rolü oynamakta. Alınıp Mardin adliyesine getiriliyor, hesaphyorlar her iki kürtçe ceza olarak 450 kuruş para tutuyor. Buna mukabil odunu satıyorlar odun 1 lira falan tutuyor, eşeği satıyorlar 150-200 kuruş da o tutuyor. Velhasıl parayı veriyorlar 1 lira alacaklı kalıyor devlet. Tabi vatandaş bir ton da sopa yiyor falakada. Aradan üç ay geçtikten sonra Jandarma köye geliyor ve 1 lirayı istiyor. Vatandaş köydeki iki keçisini satıp bu parayı ödüyor. Şimdi PKK var mı yok mu, taban bulmuş mu, bulmamış mı değerlendirebilmek için bunları anlatıyorum. Rüzgar ekilmiştir, Fırtına biçiliyor. Bir halkın dilini yasaklayacaksınız, cezaya tabi tutacaksınız, bir halkı hiçbir günahı ve suçu yokken alacaksınız memleketinden başka bir yere zorla göçtüreceksiniz, baş kaldıranın başını ezeceksiniz ve bütün bunlar zulüm değil kardeşim her yerde yapılmıştır diyeceksiniz. Zulmün boyutları sadece bunlar değil. **Şark İstiklal Mahkemeleri** savcılarında Süreyya Öngeve'nin hatıraları var. Bu hatıralar İslami bir yayın organı tarafından basılıyor. Hatıralarında diyor ki: Şeyh Said olayı ile ilgili sanık çok. Biz bu sanıkları doğru dürüst mahkeme etme imkanı da bulamı-

yoruz. O sıralarda mahkemeye 17-18 yaşlarında bir Kürt delikanlı getirildi. Ben de Başsavcıyım. Soru sorulduğunda delikanlının Türkçe bilmediği anlaşıldı. Bunun üzerine biz fazla uzatmaya gerek yok dedik ve Türkçe bilmeyen bir kişinin bu vatana faydası olmaz diyerek O'nu idama mahkum ettik ve bu insan idam edilmiştir. Süreyya Öngeven hatıralarını yazarken an an acı hissettiğini söylemiştir. Zulümleri böylece uzatmak istemiyorum uzun lafın kisası: Türkiye'de 70 yıl önce bir rejim kurulmuş. Bu rejim İslam yoktur demiş ve Kürtler yoktur demıştır. Kürtlerin muhatap oldukları sıkıntıların, zulümlerin, belaların hepsinin temelinde İslamı da temelde reddeden bir rejimin vatandaşı olarak yaşamak mecburiyetinde kalmış olmalarıdır. Sonra Kürtler daima istismar edilmiş bu ülkede.

Çok partili dönemlerde partiler çok daha fazla oy alabilmek için yavaş yavaş Kürtler de var, siz Kürtsünüz demeye başlamışlar, sol partilerin çok önemli bir bölümü istismar konusu yapmış, oy açısından bakmış olaya ve bir ulusal bilinç oluşturmaya çalışmışlardır.

Bugünkü durum ise; şu anda G. Doğu'da yaşayan vatandaşlarımızın can, mal ve ırz emniyetleri yok, insanlar yarınlarından emin değildirler. PKK ile Devlet güvenlik güçleri arasında kırsal alanlarda meydana gelen çatışmalar hızla tırmanmaktadır. 8 aylık dönemde faili meçhul cinayetlere kurban giden insan sayısı 400'ün üzerindedir, 1990'larda hatta 1991'de bölgede meydana gelen olayları değerlendirebilmek çok kolaydı. Bir PKK vardı ve Devlet güvenlik güçleri ile sıcak teması vardı. Artı PKK'nın işbirlikçi diye nitelendirildiği köylere giriştiği eylemler vardı. Dolayısıyla kan döküldüğünde bunun kimler tarafından yapıldığını net bir şekilde anlamak mümkündü. Şimdi bölgede devletler savaşı var-

dır. Fert başına en çok istihbaratçı düşen bölge G.D.A.'dır. Dünyanın hiçbir yerinde İstihbarat örgütlerinin örgütlendiğini bilmiyorum. Mosad, CİA, MIT örgütü var ve orada akla hayale gelmedik cinayetler işleniyor. Kontrgerilla mı, Çekiç Güç mü, bir başka güç mü devlet içindeki bir güç mü, PKK'nın bizim bilmediğimiz sivil örgütleri mi işlemiş anlamak mümkün değil. Ben anlıyorum da anlamak mümkün değil. Şimdi hepsini PKK yapıyor deyip işin içinden sıyrılmak da olmuyor. Faili meçhul cinayetlerde ölen 400 kişinin benim tesbitlerime göre en az 300 tanesi PKK sempatanıdır. Ve HEP'in yönetim kademelerinde görev almış insanlar. Bu cinayetlerde PKK var ama PKK'nın karşısında başka bir güç de var. Ölenler dağa çıkmış PKK'lılar değil, PKK'ya sempati duymuş insanlar. Siz PKK'lı olduğunuz zannedilen insanın can güvenliğini ortadan kaldırırsanız, onlar da mesela Refah Partili olduğu zannedilen adamın can güvenliğini ortadan kaldırırlarsa, PKK'lıyı vurmaktır normaldir dersiniz, onlar da İslamcıyı vurmaktır, şeriatçıyı vurmaktır normaldir derler. Şimdi böyle bir tablo içerisinde olaylar tırmandırılıyor ve bu olaylar tırmandırılırken devletin (rejimin) PKK'yı tümünden ortadan kaldırmak ve bu işi bitirmek gibi bir niyeti ve samimi bir gayreti olduğu kanaatini taşıyorum.

Size iki tane misal vereyim. Biz Şırnak olaylarından sonra Şırnak'a gitmiştik. Şırnak'tan Hasankeyf-Batman üzerinden Diyarbakır'a dönyorduk. Batman ile Diyarbakır arasında Silvan ilçesi var ve Malabadi köprüsü ile Silvan arası 7 km.'dir. Silvan'da Jandarma Tugayı var. Malabadi köprüsünün üzerinde de devletin güvenlik güçleri kimlik kontrolü yapıyor. Bizim araba da durduruldu. Bizim arabada 7-8 tane milletvekili vardı. Arkadaşlar kimliklerini gösterdiler ve arabayı aratma-

dık. Hareket edeceğimiz zaman oradaki birliğin komutanı dedi ki; efendim dikkatli olun ilerde PKK yol kesiyor. Bunu mantıkla izah edebilmek mümkün değildir.

İkincisi, Bingöl ile Genç'in arası 20 km.'lik mesafedir ve Bingöl-Genç'in arası düz arazidir yani dağlık değildir. Günün ortasında PKK geliyor, yolu kesiyor ve 240 aracı durduruyor, soyuyor ve kaçıracağı elemanları kaçırıyor ve elini kolunu sallayarak gidiyor ve hiç bir müdahale olmuyor. 20 Km.'lik bir alanda bile güvenliği teminden mahrum hale getirilmiş Türkiye. İçinde yaşadığımız şu günlerde bölgede can, mal ve namus emniyeti kalmadığı gibi insanlar hertürlü hürriyetten mahrum hale gelmiştir. Düşününüz köyde adamın çocuğu hastalanacak kalkıp ilçeye götüremeyecek. Çünkü yol güvenliği yok. Ya PKK öldürür, ya korucu basar öldürür ve PKK'ya mal eder. Yani kim vurduya gidiyorsunuz. Bölgede 40.000 tane korucu var. Türkiye'nin Başbakanı Demirel geçenlerde yaptığı bir açıklamada diyor ki: "Bu bölgede 10.000 civarında PKK'lı var" Ama aynı yöre halkı 40.000 tane de korucu vermiş devlete. Şimdi bu korucular devletten para alıyor, devletin silahıyla eşkıyalık yapıyor. Mesela: Bitlis çevresinde alış-verişten dönen bir minibus durdurulup tarandı. Olağanüstü hal valisi aynı gün yaptığı yazılı açıklamada dedi ki: "Bu olayı PKK militanları vahşi bir şekilde gerçekleştirmiştir." Aradan 5 gün geçti, o olayı korucuların gerçekleştirdiği tespit edildi, ortaya çıktı. Şimdi korucular içeride bu zulmü işliyor, bunlara da dur diyecek bir güç yok. Dolayısıyla bölge çok sıkıntılı bir ortamı yaşıyor.

Burada şu neticeye varmak herhalde mümkün olabilir. Bu bölgedeki bütün olayların ardında PKK'nın olduğuna ve PKK'nın çok güçlü olduğuna ve ciddi, önemli bir taban bulduğuna inanmıyorum. PKK'nın gücü; 11 Eylül günü yani 12 Eylül ihtilalinden önce Türkiye'de Dev-Yol, Dev-Sol ne kadar güçlü idiyse

PKK da bu kadar güçlüdür. Ama birileri o gün solu güçlü gösteriyordu ve neredeyse Komünist ihtilal kapıdaydı. Hepimiz öyle zannediyor, öyle biliyorduk. Komünist ihtilali gerçekleştirecek kadrolarda 12 Eylül günü her nedense, ne hikmetse silahlarını bıraktılar, hepsi bir yerlere kaçiverdiler. Yani Güneydoğu bölgesi bu süreci yaşıyor. 11 Eylül'ü hâlâ yaşıyor.

Bundan sonra ne olur diye bir soru sorulursa benim kanaatim şudur: Kürt sorunu yeterince toplumu ve kamuoyunu meşgul etmiştir. 10 yılı aşkın bir sürede Türkiye'de eskiden Komünizm'e atfedilen misyon Kürt sorunu adı altında PKK'ya atfedilmiştir. Eskiden öcü Komünistlerdi. 10 yıldan beri Türkiye'de PKK'dır. Bu işin fazlaca artık gündemde tutulacağını zannetmiyorum. Tahminim odur ki; önümüzdeki günlerde yavaş yavaş piyasaya başka konular sürebilmek suretiyle bu iş gölgelendirilecektir. Herhalde şimdi piyasaya Alevi-Sünni çatışması sürülmek istenmektedir. Dış politika açısından..

Türkiye-İran çatışması örgütlenmek istenmektedir. Böyle bir ortamı da yaşıyoruz. Ben giderek yavaş yavaş Kürt sorunu'nun gündem dışına çıkarılacağı kanaatini yaşıyorum. PKK da İstanbul'da Dev-yol, Dev-sol şu anda ne ise öyle bir örgüte dönüşecektir. Yani seçilmiş terörü esas alan Türkiye'nin dış ülkelerde ki dış temsilciliklerine eylemler düzenleyen bir örgüte dönüşecektir, ordu besleyen ve bu orduyu 100'er kişilik guruplar halinde Türkiye'nin sınırlarından sızdırıp eylemler gerçekleştiren bir örgüt olmaktan çıkacak, seçilmiş terörü esas alan bir örgüte dönüşecektir. Burada bana göre Kürt hareketi ve Türkiye'nin diyalogu ile ilgili değerlendirmesi gereken çok önemli birşey var. Bu hem Kürt hareketinin geleceğini ciddi bir şekilde etkileyecektir. O da son günlerde PKK ile peşmergeler arasında varolan anlaşma sonucu PKK'nın buna uyumu sağlaması ile oluşacak yeni bir yapılanma, yeni statüdür. Eğer PKK silahı bırakır, bölgede siyasi çalışmalar yürütebi-

len, kültürel, sosyal faaliyetler yürütebilen, ideolojik-siyasal bir örgüte dönüşebilirse PKK'nın etkinliğinin bugünkünden çok daha fazla olacağı kanaatindeyim. Çünkü o zaman sorun Kürt milliyetçiliği sorunu olacak, Kürt milliyetçiliği de o bölgede kendine ciddi bir taban bulacak, bulmayacağını iddia etmek mümkün değildir.

Yani silahlı bir PKK ile mücadele asırdır, silahını bırakmış, adeta bir siyasi parti haline gelmiş sosyal ve kültürel faaliyetler yürüten bir örgütle boğuşmak mücadele etmek apayrı bir olaydır. Eğer PKK bunu gerçekleştirebilirse Türkiye işte o zaman çok ciddi bir bunalımla karşı karşıya gelecektir. Son gelişmeler de bunun böyle olacağını açık bir şekilde göstermektedir.

SORULAR-CEVAPLAR

Hizbullah ile ilgili açıklamamız oldu mu?

Ben Hizbullah ile ilgili özellikle açıklamada bulunmadım. Özellikle açıklamada bulunmak istemiyorum. Sebebi şu: Sanırım bundan 5-6 ay önce bölgeyi ziyaretimde; bölgenin en büyük yerel gazetesi olan Diyarbakır Söz gazetesini ziyarete gittim. Gazetenin yönetim merkezinde otururken Fax ile gelen bir haberi elime tutuşturdular. Bu Fax'da Diyarbakır Emniyet Müdürü Ramazan Er'in bir açıklaması var. Diyor ki: "2000'e Doğru dergisinin muhabirlerini Hizbullah isimli örgütün elemanları öldürmüştür." Yani haber bu. Basına açıklanan bu. Gazeteci bununla ilgili kanaatimi sordu. Ben de "Devlet iddia makamı değil ispat makamıdır." dedim. Bir Emniyet Müdürü iddia edemez. Varsa elinde bir belge bunu ortaya koyar. Failleri yakalar ve bırakır. Devletin görevi budur. "Ben müslümanların bu olayların içinde olmadığı kanaatini taşıyorum" diye ekledim. Herhalde bu açıklamamdaki maksadın ne olduğu ortadadır. "Müslümanlar adam öldürüyorlar, cinayetler işliyorlar" iddialarına karşı, "İslam bir cinayet şebekesi değildir." demek istedim, anlattım. Neyse bu

haber yayınlandı. Ertesi gün gazetesinin manşeti buydu. "Hatipoğlu dedi ki: PKK-Hizbullah çatışması yok, bir gizli güç müslümanları bu çatışmanın içine sürüklüyor" diye manşetten bir haber çıktı. Yüzlerce müslüman benî buldu. Bu açıklamayı yapmanız çok yerinde oldu diye dualarını ve takdirlerini bildirdiler. Zannedilmesin ki biz olaya düşmanca bir tutum içerisinde yaklaşıyoruz. Hizbullah hareketi karşısında PKK çok güçlü bir propaganda geliştirmiştir. Onu da belirtmekte fayda var. Tabi Hizbullah-PKK çatışması denilen şey Midyat'ta Süryani olan Mithad Bayru'nun öldürülmesiyle başlayan ve ondan sonra zincirleme devam eden adeta bir kan davasına dönüşen olaylar zinciridir. Şimdi biz burada ne yapmak zorundayız. Bölgede bu savaşı körükleyip "aferin çocuklar" mı demek lazım, yahutta bu yaptıklarınızın lehte ve aleyhteki sonuçlarını onlara sorup müzakere etmemiz mi gerekir. Türkiye'de değişik gruplar söz konusu. Herkes kendi aldığı kararın uygulanmasından yana. Ve diğerini de buna mecbur kılmak istiyor. Bugün Güneydoğuda müslümanlar arasında yaşanan bu. Birtakım müslümanlar kalkıyorlar, "PKK ile düşmanca mücadele etmek gerekir" diyorlar ve PKK ile mücadele veriyorlar. Ben o kardeşlerimizi kınamıyorum. O müslümanların müslüman olarak zulmün karşısındaki tavırlarını saygı ile karşılıyorum. Ama aynı kaynağa sahip başka bir grup diyor ki "PKK ile mücadele etmek rejimi ayakta tutmak, devletle işbirlikçilik anlamına gelir." PKK ile kesinlikle çatışmayacağız. Bir başkası ise iki güçle birden mücadelenin gerektiğini söylüyor. 3-5 değişik düşünce. Şimdi siz bu düşüncelerin birini alıp diğerlerini eleştireceksiniz veya duyarsız kalacaksınız. O bölgenin çocuğu olup-ta duyarsız kalmak imkansız, isterseniz de istemeseniz de işe bir yarıncan başlıyorsunuz.

Diyarbakır'da geçenlerde bir konferanstayız. Binlerce insan toplanmış. Elhamdülillah çok büyük gelişme var orada, "Birisi ben bir

soru soracağım" dedi. Buyrun dedik. "Ben İdil'liler kahvesinden kalktım buraya geldim. Oradakilerde haydi kalkın beraber gidelim dedim. Biri "Biz o adamı dinlemeye gelmeyiz. Çünkü Hizbullah'ın perde arkasındaki gizli lideridir." dedi. Ben de ona "sen PKK'lı böyle diyordun." dedim. Kendine Hizbullah diyen adam da başka şey söylüyor. Bizi ihanetle suçluyor. Tabi ben, Hizbullah denen hareketin önündeki -eski-den beri varolan- arkadaşları biliyorum. O arkadaşlarım hakkında söyleyebileceğim tek şey, bu kardeşlerimin gerçek manada muttaki birer müslüman, devrimci müslüman olduklarıdır. PKK'nın bu arkadaşları Hizbi Kontra diye nitelendirerek milletin gözünden düşürme teşebbüsleri vardır. Müslümanlar bu oyuna alet olmamalıdır, diye düşünüyorum. Bunlar hakkında en ufak bir şüphe taşımıyorum. Ama efendim içine MİT girmiştir, falan. Güneydoğu'da MİT'in sızmadığı bir yer var mı sanıyorsunuz. Şimdi siz bir vakıf kurun orada. Böyle bir toplantıda % 80 MİT'çidir. Çok yoğun mevcut propaganda altında, kişi başına iki tane istihbarat ajan düşen bir bölgede müslümanlar bir handicap içine sıkıştırılmış durumdadırlar. Bunun gerçek manada çözümü nedir?

Şimdi çözüm nedir? Bir kere çözümü tesbit edebilmek için en önce Türkiye'deki Kürt nüfusunun yaşadığı alanı bilmek lazım bir. İkincisi neyin çözüm olmadığını da ortaya koymak lazım. Yani bu konuda çözüm ancak neyin çözüm olmadığını ortaya koymakla mümkün olabilir. Kuzey Irak'taki Kürt sorununa çözüm bulunabilir. Kuzey Irak'taki Kürt sorunu, toprak sorunudur ve çözülür. Ama Türkiye'deki Kürt sorunu toprak sorunu değildir ve bu şekli ile çözülemez. Sebep ne? Kuzey Irak'taki Kürtler, 70-80 yıldır, yani Irak devleti kurulalı beri oradaki Araplarla ve diğer unsurlarla kaynaşmamış, kendi içinde ayrı bir kanton gibi kapalı bir havzada yaşamış insanlar. Yani Iraktaki Kürt hareketi ve Kürt nüfusu ile Türkiye'deki Kürt nüfusu arasında büyük

fark vardır. Irak'taki Kürtler Araplarla alışveriş yapmamışlar. Irak'ın başka bölgelerine gidip yoğun bir şekilde yerleşmemişler. Yani Bağdat'ta çok güçlü Kürt tüccarları bulmak zor. Veya Arap tüccarlarının, Arap işverenlerinin gelip Süleymaniye'de, Erbil'de -hele hele şimdi- ticaret yaptıklarını göremezsiniz. Evlilik bağları kurulmamış Kürtlerle Araplar arasında.

Ayrı halk gibi yaşamışlar öteden beri. Irak Anayasasına göre Kürtlerin orada otonom bir yapısı var. O zaman o problem çözülür. Yani, ille de Kürt devleti kurulmak isteniyorsa, işte şu paralelle şu paraleller arasındaki bölüm Kürtlere verilsin desiniz, Irak'ın tamamını sarsan bir netice ortaya çıkmaz ve hakikaten de öte tarafta Kürt problemi kalmaz Irak'ta. Ama Türkiye'de durum bu değil. Türkiye'de Güney Doğu Anadolu denilen illerdeki toplam nüfus -şehirler için- beş milyondur. Bu beş milyonluk nüfusun içinde Türkler de var, Araplar da var, başka unsurlar da var. Yani hepsi Kürt değildir. Ama resmi rakamlar bize Türkiye'deki Kürt nüfusunun 10-12 milyon civarında olduğunu söylüyor. Tabi bazı çevreler bu nüfusu 20-25 milyona kadar tırmandırıyorlar. Bu nüfusun 12 milyon olduğunu varsayalım. Bunun beş milyonu —Güneydoğudakilerin hepsini Kürt olarak sayalım— o toprakta yaşıyor. Yedi milyonu ise bu topraklarda. Yani başka taraflarda. Onun için siz Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir Kürt devleti kurulsun, Kürt sorunu bitsin diyemezsiniz. Toprakla ilgili değil bu durum. Nüfusun demografik yapısı, dağılımı, böyle bir çözümü anlamsızlaştırıyor. Bu bir. İkincisi Türkiye'deki Kürtler, Türkiye'deki Türklerle başka hiçbir ülkede olmadığı gibi birbirinin içine girmişlerdir. Evlilik ilişkileri olmuştur. Şimdi bir adam Türk, hanımı Kürt, siz bu aileyi nasıl böleceksiniz, parçalayacaksınız ve çocukların dayıları Kürt. Kürt bir ailede Türk bir gelin olduğunu düşünün. Onların da dayıları Türk, Türk-Kürt ayrımı yapacaksınız, bir bölge-

ye ayıracaksınız. Burası Kürdistan diyeceksiniz. Türk uyruklular bu tarafa Kürt kökenliler bu tarafa diyeceksiniz. Böyle bir ayırım olmaz. Bu çözüm değil. O nüfusu birbirinden ayırıştırmanız mümkün değil. Bu da ikinci temel tesbit olmalı. **O halde Kürt sorununa bulunacak çözüm toprağı esas alan bir çözüm değil, bu ülkede yaşayan Kürtlerin insan haklarından yararlandırılmasını esas alan çözümler olmalıdır.** Ama böyle bir çözüm imkânından mahrumsunuz. Türkiye'de bir rejim var. Örneğin Kürtlerin varlığını kabul etmiyor ki! Nedir çözüm? Kur'an-ı Kerimde Rûm suresinde şöyle deniyor: **"Sizin renklerinizin ve dillerinizin ayrı oluşu bizim ayetlerimizden bir ayettir. Düşünen bir kavim, bir topluluk için bunda ibretler vardır."** Renklerin ve dillerin ayrı oluşu Allahın ayetlerindendir. Kimki Allah'ın ayetlerinden bir ayeti ortadan kaldırmaya teşebbüs ederse İslam'daki hükümün ne olduğu ortadadır. Yani bir ırkı ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek, asimile etmeye kalkışmak, Allah'ın ayetlerinden bir ayeti ortadan kaldırmaya teşebbüs etmektir. İslamda bir ırkın varlığını inkar etmek de yoktur.

Hucûrât 13. ayette, Allah ayrı ayrı ırklara ayırmış, varlığını kabul edecegiz. Başka neyi kabul edecegiz. Yani Kürt sorunu nasıl çözülür? Kürt sorununu çözüm için; gönüllü bir beraberlik kurmamız lazım. Ne demek gönüllü? Kürtlerle Türkler dipçik zoruyla, silah zoruyla kanun gücüyle birarada tutulmayacak. Gönüllü olarak birarada kalmak istiyorlarsa kalsınlar. Hem Kürtlere ve Türklere de soralım. Ayrı bir devlet mi kurmak istiyorsunuz. Haydi kardeşim güle güle. Yani Kürtler Türklerle, Türkler Kürtlere desin. Ben, böyle bir referanduma gidilse Türkiye'deki Kürtlerin % 95'inin Türkiye ile beraber kalmak isteyeceklerine inanıyorum. Bu Türkiye'deki rejimi çok sevdiklerinden, beğendiklerinden değil tabi. Gönüllü olmalı, adil olmalı. Nedir Adalet? Türkiye'de herkes eşittir. Uygulamada ise her-

kes eşit değil. Bakın ben size bir misal vereyim. İstanbul'da geçenlerde televizyondan izliyorum. Dev-Yol militanı denilen bir hanımefendi Devlet Güvenlik Güçleri bir yerde sıkıştırmış. 8 saat boyunca İstanbul Emniyet Müdürü, İstanbul Güvenlik Başsavcısı orada kıza yalvarıyor. "Teslim ol, sana zarar gelsin istemiyoruz." Silahlı çatışma çıkmıyor. Yani oraya operasyon düzenleyerek Nurten hanım kızımızı yakalamaya çalışmıyorlar, ikna etmeye çalışıyorlar. Çünkü silah kullanılsa, belki komşu camlara çıkacak, oradaki vatandaşlar da huzursuz olacak. Can mal kaybı olacak. Ama bu olmasın diye 8 saat boyunca güvenlik güçlerinin olaya bu şekilde yaklaşmasını saygı ile karşılıyorum. Ah keşke her zaman böyle insan olabilsek. Ama aynı olay Kulp'ta oldu. Resmi açıklamada PKK militanı Kulp'ta devriye gezen askerlere ateş açmıştır. İlçede çatışma başlamış ve Devlet güvenlik güçleri buna cevap vermiştir. Aynı anda bölge valisi açıklama yaparak Kulp dağlarında askerimize ateş açıp kaçanlar takibe alınmıştır, diyor. Ama tam 12 saat Kulp'ta silahlar susmadı. Gazeteciler geldiğinde Kulp yerle bir olmuştu. Diyarbakır'a dönüşümüzde bir basın toplantısı yapılmıştı. Anadolu Ajansından birisi bir soru sormuştu. Türkiye'de iktidar mevkiinde olsaydım, emin olunuz, Şırnak'a bir çivi çaktırmazdım. Şırnak'ın tamamını tel örgüyle sarar, açık hava müzesi haline dönüştürürdüm. Gelecek nesillere bir şehir nasıl yerle bir edilir, nasıl insanlara zulüm yapılır, bunu gösteren bir açık belge olarak onlara gösterirdim, Şırnak'ı.

Ne olmuştu Şırnak'ta?

İçişleri Bakanı ve Vali diyor ki: 2000 tane PKK militanı ağır silahlarla Şırnak'a gelmiş ve saldırmış. Olaylar başladığı zaman Şırnak'ın etrafını iki kere çembere aldık. Kurtuluş yoktur. Bu sayı tenzilatlı olarak 1500, 750, 500 sonunda 300 PKK'lıda karar kıldılar. 48 saat silahlı çatışma var denildi. Sonra 2 saat kesildi. Bir 12 saat daha sürdü. Şırnak'ta sıkılan mermi sayısı 300.000

adettir. 20 ton mermi sıkılmıştır. Sonra bekliyoruz bu 300 PKK militan, ölü, yaralı diri yakalanacaklar, ama olaydan sonra ne açıklama yapıyor, ne de ölü ve yaralı olduğu söyleniyor. Bir PKK'lı yakalanmıyor. Şimdi dikkat ediniz. Hani ağır silahlar, roket atarlar, havan topları? Çünkü biz Şırnak'ta gördük mermi izi değil duvardakiler 1.5 m. çapında delikler açılmış. Bu tank ateşi ile açılmış. Şırnak Emniyet Müdürü, —ben kulaklarımla şahit oldum— dedi ki: "Bu PKK'lıları tanımiyorsunuz, iyi eğitim görmüşler. Bir PKK'lı dört ölüyü sırtına alıp dağa turmanıyor." O sırada Bingöl Milletvekili Hüsameddin Konuk dedi ki: "Sayın Müdür herhalde ben yanlış anladım. Yani 4 ölüyü bir kişi mi kaçırıyor?" O sırada ben bir soru sordum: "Şırnak'ta beyaz eşya dükkanları vardı. Allah rızası için bir tane beyaz eşya kalmamış. Bir kilo mal kalmamış. Efendim bunlar yenmemiş, yense kalıntısı kalır." Ve dedim ki: "Sayın Müdür 4 tane ölüyü yanına aldıktan sonra bir de çamaşır makinası mı almış? Nerede bu dükkanlardaki eşyalar?" Bu zulüm yapılıyor. 30 yıldır biriktirdikleri bir gecede gidiyor. Sonra devlet adalet yapıyoruz diyor. Böyle adalet olmaz. Bu beraberlikte kimsenin haysiyeti, onuru, şerefi ayaklar altına alınmasın diyoruz. Efendim Türkler ve Kürtler kardeşler. Çok güzel bir şey. Hayır kardeş değil, 70 yıldır kardeş değildiler. 70 yıldır Türk halkı adına bu ülkeyi yönetenler eli sopalı, gaddar baba olmuştur. Ve Kürtleri üvey evlat gibi sopanın altında helak etmişlerdir.

Biz diyoruz ki eli sopalı gaddar babadan vazgeçilsin. Kardeş olun. Kucaklaşın. İslama göre çözüm ümmet birliği ile olur. Yalnız biz ümmeti yanlış biliyoruz. Ümmet ne demektir? Ümmet aynı inanca sahip, farklı unsurların, ittihamı da oluşturarak bir siyasi çatı altında birleşmesidir. Resulullah (SAV) Medine'de devletini kurduğunda bir daha EVS ve HAZREÇ'ten bahsedilmeyecek dedi mi? Mekke fethinde Evsli'ler kendi bayraklarını taşıdılar, kendi liderlerinin ardından gidiyorlardı. En-

sar öyle, Muhacir öyle. Resulullah kendisine gelen müslümanlara kendi anadilinizi bırakın, sadece Arapça öğrenin dedi mi?

Bu ülkede Türk kardeşlerimiz kendi dilleriyle eğitim yapabilme hakkına sahip mi, sahip. Niye Kürtler yapmasın? Olur mu, Türk Devleti bölünür. Zaten bölmüşsünüz, neyi böleceksiniz. Allah'ın bana verdiği hakkı ne İslamcı yazar, ne İslam Halifesi hiçkimse ortadan kaldırmaz. Sözün kısası bir müslüman Türk kardeşimiz bu topraklarda hangi haklara sahipse; Kürdü, Arab'ı, Laz'ı, Çerkez'i de aynı haklara sahip olursa ben bölünme değil, bütünleşmenin olacağına inanıyorum.

Doğudaki otorite yapısı, aşiretler hakkında bilgi verirmisiniz?

Doğuda Bülent Ecevit'in dediği gibi "Feodal yapı kaldırılmadıkça terör bitmez." tezine katılmıyorum. Bülent Ecevit bu konunun cahilidir ve kendisi 15 yıldır oraya gitmemiştir. Aksine feodal yapı korunmuş olsaydı, bu olaylar olmayacaktı. Eski-den otorite Aşiret reisi, ağalardı. Şimdi bu kalkmıştır. Aşiret, ağa, boy, Şeyh, Hoca bağlarının tamamı gevşemiştir. Bunu gevşeten de PKK'nın kendisidir. Daha doğrusu o yörelerde 1960'lı yıllardan beri süregelen sol örgütlerdir. Şimdi Adam Hoca'dır, Şeyh'tir, oğlu PKK'ya katılmıştır. Eski Aşiret yapısı olsaydı. PKK bir yerden bir yere gidemezdi. Mesela Zana aşiretleri var. Kulp'un kuzeyinde Muş'a kadar Batıkor aşireti diye bir aşiret var. Bu aşiret PKK'ya eyvallah demediği için bugüne kadar PKK o bölgeye girememiştir. Aslında bir sorunun nedeni o bölgedeki ilim yuvalarının kapatılmasıdır. Medreselerin, tekkelerin, zaviyelerin kapatılmasıdır. Ve oradaki feodal yapının zedelenmesidir. PKK o bölgede Koroğlu Koroğlu o bölgede bir başka güce, bir başka otoriteye tahammül göstermiyor. Hizbullah'ta Koroğlu'nun karşısındaki Bolu Beyidir. Bir Şeyh Efendi varsa ya PKK'ya katılması istenir ya da o bölgeyi terketmesi gerekir. Diyar-

bakır'da büyük bir ağa var. Bu adamın 11-12 tane de köyü var. Çok zengin bu ağanın 20 yaşlarındaki oğlu Amerika'da eğitim görmüş, inşaat mühendisi olarak dönmüş Diyarbakır'a, Yapı itibarıyla ailede muhafazakar. O genç de Amerika'daki müslümanlarla irtibat kurmuş. Namazında bir çocuk. Beni ziyarete geldi ve çok ısrarlı şekilde babasının kendisinden ricası Refah Partisi'ne üye olmasımı. Dedim ki; "rica ya gerek yok, üye olursunuz." Ama yönetimde görev almak istiyormuş ve benim bu konuda yardımcı olmamı istiyor. İl yönetimine aldılar. Ben hayret ettim. Refah Partili olmak pek öyle birşey değil şimdilerde, avantajı da yok. Acaba niye bu kadar ısrarlı, diye düşündüm. Daha sonra haber aldım ki PKK babasına (Ağaya) gitmiş ve aylık 5 milyar lira vergi istemiş. Adam bu vergiden kurtulmak istiyor. Ne yapacak. Geliyor Refah Partisi'nin yönetim kurulu üyesi oluyor ve ben Refah Partisi üyesiyim, sana bu parayı veremem diyecek.

Güneydoğuda müslümanlar olarak çok zor durumlarda bırakıldık. Kemalizm net olarak Kürt meselesini doğurmuştur. Türk milliyetçiliği turmandırılmıştır. Kürt milliyetçiliği kana bulanmıştır. Refah Partisi'nin Güneydoğu izleme komitesi vardır. Bu komite 11 kişidir ve ben üyelelerinden birisiyim. Ve biz her tarafta Genel merkezde toplanıp sayın Necmeddin Erbakan başkanlığında; çoğu kere o başkanlık ediyor, Güneydoğu ile ilgili haberleri iletip, tartışıp sonra çözüm önerileri üzerinde de görüş alış verişinde bulunuyoruz. Ben o yörenin insanı ve komitenin üyesi olarak götürdüğüm hiç bir teklif reddedilmedi.

PKK'dan nasıl çezeceğini bilmiyor, ben RP'sinin geçmişte yaptığı yanlışlara rağmen Müslüman Kürtlere yaptığı yanlışlara rağmen bu sorunun çözümünde birşeyler yaptığına samimiyetle inanıyorum.

Bu yazı 31 Ekim 1992 tarihinde vakfımızda tertiplenen seminerden aktarılmıştır.

Haz: Abdullah Bayram